

บทที่ 2

พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ในยุคนิติรูปกฎหมาย
และการศาล

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ส่วนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 5 แห่งพระมหากัฎริบรมราชวงศ์ เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 ทรงดำรงสิริราชสมบัติเป็นเวลายาวนาน ถึง 42 ปีเศษ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ทรงพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญเยี่ยง นานาประเทศดุจดังกล่าวที่ว่า "พลิกแผ่นดิน" อิทธิพลของอารยธรรมฝ่าย ตะวันตกที่นับวันจะปรากฏ และฝังรากลึกอย่างเห็นได้เด่นชัดเป็นผลให้แนวคิดเห็น และสภาพการณ์ในสังคมไทยในสมัยนั้นต้องแปรเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน พ.ศ. 2427 ได้เกิดการเคลื่อนไหวในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์และ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ด้วยการทูลหนังสือกราบบังคมทูลคำทูลกระบบการปกครองใน สมัยนั้น พร้อมกับเร่งรัดให้ปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินโดยเร็ว ทั้งยังมีการเรียกร้องให้มีกฎหมายกำหนดพระบรมราชานุญาตของพระเจ้าแผ่นดิน คือ "คอนสทิติวชัน" ตามแบบของประเทศยุโรปที่เจริญรุ่งเรือง ซึ่งหมายถึงการ ตรารัฐธรรมนูญเพื่อจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นั่นเอง

ผลที่ตามมาของการกราบบังคมทูลในครั้งนั้น คือการร่างกฎหมาย สำคัญเกี่ยวกับการปกครองประเทศชั้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วยร่างพระราชกฤษฎีกา 5 ฉบับ คือ

1. ร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยาม
2. ร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 2 ว่าด้วยวิธีและกระบวนชุมนุมมณฑล

3. ร่างพระราชกฤษฎีกาฉบับที่ 3 ว่าด้วยรัฐมนตรีสภา ภาลุกขุน ฌ ศาลหลวง
4. ร่างพระราชกฤษฎีกาเรื่ององคมนตรีสภา ภาที่ปรึกษาราชการในพระองค์
5. ร่างพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยเสนาบดีสภา ภาลุกขุน ฌ ศาลา

เฉพาะร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยามนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาก เพราะมีการกล่าวถึงพระบรมราชานุภาพ การเข้าสู่ตำแหน่งของประมุขของรัฐ และการบริหารราชการแผ่นดินในลักษณะของงานบริหารตุลาการ และนิติบัญญัติ¹ ร่างพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ประกอบด้วยบทบัญญัติทั้งสิ้น 20 มาตรา แต่ละมาตรามีชื่อในตัวเอง ในจำนวนบทมาตราทั้ง 20 มาตราที่กำหนดพระบรมราชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินนั้นมาตราที่นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ มาตรา 3 ข้อ 2 ว่าด้วยราชศักดิ์านุภาพ เพราะเป็นบทมาตราที่บัญญัติถึงพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

มาตรา 3 พระเจ้าแผ่นดินมีราชศักดิ์านุภาพเป็นอาทิ คือ

- (1) ...
 - (2) เป็นที่เกิดของความยุติธรรมที่ระงับดับทุกข์ร้อนแลตรงพระกรุณา
- ยกโทษคนผิดกฎหมาย²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ วิษณุ เครืองาม, บทวิเคราะห์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญเรื่องร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยาม, วารสารกฎหมายฉบับพิเศษ รวมบทความทางวิชาการเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์หยุดแสงอุทัย, 2523: 192.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 195.

ความในมาตราข้างต้นแสดงให้เห็นแนวความคิดพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของ การใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็น แนวความคิดที่เป็นสากลและทันสมัยในยุคนั้นที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของ ความยุติธรรม¹ (The King is the Fountain of Justice) นั่นเอง ทั้ง ยังนับได้ว่าเป็นการนำพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของ พระมหากษัตริย์ไทยมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่ร่างพระราชกฤษฎีกานี้มิได้ ประกาศบังคับใช้เป็นกฎหมาย ซึ่งน่าจะ เนื่องจากพระบรมราชโองบายในพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงพัฒนาการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งน่าจะ เนื่องจากความล้มเหลวของ รัฐมนตรีสภาและองคมนตรีสภาที่ทรงตั้ง ขึ้นในเวลาต่อมา ดังนั้นการประกาศใช้ร่างพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้จึงทอดเวลา ออกไปจนกระทั่งสิ้นรัชกาล และไม่ได้มีการประกาศใช้อีกเลยแม้ในรัชกาลต่อ ๆ มา²

ส่วนที่ 2 รูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษที่ปรากฏ

ถึงแม้ว่าร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยามจะมี ได้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายดังกล่าวมาข้างต้น แต่ก็นับได้ว่าเป็นเอกสารที่ ทรงคุณค่ายิ่งในทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอกสารสำคัญชิ้นนี้จะสะท้อน ให้เห็นถึงรูปแบบของการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษที่ปรากฏ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เป็นอย่างดี กล่าวคือความ ในมาตรา 3 ว่าด้วยราชศักดิ์านุภาพซึ่งพระมหากษัตริย์เป็นที่ระงับดับทุกข์ร้อนและ ยกโทษคนผิดกฎหมายนั้น แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจ

1 เรื่องเดียวกัน.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 211-212.

การวินิจฉัยอรรถคดีควบคู่ไปกับการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ ผู้กระทำความผิด เมื่อนำมาประกอบกับการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏในรัชกาลนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการปฏิรูประบบ กฎหมายและการศาล เป็นต้นมา เช่น คำพิพากษาฎีกา และพระราชหัตถเลขา ทำให้สามารถจำแนกรูปแบบของการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ
2. การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา
3. การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

ซึ่งจะได้พิจารณาแต่ละรูปแบบของการพระราชทานอภัยโทษเป็นลำดับ ไปด้วยละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ

ประเพณีโบราณถือเป็นคนคิดว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้พระราชทานความ ยุติธรรม ทรงวินิจฉัยอรรถคดีกรณีพิพาทของราษฎรด้วยพระองค์เอง แต่เมื่อบ้าน เมืองมีอาณาเขตกว้างขวางและมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ก็จำเป็นต้องแบ่งเบาพระ ราชภาระนี้ จึงโปรดให้มีลูกขุนเป็นผู้ว่าการยุติธรรมต่างพระเนตรพระกรรณ อย่างไรก็ตามในกรณีที่เป็นการความผิดอาญาอุกฉกรรจ์หนักโทษ ก็ต้องนำความขึ้น กราบบังคมทูลเพื่อเรียนพระราชบัญญัติและพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยชี้ขาด วางบทโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ประเพณีเช่นนี้ได้สืบทอดจนถึงรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยถือเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่ง ในอันที่จะพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ที่ผ่านขึ้นมายังพระเนตรพระ กรรณ โดยเฉพาะการมีพระบรมราชวินิจฉัยชี้ขาดลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น แม้โดย พระราชฐานะที่ทรงเป็น "เจ้าชีวิต" สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดหนักเบาอย่างไร ก็ได้ หากแต่อีกพระราชฐานะหนึ่งที่ทรงเป็น "ธรรมราชา" ผู้ยึดมั่นในทศพิธราชธรรม

และยังทรงเป็นเสมือน "พ่อ" ของประชาชนแล้ว จะทรงพระกรุณาในการลงพระราชอาญาเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีโทษหนัก เช่น โทษประหารชีวิต หรือโทษจำคุกซึ่งมักทรงพระกรุณาลดหย่อนโทษอยู่เนือง ๆ ดังนั้นจึงอาจแบ่งแนวพระบรมราชวินิจฉัยยกยโทษได้ตามประเภทของโทษ 2 ประการคือ พระบรมราชวินิจฉัยในความผิดที่มีโทษประหารชีวิต และพระบรมราชวินิจฉัยในความผิดที่มีโทษจำคุก

ก) พระบรมราชวินิจฉัยในความผิดที่มีโทษประหารชีวิต

โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่รุนแรงที่สุดสำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิด มักใช้กับความผิดทางอาญาร้ายแรง เป็นคดีอุกฉกรรจ์หนักหน่วง เช่น ความผิดฐานฆ่าคน เป็นต้น โดยปกติการพิจารณาคดีอาญาอุกฉกรรจ์เหล่านี้จะตกอยู่ในอำนาจของศาลกระทรวงนครบาล ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคดีในความผิดอุกฉกรรจ์ทั้งปวง ในช่วงก่อนปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลนั้น ลูกขุน ณ ศาลหลวงจะเป็นผู้ปรึกษาวางบทโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด แล้วเสนาบดีกระทรวงนครบาลจะเป็นผู้นำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยในชั้นสุดท้ายว่า สมควรลงโทษประหารชีวิตหรือไม่ หรืออาจลดหย่อนผ่อนโทษประการใด ในคำกราบบังคมทูลจะกล่าวถึงความจำเป็นแห่งคดีให้ทรงทราบ เช่น การพิจารณาสืบพยานของฝ่ายตุลาการ พร้อมทั้งแนบสำเนาคำปรึกษาของลูกขุนมาเพื่อประกอบการมีพระบรมราชวินิจฉัย ซึ่งพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะปรากฏในรูปของพระราชหัตถเลขา ซึ่งทรงลงพระปรมาภิไธยมาท้ายสำเนาคำปรึกษาของลูกขุน พระบรมราชวินิจฉัยของพระองค์ไม่ว่าจะทรงให้ลงโทษผู้กระทำความผิดตามคำลูกขุนปรึกษา หรือจะทรงพระกรุณาพระราชทานอภัยโทษอย่างไร ถือเป็นเด็ดขาดที่สุด ต้องบังคับโทษไปตามนั้น

จากการศึกษาคำพิพากษาคดีต่าง ๆ ที่ปรากฏหลักฐานโดย เฉพาะในยุคแรกของการปฏิรูประบบการศาล พ.ศ. 2434 เป็นต้นมานั้น พบว่า แนวพระบรมราชวินิจฉัยในคดีที่มีโทษถึงประหารชีวิตนั้น ปรากฏเป็น 2 ลักษณะ คือ พระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัว และพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษ ซึ่งจะได้พิจารณา

โดยละเอียดดังนี้

(1) พระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัว

จากการศึกษาแนวพระบรมราชวินิจฉัยในคดีต่าง ๆ ที่มีเป็นจำนวนมากในแต่ละปีนั้น แทบไม่ปรากฏเลยว่าจะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวผู้กระทำผิดซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต แนวพระบรมราชวินิจฉัยในลักษณะของการพระราชทานอภัยโทษ มักออกมาในรูปของการลดโทษประหารชีวิตเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในคดีจำนวนน้อยที่มีพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวผู้กระทำผิดให้พ้นโทษไปเลยนั้น ได้พระราชทานเหตุผลประกอบพระบรมราชวินิจฉัยไว้น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โปรดพิจารณาตัวอย่างดังต่อไปนี้

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอายแสง ร.ศ.111 (พ.ศ.2435)¹

คดีนี้อาแดงบัวจอกท์ฟ้องร้องนายแสงบุตรของตนว่าพันนายแสงพ่อเลี้ยงตาย ครอบงำการพิจารณาได้ความว่า นายแสงผู้ตายซึ่งเป็นบิดาเลี้ยงอายแสงต่างวิวาทพันกันต่างคนต่างมีบาดแผลฉกรรจ์ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย อายแสงไม่ตายแต่นายแสงตาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสนาบดีกรมพระนครบาลในเวลานั้น (ต่อมาเรียกว่าเสนาบดีกระทรวงนครบาล) นำเรื่องความระหว่างอาแดงบัวจอกท์อายแสงจ่าเลยมาให้ลูกขุนปดกษา วางบทโทษ แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย พร้อมทั้งแนบสำเนาคำลูกขุนปดกษาโทษมาเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยด้วย คำลูกขุนปดกษาวางบทโทษ มีความตอนหนึ่งว่า

"อายแสงล่วงพระราชอาญามีความผิดเป็นมหันตโทษ ต้องบทให้ตราการริบราชบาตร์ทรัพย์สินสิ่งของซึ่งเป็นวิญญาณกะทรัพย์ วิญญาณกะทรัพย์

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ
คำพิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 1 ร.ศ.111 (พ.ศ.2435), หน้า 321-348.

บันดาเบนของอ้ายแสงทุกสิ่งทุกอย่างส่งเจ้าพนักงานไว้เบนของแผ่นดินโดยสิ้นเชิง
แล้วให้อาตมาอ้ายแสงไปประหารชีวิตเสียให้ตายตกไปตามโทษ ถ้าทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานโทษรับราชบาทว์ประหารชีวิตอ้ายแสง ต้องบทาให้อา
ค่ากระเชียวอายุ นายแสงผู้ตายตั้งปรับไหมอ้ายแสงแก่นายแสงผู้ตาย แล้วให้
ตระลาการเรียกเงินสินไหมเบี้ยปลุกตัวส่งให้แก่อ้าแดงโจทก์ภรรยา นายแสงผู้
ตายทำบุญส่งไปให้แกผู้ตาย เรียกเงินพิไนายส่งเจ้าพนักงานไว้จ่ายราชการแผ่นดิน
แล้วให้ลงอาญาอ้ายแสง 2 ยก 60 ที ส่งตัวอ้ายแสงไปจำไว้ ณคุกตามโทษ
โดยพระราชกฤษฎีกา

ครรมีครแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ "

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
หัตถเลขามาท้าวค้ำปกขาลูกขุนว่า
"ได้ตรวจดูค้ำปกขาบทโทษอ้ายแสงแทนนายแสงตายนั้น
แล้วเห็นว่าพอเลี้ยงกับลูกเลี้ยงติดมารดาเกิดวิวาทกัน นายแสงก็ได้แทนอ้าย
แสงมีบาดเจ็บ อ้ายแสงจึงได้ตอบบ้างหากทำแรงไปถึงแก่นายแสงตาย จะจัด
ว่าเบนเจตนาแกล้งจะฆ่าพันก็ไม่ได้ แลในเรื่องราวนี้ อ้าแดงบัวโจทก์มารดาก็เบน
จายบุตรในอุทรณ์ตนเอง เพราะเป็นการจายใจห้องที่เบนคดีหลวง แลเบี้ย
ปรับไหมที่ลูกขุนว่ามานี้ก็ เบนอันปรับบุตรให้แก่มารดาเท่านั้น เหนว่า ในความ
เรื่องนี้เป็นเหตุเคราะห์กรรมมากกว่าการทุจริต อ้าแดงบัวโจทก์ต้องเสียผ้าใบคน
หนึ่งแล้วบัดนี้ยังจะต้องเลี้ยงบุตรในอุทรณ์อีกครึ่งหนึ่ง จะเบนทุกซ์โทษภัยให้ผู้ยัง
นักแลไม่เบนธรรมมีความกรุณาอยู่ ำให้ยกค้ำปกขาลูกขุนนี้เสียทั้งสิ้น แล้วให้
ปล่อยตัวอ้ายแสงพ้นโทษไป

เกาะสีชัง

วันที่ 25 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 111

สยามินทร์ "

(2) พระบรมราชวินิจฉัยลตโทษ

จากการศึกษาแนวพระบรมราชวินิจฉัยในคดีต่าง ๆ ในความคิดซึ่งมีโทษประหารชีวิตนั้น มีเป็นจำนวนน้อยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยให้ลงโทษประหารชีวิตตามที่ลูกขุนวางบทปรับโทษ มักพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยลดหย่อนโทษที่กำหนดไว้จากหนักเป็นเบาเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระราชทานลดหย่อนโทษประหารชีวิตเป็นโทษจำคุก ตลอดจนพระราชทานยกโทษอุปกรรมต่าง ๆ ที่ต้องบังคับพร้อมกับโทษประหารชีวิต เช่น โทษริบราชบาทว์ ปรับไหม เขียน หรือตัดอวัยวะบางส่วนจากร่างกาย เป็นต้น โปรดพิจารณาคดีตัวอย่าง ดังนี้

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอายเหม อ้ายโป๋ อ้ายหงอ

ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435)¹

คดีนี้นายอู่เป็นโจทก์ฟ้องนายเหม อ้ายโป๋ อ้ายหงอ เป็นจำเลย ทว่าเอาผิดเหล็กมีคมแทงนายบัวตาย ตระลาการพิจารณาได้ความว่า นายเหม อ้ายโป๋ อ้ายหงอ กับนายบัวและพวกต่างวิวาทขว้างปาฟันแทงกัน อ้ายโป๋เอาผิดแทงนายบัวตาย กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์เสนาบดีกรมพระนครบาล นำเรื่องความอายเหม อ้ายโป๋ อ้ายหงอ จำเลยมาให้ลูกขุนปกษาวางบทโทษ แล้วนำเรื่องขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย พร้อมทั้งแนบสำเนาคำลูกขุนปกษาทโทษมาเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยว่า

"อ้ายโป๋กับนายบัวล่วงพระราชอาชวามีความผิดอยู่ด้วยกัน ต้องบทให้ริบราชบาทว์เอาทรัพย์สินสิ่งของทุกอย่างตกเป็นของแผ่นดิน แล้วให้เอาตัวอ้ายโป๋ไปประหารชีวิตให้ตายดกไปตามโทษ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโทษริบราชบาทว์ประหารชีวิตให้แก่อ้ายโป๋แล้ว ต้องบทให้

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ ค.า พินักษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 1 ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435), หน้า 251-270.

เอาบาดแผลผู้จบ ได้ตั้งปรับโทษให้แก้กันตามบาดแผล แล้วให้ลงพระราช
 อาญาเขียนอายุปรับ 2 ยก 60 ที่ อายุเหมยยกหนึ่ง 30 ที่ ส่งตัวอายุปรับจำไว้ ณ
 คุกตามโทษ แลอายุปรับนั้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานยกโทษรับ
 ราชบาทรูป ประหารชีวิตให้แก่อายุปรับแล้ว อายุปรับจะต้องรับพระราชอาญาจากคุณจะ
 ควรมีกำหนดโทษอยู่เท่าใด สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลง
 พระปรมาภิไธยในพระราชหัตถเลขาที่ท้ายคาบปรึกษาคุณ ความว่า

"ได้ตรวจดูคาบปรึกษาโทษอายุปรับ อายุของ
 อายุเหมยโทษแห่งนายบัวตายนั้นแล้ว เห็นว่าเป็นการต่างคนต่างวิวาทต่อสู้กัน หนัก
 เบาไปหน่อยในการประหารก็ถึงตายกันโดยกำลังโทษะจิต จะว่าเป็น
 โทษทุจริตยิ่งใหญ่มิได้ ให้นำโทษรับราชบาทรูปประหารชีวิต แลโทษเขียนอายุปรับ
 60 ที่นั้นเสีย ให้แก้ปรับโทษคาบปรึกษาแล้วให้จำคุกอายุปรับมีกำหนด 5 ปี ส่วน
 นายเหมยนั้นให้นำโทษเขียน 30 ที่เสีย ให้แก้ปรับโทษคาบปรึกษาแล้วให้
 สังกัดมูลนายรับตัวไป

เกาะสีชัง

วันที่ 24 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 111

สยามินทร์"

ศูนย์วิทยทรัพยากร

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอายุจำ ร.ศ.111 (พ.ศ.2435)¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คดีนี้ นายแก้วกับเงินช่วยเป็นโจทก์ฟ้องนายจิวและพวก
 เป็นจำเลย ทว่าร่วมกันพันแทงเงินไฟตาย ตระลาการพิจารณาได้ความว่า นาย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ ค้า
 พิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 1 ร.ศ.111 (พ.ศ.2435), หน้า 191-196.

แก้วกับเงินฝูผู้ตายพากันไปเที่ยวบ่อนไก่ เมื่อบ่อนเลิกแล้วทั้งโจทก์และจำเลยต่าง
วิวาทกันมีบาดแผลด้วยกันทั้งสองฝ่าย เงินฝูถูกแทงเป็นแผลลกรรจ์จนขาดใจตาย
กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ค่อมมิตติเสนาบดีกรมพระนครบาล นาคดีอ้ายจิวให้ลูกขุน
ปฤกษาโทษ แล้วนำความขึ้นกราบบังคมทูล พร้อมทั้งแนบสำเนาศาลูกขุนปรึกษา
โทษมาเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัย ในศาลูกขุนปฤกษาโทษว่า

"นายจิวล่วงพระราชอาญามีความผิดเป็นมหันตโทษ
ต้องบงการให้ตระลาการรับราชบารห์สิ่งของซึ่งเป็นวิญญาตทรัพย์ อวิญญาตทรัพย์
บันดาที่เป็นของอ้ายจิวส่งเจ้าพนักงานไว้เป็นของแผ่นดินให้สิ้นเชิง แล้วเอาตัว
อ้ายจิวไปประหารชีวิตให้ตายตกไปตามโทษ

ถ้าทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานโทษรับราชบารห์
ประหารชีวิตอ้ายจิว ต้องบงการให้เอาเข้าเกษียรอายุเงินฝูผู้ตายปรับอ้ายจิว
แล้วให้ลงพระราชอาญาเขียนอ้ายจิว 2 ยก 60 ที่ ส่งตัวอ้ายจิวไปจำไว้ ณ คุก
ความโทษ"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระ
ราชหัตถเลขาฆ่ามาท้าวคำปรึกษาโทษลูกขุนว่า

"ได้ตรวจดูคำปรึกษาโทษลูกขุนเรื่องความอ้ายจิวแทงเงิน
ฝูตายแล้ว เห็นว่าเป็นการวิวาทต่อสู้กัน ให้ยกโทษรับราชบารห์ ประหารชีวิต
เสีย แลอ้ายจิวตั้งขังอยู่ในระหว่างพิจารณานานแล้วให้ยกโทษจากคุกเสียด้วย ให้
แต่ปรับไหมอ้ายจิวตามคำปรึกษา

กรมยวิทย์ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกาะสีชัง
วันที่ 23 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 111

สยามินทร์ "

จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในตัวอย่างสามรายข้างต้น
ทั้งคดีที่พระราชทานปล่อยตัวและลดโทษมีข้อสัง เกตที่น่าสนใจหลายประการ ซึ่ง
สมควรจะนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ คือ

ประการแรก เมื่อสิ่ง เกิดถ้อยคำที่ลูกขุนวางโทษในคดีทั้ง 3 รายที่ว่า "ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโทษ..." จะเห็นได้ว่าการวางบทปรับโทษลูกขุนมีลักษณะที่เป็นกลาง เมื่อปรับโทษผู้กระทำผิดเป็นโทษถึงประหารชีวิตแล้ว ก็วางบทโทษในลักษณะที่ให้พระมหากษัตริย์ทรงเลือกลงโทษสถานอื่นเพื่อให้พระมหากษัตริย์แสดงพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานลดผ่อนโทษ อันเป็นการเปิดทางให้มีการพระราชทานอภัยโทษในความผิดนั้น ๆ เสมอ สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าพระมหากษัตริย์นั้นจะไม่ทรงลงพระราชอาญาอย่างโหดร้ายแต่อย่างใดเลย หากทรงมีพระกรุณาในการลงพระราชอาญาเสมอ

ประการที่สอง การลงโทษประหารชีวิตในสมัยนั้นมีได้ลงโทษประหารชีวิตแต่เพียงสถานเดียว หากยังมีโทษอุบถกรรมต่าง ๆ ที่ลงโทษควบคู่ไปกับโทษประหารชีวิตด้วย เช่น โทษริบราชบาว์ ทวนเข็ญ คัดอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย โทษอุบถกรรมเหล่านี้เมื่อลูกขุนวางบทขึ้นมา มักทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยให้ลดเว้นการลงโทษในลักษณะ เช่นนั้นเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษเข็ญ ซึ่งมักจะใช้ลงโทษควบคู่ไปกับการลงโทษประหารชีวิตนั้น เมื่อมีคดีผ่านขึ้นมาสู่พระเนตรพระกรรณครั้งใด มักทรงพระกรุณาให้ลดเว้นโทษเข็ญหรือทวนนั้นเสมอ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงประกาศพระบรมราชโองการให้ลงโทษจำขังแทนโทษทวน ลงวันที่ 13 มกราคม ร.ศ. 114 โดยให้บรรดาผู้มีความผิดล่วงพระราชอาญากำหนดกฎหมายมีโทษทวนตั้งแต่ 50 ที่ลงมาไม่ถึงจำคุก ให้ศาลทั้งปวงพิพากษาเปลี่ยนเป็นโทษจำขังแทน ตามประกาศเพิ่มเติมศาลโปริสภา ลงวันที่ 25 ธันวาคม ร.ศ. 113¹ ซึ่งนอกจากแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณในการลงพระราชอาญาแก่ผู้ต้องพระราชอาญาแล้ว ยังนับเป็นสัญลักษณ์อันสำคัญยิ่งของความพยายามที่จะปฏิรูประบบการศาลไทยให้มีลักษณะ เช่นอารยะประเทศทั้งหลาย เพราะการที่จะยังคงโทษเข็ญแลทวนไว้ แม้จะเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม

1 ประกาศให้ลงโทษจำขังแทนโทษทวน, ประชุมกฎหมายประกาศเล่ม 15 กฎหมาย ร.ศ. 114-115, หน้า 47-50.

ย่อมทำให้ชาวต่างประเทศและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโลกสมัยใหม่ทั่วไปรู้สึกว่
กระบวนการยุติธรรมของไทยยังคงมีลักษณะที่ล้าหลังป่าเถื่อนอยู่¹

ข) พระบรมราชวินิจฉัยในความผิดที่มีโทษจำคุก

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงอธิบายถึงการ
ลงโทษจำคุกก่อนปฏิรูปการศาลไว้ว่า

"...คุณแลตรางผิดกันอย่างไรไม่มีอะไรเป็นสำคัญนัก แลในหัว
เมืองก็มีเรือนจำขังอยู่อันเดียว จะเรียกว่าคุกตรางก็ได้ ที่เข้าใจกันนั้นก็คื
ว่านคุณต้องใส่พวงคอเพิ่มเติมโซ่ตรวน แลเมื่อจะขึ้นคุณต้องเขี่ยน 60 ที เช่นอย่าง
โทษประหารชีวิตต้องเขี่ยน 90 ที แลบางทีคุณจะสกปรกแลอุจาดตากว่าตรางลัก
น้อย ตามกฎหมายเดิมที่บ่งว่าให้จำคุกนั้นห้ามที่ปรากฏไม่ว่าให้จำนวนปีถาไม่ว่า
ครั้งเท่าวินิจฉัยกันว่า ถ้าจำคุกแล้วต้องจาดลอคไปเว้นไว้แต่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณา ศาลทั้งหลายจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล
เสมอ ๆ แลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระราชอุตสาหะโปรด
กำหนดเวลาที่ต้องให้อยู่ในคุกเนื่อง ๆ"²

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดกำหนด
เวลาที่ต้องจำคุกนั้นอันหนึ่งจะนับว่าเป็นการมีพระบรมราชวินิจฉัยยกโทษใน
ลักษณะลดโทษก็ว่าได้ เพราะการที่นักโทษต้องจำคุกอยู่ในคุกโดยไม่มีกำหนดนั้น
เท่ากับนักโทษต้องคำพิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิตนั่นเอง การที่ทรงพระกรุณา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 มนุ อุดมเวช, การปฏิรูปการศาลส่วนกลางของกระทรวงยุติธรรม
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพมหานคร:
วิทยาลัยวิชาการศึกษา 2516), หน้า 114.

2 กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในบัดยบันเล่ม 1
(พระนคร: โรงพิมพ์กองหลวงโทษ, ร.ศ.121), หน้า 1-2.

โปรดกำหนดเวลาจากคุณ เช่น 20 ปีบ้าง 15 ปีบ้าง หรือ 10 ปีบ้างนั้น ทำให้
ระยะ เวลาที่ต้องอยู่ในคุกของนักโทษสั้นลง นักโทษจึงมีโอกาที่จะกลับออกไปสู่
โลกภายนอกได้เร็วขึ้น การมีพระบรมราชวินิจฉัยกำหนดเวลาที่ต้องจาก
จึงเท่ากับเป็นการพระราชทานอภัยโทษลดหย่อนโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้นเอง

อนึ่ง จากการศึกษาคำพิพากษานคดีต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่า แนวพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษใน
ความผิดที่มีโทษจากคุณนั้น หากได้มีเฉพาะการลดกำหนดเวลาจากคุณให้สั้นลงไปแต่
อย่างเดียวไม่ หากยังปรากฏแนวพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวพ้นโทษไปด้วย ดัง
นั้นการพระราชทานอภัยโทษในความผิดที่มีโทษจากคุณจึงปรากฏแนวพระบรมราชวินิจฉัย
อภัยโทษเช่นเดียวกับความผิดที่มีโทษประหารชีวิต คือ แนวพระบรมราชวินิจฉัยปล่อย
ตัว และแนวพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษ

(1) พระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัว

จากการศึกษาคำพิพากษานคดีต่าง ๆ ที่ลงโทษจาก
แทบไม่ปรากฏเลยว่าจะมีพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวผู้กระทำความผิดไป มักเป็นการมี
พระบรมราชวินิจฉัยกำหนดโทษจากคุณเสียโดยมาก อนึ่ง แนวพระบรมราชวินิจฉัย
ปล่อยตัวในโทษจากคุณก็ไม่ปรากฏว่าจะเป็นการปล่อยตัวไปโดยไม่มีเงื่อนไข หาก
ยังต้องรับโทษบางประการในความผิดนั้นก่อน เช่น โทษเขียน เป็นต้น โปรด
พิจารณาตัวอย่าง ดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอายบัน อ้ายชม ร.ศ. 111

(พ.ศ. 2435)¹

อุทกสงครณมหาวิทยาลัย

คดีนี้ อายบัน อ้ายชมต้องหาว่าสมคบกันแทงนายดี บุตร
พันมะโนทองตายที่เรือนของผู้ตาย แล้วชวนกันหนีไป กรมมหาดไทยส่งความมา

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ ค้า
พิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่มที่ 1 ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435), หน้า 121-124.

ให้ตระลาการตรวจสอบพิจารณา ปรากฏว่าอายปั้นป่วยเป็นอหิวาตกโรคตาย เสียตั้งแต่อยู่ระหว่างมีหมายฝาก พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ คอมมิตตีเสนาบดีกระทรวงนครบาล ได้นำความเรื่องอายปั้น อายชม มาให้ลูก ขุนศาลหลวงปกษาวางบทปรับโทษ ในศาลลูกขุนปกษาวางบทปรับนั้น ความว่า อายปั้นชวนนายชมลงเรือไปเป็นเพื่อนอายปั้นไปแทงนายดี นายดีหนีขาดแผลไม่ หนีขาดใจตาย อายปั้นลวงพระราชอาญา มีความผิดเป็นมัยโทษ แต่อายปั้นตาย เสียในระหว่างความแล้ว ต้องบทให้ปรับอายชมตามพหภูมิได้ลงมือกึ่งอายปั้นให้แก่ นายดี และให้ลงพระราชอาญาเขียนอายชม 2 ยก 60 ที่ ส่งตัวไปจำไว้ ณคุก

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ได้้นำศาลลูกขุน ปรีกษาบทให้ลงพระราชอาญาจากคุณนั้นขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ทรงกำหนดเวลาจากคุณ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระ ปรมาภิไธยในพระราชหัตถเลขาว่าทำยศาลลูกขุนปรีกษาบทโทษ ความว่า

"ได้ตรวจดูศาลลูกขุนปกษาทโทษ เรื่องความอายปั้น อาย ชมแทงนายดีตายนั้นแล้ว เห็นว่าลูกขุนยกบทกฏหมายวางบทมาตามอาญาโทษเป็น โจรนั้นไม่ถูกความ เรื่องนี้ได้ความว่าอายชมไม่ได้ทำร้ายอันใดแก่นายดีเลย เป็น แต่อายปั้นชวนลงเรือไปด้วยแลคอยอายปั้นอยู่คั่นมขามตรงเรือ เมื่ออายปั้นแทง แล้วอายชมก็กลับมาด้วยอายปั้น อายชมมีความผิดแต่ที่เบนผู้รู้เห็นแลไปด้วยเท่านั้น ให้ยกโทษปรับไหมแลจากเสีย เบนแต่ให้เขียนอายชม 30 ที่ แล้วปล่อยตัวอาย ชมพ้นโทษไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกาะสีชัง
วันที่ 22 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 111
สยามินทร์"

(2) พระบรมราชวินิจฉัยลดโทษ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ในความผิดที่มีโทษจากคุณนั้นผู้ต้อง พระราชอาญาจากคุณต้องจำไว้ตลอดไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระ

กรุณากำหนดเวลาจากคุณในแต่ละคดีอยู่เนือง ๆ นอกจากนั้นยังพระราชทานยกโทษอุปกรรมต่าง ๆ ที่ต้องบังคับโทษไปพร้อมกับโทษจากคุณด้วย เช่น โทษปรับไหม โทษเขียน โทษตัดอวัยวะบางส่วนจากร่างกาย เป็นต้น โปรดคุณตัวอย่างดังต่อไปนี้

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอ้ายท้าวสุทธีसान ร.ศ. 111

(พ.ศ. 2435)¹

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์คอมมิตตี เสนาบดีกรมพระนครบาลได้นำหนังสือกราบทูลที่ 96/11219 ลงวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110 นำความลูกขุนปรึกษาวางบทโทษความผิดในคดีอ้ายท้าวสุทธีसानผู้ร้าย ทำเงินแดงที่เมืองหนองคาย ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย ลูกขุนปรึกษาวางบทปรับว่า อ้ายท้าวสุทธีसानคบคิดกับหลวงเสนาภักดีขันตี นายทิดสีทาเงินเหรียญแดงไปจำหน่ายใช้สอยแลกเปลี่ยนแก่ราษฎร อ้ายท้าวสุทธีसानล่วงพระราชอาญามีความผิดเบงมหันตโทษ ให้รับราชบาทว์สิ่งของต่าง ๆ ทุกอย่างบันดาเป็นของอ้ายท้าวสุทธีसान แล้วให้สลักหน้าผากให้รู้ว่าเป็นคนร้ายทำเงินแดง ให้ลงพระราชอาญาเขียนอ้ายท้าวสุทธีसान 2 ยก 60 ที่ คัดนิ้วมืออ้ายท้าวสุทธีसानเสียสิ้น อย่าให้กุมก่อนคืนทำเงินแดงได้ แล้วเอาตัวอ้ายท้าวสุทธีसानไปจำไว้ ณ คุณ พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยกำหนดโทษจากคุณอ้ายท้าวสุทธีसान มีความตอนหนึ่งว่า

"แลอ้ายท้าวสุทธีसानผู้ร้ายทำเงินแดงนั้น

ตระลาการได้หมายฝากไปจำไว้ ณ คุณ เป็นนักโทษที่ 903 ตั้งแต่วันที่ 20 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 110 มาจนถึงวันที่ 25 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 110 คิดไว้ 10 เดือน กับ 14 วัน จะควรมีกำหนดโทษให้อ้ายท้าวสุทธีसानต้องรับพระราชอาญาจากคุณอยู่เท่าใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า"

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ ค.า พิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 1 ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435), หน้า 131-134.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลง
 บรมภาปิไธยาในพระราชหัตถเลขาท้ายคาบรักษาของลูกขุน ความว่า

"ได้ตรวจดูคาบลูกขุนบดกษาโทษ อ้ายท้าวสุทธีสานทา
 เงินแดงแล้ว เห็นว่าที่ลูกขุนบดกษาวางบทปรับโทษมานั้นชอบแล้ว แต่โทษตัดนิ้ว
 มือแลโทษลักหน้าผากแลโทษเขี่ยนไต้ยกเสีย ให้จำคุกมีกำหนด 14 ปี

เกาะสีชัง

วันที่ 22 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 111
 สยามินทร์"

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอ้ายทิด ร.ศ.113(พ.ศ.2437)¹

ในคดีนี้อ้ายทิดต้องหาว่าเป็นผู้ร้ายปล้นบ้านเรือนผู้มี

ชื่อ ฌ แขวงเมืองไชยาสองคาบล อธิบดีผู้พิพากษาศาลราชทัณฑ์พิเชษฐรักษา
 บทปรับโทษอ้ายทิดล่วงพระราชอาญาเป็นมหันตโทษต้องบทให้ริบราชบาตร์ บุตร
 ภรรยา สิ่งของบันดาเป็นของอ้ายทิดทุกสิ่งทุกอย่าง ส่งเจ้าพนักงานไว้เบนของ
 แผ่นดินให้สิ้นเชิง ส่งบุตรภรรยาอ้ายทิดเป็นคนหลวง ให้ตัดหูอ้ายทิดทั้งสองข้าง
 แล้วลงอักษรสักหน้าอ้ายทิดให้ปรากฏชัดเจนว่าเป็นผู้ร้ายปล้นสองคาบล แต่
 ทุนทรัพย์ที่อ้ายทิดได้ส่วนแบ่งนั้นเจ้าของทรัพย์หาได้ร้องฟ้องว่ากล่าวไม่ ควรให้เร่ง
 ทุนทรัพย์แต่อ้ายทิดส่งเจ้าพนักงานจ่ายราชการแผ่นดิน แล้วให้ลงพระราช
 อาญาเขี่ยนอ้ายทิด 2 ยก 60 ที ส่งตัวอ้ายทิดไปจำขังไว้ ณ คุกให้ทลายจา

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในเวลานั้นได้มีหนังสือที่ 60/4030 ลงวันที่ 15

มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 112 กราบบังคมทูลถวายคาบรักษาโทษในคดีอ้ายทิด

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คา
 พิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 3 ร.ศ.113 (พ.ศ.2437), หน้า 193-200/2.

พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยกำหนดโทษ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี
พระราชหัตถเลขานี้ 8/1885 ลงวันที่ 15 ธันวาคม รัตนโกสินทรศก 113 มา
ยังพระเจ้านั่งยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ความว่า

"ที่ 8/1885

เห็นว่าคำพิพากษา ที่ลูกขุนปกษาโทษอายัดกับผู้
ร้ายปล้นมานั้น ต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมายแล้ว แต่โทษรับราชบาตร์ ตัดหู
สักหน้า ทาโทษเขียนนั้น ได้เคยยกโทษมาหลายรายแล้ว ๑ ให้ยกเสียเป็นแต่จำคุก
อายัดไว้มีกำหนด 16 ปี ส่วนทุนทรัพย์ของกลางที่เร่งได้ให้ส่งให้เจ้าทรัพย์ฤา
บุตรภรรยาญาติพี่น้อง...

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ 15 ธันวาคม รัตนโกสินทรศก 113
สยามินทร์"

จากตัวอย่างคำพิพากษาที่ยกมาข้างต้นทั้ง 3 รายนั้น
มีข้อสังเกตที่สำคัญบางประการ คือ

ประการแรก การใช้พระบรมราชวินิจฉัยลงโทษจำ
คุกนั้น เป็นพระบรมราชวินิจฉัยที่เป็นอิสระ เด็ดขาด และถือเป็นที่สุด เช่นเดียว
กับการมีพระบรมราชวินิจฉัยในความผิดซึ่งมีโทษประหารชีวิต กล่าวคือ อาจ
จะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยที่เห็นด้วยกับคำลูกขุนที่ปรึกษาโทษหรือจะทรงเห็นเป็น
อย่างอื่นใดก็ย่อมได้ เช่น ในคดีอายัดนั้น อายชมนั้น แม้ลูกขุนจะวางบทปรับโทษ
อายัดชมน่ามีความผิดเป็นโจร ๑ ให้ปรับไหมและจำคุกก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวกลับทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่าอายชมนั้นเป็นเพียงผู้รู้เห็นและไปด้วย หากได้
ลงมือกระทำความผิดด้วยไม่ ให้เพียงเขียนและปล่อยตัวอายชมนั้นโทษไป หรือใน
คดีอายักาวสุทธีสานผู้ร้ายต้องหาหาเงินแดงนั้น แม้จะทรงเห็นด้วยกับคำลูกขุน
ปรึกษาโทษ แต่ทรงพระกรุณาพระราชทานโทษตัดนิ้วมือ โทษสักหน้า และ

โทษเข็มนซึ่งลูกขุนวางไว้ั้นเสีย เพียงแต่กำหนดเวลาจากุทำให้พอสมควรแก่ความ
ผิด นับเป็นการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยยกโทษในลักษณะลดหย่อนโทษ
อย่างชัดเจน

ประการที่สอง ในคดีอ้ายหิด ร.ศ. 113 นั้นจะพบ
ความเปลี่ยนแปลงบางประการเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูล
เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย จากคดีที่นำความกราบบังคมทูลโดยผ่านเสนาบดี
กระทรวงนครบาล มาเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้นำความกราบบังคมทูล
แทน อันเป็นผลมาจากการปฏิรูประบบการศาล นอกจากนั้นการใช้ระบบลูกขุนเป็น
ผู้วางบทปรับโทษในคดีต่าง ๆ ก็เปลี่ยนไป เป็นอธิบดีศาลเป็นผู้ถวายคำปรึกษา
วางบทโทษ โดยผ่านมายังเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้นเราจะได้พบ
ในเวลาต่อมาว่า เมื่อได้มีการตั้งกรมการฎีกาซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว กรมการฎีกาจะเป็นผู้ประชุมปรึกษาโทษและนำความ
กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยชั้นสุดท้าย

ประการสุดท้าย จากข้อเท็จจริงในคดีตัวอย่างทั้ง 3
รายนั้น จะเห็นว่า การพระราชทานพระกรุณากำหนดเวลานักโทษที่ต้องจำอยู่ ณ
คุกนั้นเป็นพระราชภาระที่หนักมากแทบจะ เกินพระวิสัยที่จะกระทำได้ ดังนั้นจึง
จำเป็นต้องมีวิธีการปลดปล่อยพระราชภาระนี้จากพระองค์ ซึ่งพระเจ้าลูกยาเธอ
กรมหมื่นราชบุรดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงกล่าวถึงปัญหานี้ว่า

"แต่การที่จะกำหนดโทษผู้ร้ายทั่วพระราชอาณาเขตร์
เป็นการหนักหนาเหลือวิสัยคน ๆ เดียวที่จะทำได้ อย่าวว่าแต่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชธุระในการอันสำคัญอื่นยิ่งกว่าการหมุมหมิมเช่นนี้ จึง
จำเป็นต้องมีวิธีอย่างใหม่ที่จะปลดปล่อยการนี้ออกจากพระองค์

ในหัวเมืองจะนำความขึ้นกราบบังคมทูลนั้นแล้ว
ก็เป็นภาระประดักประเดิด จึงนำสงไสยว่าจำเลยผู้ผิดในการอาญาที่ต้องจำคุกทุก
คนไม่มีเวลาออกแล้ว คุกตารางมิเต็มไม่มีที่ว่างๆ พวกผู้ว่าราชการเมือง แลกรมการ
ที่มีหน้าที่ต่อเนื่องกับคุกตารางจึงได้จัดการขึ้นคือให้มีประกันเชิงลา ประกัน
เชิงลานั้นเป็นวิธีที่จะผ่อนคนในคุกให้เบาบางลงบ้าง โดยปล่อยคนโทษออกไปเมื่อ
คนโทษนั้นหาคนมาเปนประกันได้ การทั้งนี้ก็ไม่เป็นการร้ายอย่างไรคิดไปแล้วก็

ต้องเห็นได้ว่าเป็นการจำเป็น เสียอยู่แต่ว่ามักกระทำให้คนโทษหนักเบาต้องจำ
เท่า ๆ กัน และคนที่มั่งเงินทองพวกห้องมาก ๆ ได้เปรียบผู้ที่ยากจน และเป็นเหตุ
ให้กรมการเมืองมีโอกาสนี้จะฉ้อรับสินบนได้มาก แต่ทั้งนี้ถ้าเจ้าเมืองดีแล้วก็
ไม่เปนไรนัก อย่างไรก็ตามวิธีเดิมเปนตรวจสอบไม่ได้แล้วแต่น้ำใจของผู้ที่เปนใหญ่
ในเมืองนั้นจะทําอย่างไร ๆ ได้ไม่มีใครขัดขวางได้กั้น"¹

ต่อมาเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม ร.ศ. 115 ได้มีประกาศ
พระราชทานอำนาจให้ข้าหลวงพิเศษจัดการศาลในหัวเมืองมีอำนาจกำหนดโทษ
และเวลาจำคุกของผู้ต้องโทษในคดีอาญา² และให้ศาลซึ่งข้าหลวงพิเศษจัดตั้งขึ้น
มีอำนาจกำหนดโทษเช่นเดียวกันด้วย ทั้งนี้โดยกำหนดโทษเทียบตามบท
พระอัยการ³ ซึ่งมีเป็นแบบแผนอยู่ในกรมราชเลขาการอยู่แล้ว "พระอัยการ
เป็นแบบแผน" ในที่นี้หมายถึงพระบรมราชวินิจฉัยซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวินิจฉัยเป็นแบบอย่างเก่าแต่เดิม⁴

ครั้นเมื่อพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์
ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้ไม่นาน ก็ทรงตระหนักแก่
พระทัยว่าการที่ราชการในศาลพระราชอาญาอันเป็นศาลสำคัญหนึ่งในกระทรวง
ยุติธรรมไม่ดำเนินไปโดยสะดวกเท่าที่ควรนั้น สาเหตุประการหนึ่งเนื่องจากการที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในบัดยบัน..., หน้า 1-3.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ประกาศสำหรับข้าหลวงพิเศษจัดตั้งศาลหัวเมืองจะกำหนดโทษผู้แพ่
คดีที่มีโทษหลวง ร.ศ. 115, ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 15 กฎหมาย ร.ศ.
114-115, หน้า 233.

⁴ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในบัดยบัน..., หน้า
11.

ศาลไม่มีอำนาจกำหนดเวลาจากคุณผู้กระทำความผิด¹ กล่าวคือ เมื่อศาลพิพากษาจากคุณแล้วก็ต้องกราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดเวลาอีกชั้นหนึ่งทำให้เกิดขัดข้องมาก ด้วยเหตุนี้ในวันที่ 9 มีนาคม ร.ศ. 115 กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จึงทรงกราบบังคมทูลเรื่องนี้ต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมกับทูลเกล้าฯ ถวายร่างประกาศพระราชนานาจาให้ศาลในกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจในการกำหนดโทษผู้ต้องหาในคดีอาญาได้² เช่นเดียวกับที่พระราชนานาจาแก่ข้าหลวงพิเศษและศาลที่ข้าหลวงพิเศษจัดตั้งขึ้นปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนานาจาพระบรมราชานุญาตให้ออกประกาศได้ในวันรุ่งขึ้นนั่นเองคือ วันที่ 10 มีนาคม ร.ศ. 115³ นับเป็นครั้งแรกที่ศาลในกระทรวงยุติธรรมได้มีอำนาจในการกำหนดโทษเองได้

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงอธิบายเพิ่มเติมถึงกำหนดโทษ รวมทั้งเวลาจากคุณอย่างสูงสำหรับคดีร้ายแรงในสมัยนั้น ดังนี้

"ขบถ ประหารชีวิตและริบราชบาตร์

รับสินบล 3 ปี

ทำเงินแดง 7 ปี

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงยุติธรรม ร.5 ย1/9 ลายพระหัตถ์พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 9 มีนาคม ร.ศ. 115

² เรื่องเดียวกัน.

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงยุติธรรม ร.5 ย.1/19 พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ 10 มีนาคม ร.ศ. 115 และประกาศสำหรับสนามสภิติยุติธรรมจะกำหนดโทษผู้แพคดีที่มีโทษหลวง, ประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม 15 กฎหมาย ร.ศ. 114-115, หน้า 250-251.

ฆ่าคนตายโดยตั้งใจ	ประหารชีวิต
ฆ่าคนตายโดยท้าวร้ายสาหัส แต่ไม่ได้ตั้งใจให้ถึงตาย	15 ปี
ฆ่าคนตายโดยไม่ได้ตั้งใจ	5 ปี
ท้าวร้ายเนื้อตัวคน 1 ปี แผลสาหัส 3 ปี	
แผลสาหัสโดยตั้งใจจะให้ตาย	10 ปี
วางยาพิษไม่ถึงตาย	10 ปี
ลักเด็ก (ไม่ชำลักภา)	5 ปี
ปล้นท้าวร้ายเจ้าทรัพย์	20 ปี (ธรรมดา 15 ปี)
ปล้น	12 ปี (ธรรมดา 10 ปี)
กันชอกเอาทรัพย์	7 ปี
ข่มขืนเอาทรัพย์	7 ปี
ตีชิง	7 ปี
แย่งชิง	5 ปี
วิ่งราว	4 ปี (ธรรมดา 3 ปี)
ย่องเบา	3 ปี
รับของโจรบ่อย ๆ	3 ปี (ครั้งเดียว 1 ปี)
ตั้งใจท้าวร้ายทรัพย์สิ้น	3 ปี
วางเพลิง	10 ปี (กฎหมายมีถึงประหาร)
ปลอมตรา ปลอมลายมือ	5 ปี ¹

ศูนย์วิทยุวิทยากร

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ตามโบราณราชนิติประเพณีนั้น พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อธิปัตย์สูงสุด อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และ อำนาจตุลาการ รวมอยู่ที่พระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียว โดยเฉพาะ

1 กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในบัดยุค..., หน้า 4-5.

อย่างยิ่งคือ การที่พระมหากษัตริย์ทรง เป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดชั้นสุดท้ายในความถูกผิด ทั้งปวง ตลอดจนทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการกำหนดโทษและลงโทษผู้กระทำผิดต่าง ๆ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานอำนาจให้ศาลสถิตยุติธรรมมีอำนาจในการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดได้เอง จึงเสมือนเป็นจุดเริ่มต้นของการแยกอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการออกจากกัน ทั้งนี้เพราะว่าศาลจะมีอำนาจอิสระในการพิพากษาคัดสินคดีลงโทษผู้กระทำผิดได้เองโดยลำพัง โดยไม่ต้องนำเสนอความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดต่าง ๆ อีก เมื่อศาลมีคำตัดสินลงโทษเป็นอย่างไรแล้ว ถือว่าคำตัดสินโทษนั้นเป็นที่สุดให้บังคับโทษไปตามนั้น ครั้นเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ก็ได้ยืนยันถึงความมีอิสระของศาลไว้ชัดเจนอีกครั้งในมาตรา 36 ว่า

คำตัดสินความมีโทษทั้งปวง ย่อมเป็นที่สุดและจะได้อำนาจทำตามคำตัดสินนั้น คือ

เมื่อศาลชั้นแรกได้ตัดสินไม่มีฟ้องอุทธรณ์ภายในกำหนดหรือคู่ความทั้งสองฝ่ายลงลายมือยอมตามคำตัดสิน หรือ

เมื่อศาลอุทธรณ์ได้ตัดสินแล้วและไม่มีฎีกา ก็ต้องกระทำโทษตามคำตัดสินนั้น . . ."¹

อย่างไรก็ตาม ในยุคเริ่มแรกของการปฏิรูปกฎหมาย และการศาลนี้ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการหาได้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ ทั้งนี้เพราะว่า ถึงแม้ศาลจะมีอำนาจอิสระในการกำหนดโทษแห่งความผิด และวินิจฉัยความไปได้เองโดยลำพัง แต่มิได้หมายความว่า ศาลจะสามารถวินิจฉัยความผิดและลงโทษได้เองทุกเรื่องทุกกรณีไป สำหรับโทษประหารชีวิต ทรัพย์สินสมบัติ หรือจำคุกตลอดชีวิตนั้น นอกจากการที่ศาลใด ๆ ซึ่งพิจารณาในชั้น

1 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115, ประชุมกฎหมายประกาศเล่ม 15 กฎหมาย ร.ศ.114-115, หน้า 62.

แรกได้ตัดสินลงโทษประหารชีวิต รัชทรัพย์สมบัติ หรือจากคุกตลอดชีวิตในคดีเรื่อง
หนึ่ง เรื่องใดต้องส่งสำนวนคดีเรื่องนั้นให้ศาลอุทธรณ์ตรวจก่อน และมีคำตัดสิน
ด้วยจึงจะ เป็นที่สุดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน
ร.ศ.115 มาตรา 38 แล้ว ศาลก็ยังไม่สามารถบังคับโทษตามคำตัดสินซึ่ง เป็นที่
สุดนั้นได้ ยังต้องนำคำตัดสินซึ่ง เป็นที่สุดนั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อให้ทรงมีพระบรม
ราชวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทรงมีพระราชกระแสประการใด จึงให้ปฏิบัติตาม
พระราชกระแสขึ้นทุกประการ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 แห่ง พระราชบัญญัติวิธี
พิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ว่า

"มาตรา 39 คำตัดสินอันใดอันหนึ่งซึ่งถึงที่สุดแล้ว
แลเป็นคำตัดสินโทษประหารชีวิต รัชทรัพย์สมบัติ จากคุกตลอดชีวิตก็ต้องให้
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม นำคำตัดสินนั้นทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้ามีฎีกาของผู้ต้อง
ตัดสินโทษนั้นด้วยก็ให้ทูลเกล้าฯ ถวายพร้อมกัน เมื่อทราบกระแสพระบรมราช
โองการให้ไปไปตามคำพิพากษา ถาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำคำที่เว้น
เสียประการใด จึงให้กระทำตามพระบรมราชโองการนั้นทุกประการ"¹

ดังนั้นความตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติวิธี
พิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 จึงเป็นผลอย่างมากต่อการ
แบ่งเบาพระราชภาระซึ่งหนักยิ่งนี้เสียจากพระองค์ โดยจำกัดขอบเขตความผิด
และโทษซึ่งต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยก็แต่เฉพาะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เฉพาะโทษประหารชีวิตนั้น เมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมาย
ลักษณะอาญาพ.ศ.2451 ก็ได้ยืนยันถึงหลักการข้อนี้อย่างชัดเจนอีกครั้ง ในมาตรา
14 ว่า "มาตรา 14 ถ้าจะลงอาชญาประหารชีวิตแก่ผู้ใด ท่านให้นำความกราบ
บังคมทูลพระกรุณาเสียก่อน ต่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงให้
เอาตัวมันไปประหารชีวิต ณ ศาล และในเวลาที่เขาพนักงานผู้มีหน้าที่ในการอัน
นั้นจะเห็นสมควร"

ความผิดอาญาร้ายแรงซึ่งมีโทษประหารชีวิต รับทรัพย์สินสมบัติ จากคุกตลอดชีวิต
 อย่างไรก็ดีในความผิดที่มีโทษต่ำกว่าประหารชีวิต รับทรัพย์สินสมบัติ จากคุกตลอดชีวิต
 มิได้หมายความว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะไม่ทรงมีพระบรมราช
 วินิจฉัยให้ ตามความเป็นจริงแล้วแม้ว่าคดีนั้นจะไม่ใช่ความผิดอาญาร้ายแรง
 เป็นมหันตโทษ ศาลก็อาจนำขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัยได้หาก
 เห็นว่ามีเหตุผลสมควร

2. การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

ตามระบบการศาลสมัยอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ถือว่าศาลพิพากษา
 แล้วก็เป็นอันเสร็จ ไม่มีการฟ้องร้องกันระหว่างคู่ความในศาลชั้นสูงขึ้นไปอีก
 เว้นเสียแต่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าเจ้าหน้าที่ผู้พิพากษาตราการที่เกี่ยวข้อง
 อยู่กับคดีของคณั้นไม่ให้ความยุติธรรมแก่ฝ่ายตนก็อาจฟ้องเจ้าหน้าที่นั้น ๆ
 ได้ต่อศาลหลวงซึ่งเป็นศาลอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง ส่วนศาลฎีกานั้นไม่มี แต่อาจมีบาง
 กรณีที่ราษฎรต้องการให้เรื่องราวของตนถึงพระเนตรพระกรรณ ก็อาจใช้วิธีทูล
 เล่าฯ ถวายฎีกาได้ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานั้นเป็น
 ประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ การพระ
 ราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้นั้น นับเป็นพระมหา
 กรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงสำหรับประชาชนชาวไทยที่มีเรื่องทุกข์ร้อน หรือไม่ได้รับ
 ความเป็นธรรมจากการพิจารณาคดีความ อีกทั้งยังเป็นทางที่จะทำให้พระ
 มหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองสูงสุดได้ทรงทราบถึงปัญหาและ
 ความเดือดร้อนทุกข์เข็ญของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ดู
 แลทุกข์สุขของราษฎรเป็นอย่างยิ่ง ทรงสืบสนองพระบรมราชโบายตามพระบรม
 ชนกนาถในการเอาพระราชหฤทัยใส่ในฎีกาอันเป็นทุกข์เดือดร้อนของราษฎรทั้ง
 บวง จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 กับราษฎรเสมือนบิดากับบุตรโดยแท้ สำหรับฎีกาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุ
 ลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงอธิบายว่า

"การฎีกานั้นเข้าใจว่าเป็นหนังสือร้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งประการใด คงจะไม่มีเป็นแบบเหมือนกันมาทุกแผ่นดินนักเป็นพระบรมเดชานุภาพคุ้มครองแผ่นดินคนละอย่างออกไปใหญ่กว่าอาณาจักรที่เป็นอาณาจักรมั่นคงรั้งผืนดินสี่ยกกัน ยังไม่ปรากฏว่าพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงมีวิธีพิจารณาความตามคำที่เรียกกันในศาลเลย เพราะเหตุฉะนั้น จึงสงสัยว่าเดิมมาฎีกาต่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ปรากฏกันในกฎหมายนั้น เพราะถือเสียว่าถ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดประการใด ก็แล้วไปด้วยพระบรมเดชานุภาพ"¹

ฎีกาที่ส่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายนั้น จัดเป็น 2 ประเภทคือ ฎีการ้องทุกข์ และฎีกากล่าวโทษ 2 ฎีกากล่าวโทษจะเป็นเรื่องที่ข้าราชการหรือประชาชนกล่าวโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ข่มเหงรังแกผู้น้อย ตลอดจนเบียดบังผลประโยชน์ของทางราชการ ส่วนประเภทของฎีการ้องทุกข์จะเป็นเรื่องราวที่ราษฎรกราบบังคมทูลเพื่อขอพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องต่าง ๆ เช่น ขอพระบรมราชานุญาตเกล้าฯ ขอเว้นหรือผ่อนผันจากการเสียภาษีอากร หรือบางช่วงที่เกิดภาวะวิกฤติ ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือฎีกาขอพระราชทานลดหย่อนผ่อนโทษ ดังนั้น การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษจึงจัดว่าเป็นประเภทหนึ่งของฎีการ้องทุกข์นั่นเอง

สำหรับขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานั้น ดังได้กล่าวมาในเบื้องต้นแล้วว่า นับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราษฎรผู้ทุกข์ร้อนเป็นความทั้งปวง ไม่อาจที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้โดยตรง หากจะต้องยื่นฟ้องต่อมูลนายตามลำดับชั้น ถ้าผู้ใดละเมิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติ ในปัจจุบัน เล่ม 2 (พระนคร : โรงพิมพ์กองหลวงโทษ, ร.ศ.121), หน้า 988.

2 อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย, บทบาทของกรมราชเลขาธิการในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราช (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา, 2523), หน้า 93.

จะต้องถูกเขียน 3 ยก 1 ครั้นล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่สี่จึงได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านมูลนายตามลำดับชั้น พร้อมทั้งทรงโปรดเกล้าฯ ขยายพระบรมราชานุญาตให้นักโทษในเวรจำซึ่งไม่สามารถที่จะมาถวายฎีกาได้เอง ให้ฝากฎีกาให้ญาติพี่น้อง หรือมูลนายมาถวายต่างตัวได้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่นักโทษผู้ต้องพระราชอาญาสามารถทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ด้วยตนเอง เพราะแต่เดิมมานั้น นักโทษจะหลุดพ้นจากราชทัณฑ์ได้ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพ้นโทษ หรือมีผู้อื่นกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้เท่านั้น

ในสมัยแรก ๆ เมื่อพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ราษฎรถวายฎีกานั้นปรากฏว่าผู้คนต่างถวายฎีกากันเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรงวางระเบียบการถวายฎีกาว่า ในกรณีที่ราษฎรไม่พอใจการตัดสินพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน คือจะต้องนำฎีกากล่าวโทษนั้นยื่นต่ออธิบดีในกรมนั้น ๆ ก่อนหากท่านผู้เป็นอธิบดีไม่ชำระตัดสินให้จึงให้ทูลเกล้าฯ กล่าวโทษ ท่านผู้เป็นอธิบดีขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย²

และเมื่อได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น พ.ศ. 2435 การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อเป็นการกล่าวโทษศาลพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหลวง และศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์ หรือกล่าวโทษเสนาบดีเจ้ากระทรวงทั้งปวง การพิจารณาความฎีกาประเภทนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรรมการองคมนตรีขึ้นเพื่อไต่สวนเรียงความเห็นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย กรรมการองคมนตรีซึ่งทรงโปรดเกล้าฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 18-19.

² ประกาศว่าด้วยผู้จะถวายฎีกาต้องคำนับต่อท่านอธิบดีในศาลนั้น ๆ ก่อน, ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 8 พ.ศ. 2416, หน้า 24.

แต่งตั้งขึ้นท้าวการต่างพระเนตรพระกรรณนี้ ไม่ถือเป็นศาลเพราะมิได้นั่งพิจารณา หากแต่ใช้อำนาจพระมหากษัตริย์ที่บังคับความตามพระบรมเชษานุภาพ¹ ทั้งนี้ปรากฏว่าฎีกาเหล่านี้มีจำนวนมากเกินกว่า "...ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงเป็นพระอัฐระได้ฎีกาจึงค่อยห่างพระองค์ไป รวมมาเป็นศาลขึ้นเหมือนกัน..."²

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือได้เกิดมีการฎีกาอุทธรณ์กรรมการฎีกาขึ้นอีก เรียกกันว่า "ฎีกแถ" ดังที่พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

"...พอตั้งต้นรวมมาเป็นศาลตั้งนั้นเกิดโกลาหลขึ้น ด้วยมีฎีกาอุทธรณ์ กรรมการฎีกาขึ้นอีก ราษฎรเรียกกันว่าฎีกแถโดยเยาะคือ เกิดอุทธรณ์ได้อีกชั้นหนึ่ง แปลกมา คนทั้งเมืองเหมือนกันว่าจำนวนความไม่มีที่สุดแล้ว คนที่ต้องถูกเดือรื้อนกว่าจะได้ความศุขก็นานนักหรือไม่เลย การเฉียบขาดเกิดขึ้นดังนี้ประมาณถึง 5 ปี คือระหว่าง ร.ศ.115 และ 119 แต่ในศก 117 ทรงพระกรุณาโปรดมีประกาศเปลี่ยนแปลงตัวกรรมการทั้งส้ารับ วิธีฎีกแถยังหาเปลี่ยนไม่จนปี 119 การขัดทั้งหลายก็ยังไม่หายไปอย่างไร ปี 119 นั้นเป็นอันตกลงห้ามฎีกแถที่ฎีกาเป็นศาลสูงสุดในเมืองไทย...และวิธีพิจารณานั้นก็ยกเอาวิธีของศาลมาทุกประการ มีอำนาจตัดสินความได้เป็นเด็ดขาดบังคับได้ทันที ถ้าเรื่องใดควรต้องทูลเกล้าถวายเรื่องใดไม่ควร กรรมการฎีกาผู้เดียวเป็นผู้วินิจฉัย..."³

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ธานีินทร์ กรัยวิเชียร, การปฏิรูประบอบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2511), หน้า, 46.

² พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติ
ฉบับปัจจุบันเล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กองหลวงโทษ, ร.ศ.121),
หน้า 622.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 991-992.

ฎีกาที่นำขึ้นกราบบังคมทูลนั้น จะต้องมีย่อตัว ชื่อยศ ตำแหน่งในราชการ
กรมต่าง ๆ และที่อยู่ของผู้แต่งและผู้เขียนหนังสือฎีกา หากมีคุณสมบัติครบถ้วนเจ้า
พนักงานจึงจะรับไว้พิจารณา¹ ทั้งนี้ฎีกาที่นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายดังกล่าวจะต้อง
ผ่านกองฎีกา โดยอธิบดีกองฎีกา จะเป็นผู้พิจารณาตรวจดูว่ามีคุณสมบัติครบตามที่
จะเป็นฎีกาดีหรือไม่ เสร็จแล้วก็จะส่งเรื่องกลับไปยังหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ที่
ถูกฟ้องร้องกล่าวหาในฎีกา ส่วนใหญ่แล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวจะทรงให้ความสนพระราชหฤทัยกับเรื่องราวฎีกามาก หากเป็นเรื่องที่ราษฎร
กล่าวโทษข้าราชการก็จะทรงมีพระบรมราชโองการให้เจ้ากระทรวงเร่งสอดส่อง
แก้ไข สำหรับฎีการ้องทุกข์นั้นก็มักจะพิจารณาว่ามีมูลหรือไม่แล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ
ถวาย หากเป็นเรื่องที่ราษฎรร้องทุกข์ในความเดือดร้อนหรือความไม่ยุติธรรมใน
เรื่องต่าง ๆ พระองค์ก็จะทรงหาทางปลดเปลื้องแก้ไขหรือกาช้บาให้รัฐบาล
รีบเร่งจัดการให้เป็นที่เรียบร้อย²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 1 เรื่องเดียวกัน, ประกาศว่าด้วยชื่อผู้แต่งผู้เขียนหนังสือฟ้องเรื่อง
ราวแลฎีกา
- 2 อัจฉราพร กมุทพิสมัย, บทบาทของกรมราชเลขาธิการ..., หน้า

พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องราวฎีกาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นการแสดงถึงความเอาพระราชหฤทัยใส่ในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ได้เป็นอย่างดียิ่ง ฎีกาต่าง ๆ ในสมัยของพระองค์จะเป็นการถวายรายงานฉบับเต็ม และจะพระราชทานพระราชดำริหรือพระราชโองการเป็นเรื่อง ๆ ไป อธิบดีกองฎีกาหรือราชเลขาว่าการจะทูลเกล้าฯ ที่เพียงตรวจสอบความถูกต้องของฎีกา และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย หากเรื่องใดมีปัญหาจึงจะถวายคำปรึกษาตามที่มีพระบรมราชโองการลงมา

จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งคำพิพากษาในคดีต่าง ๆ ตลอดจนฎีกานักโทษพบว่าการพระราชทานอภัยโทษเมื่อมีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในสมัยนี้มีทั้งการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนการบังคับโทษและระหว่างมีการบังคับโทษ ซึ่งมีขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาแตกต่างกัน ทั้งนี้จะได้พิจารณาแต่ละประเภทฎีกาโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

ก) การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ

การพระราชทานอภัยโทษประเภทนี้ คือการพระราชทานอภัยโทษ ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งบัญญัติว่า

"มาตรา 39 คำตัดสินอันใดอันหนึ่ง ซึ่งถึงที่สุดแล้ว และเป็นคำตัดสินมีโทษประหารชีวิต รับทรัพย์สินสัมบัติ ถวายจากตลอดชีวิต ก็ต้องให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมนำคำตัดสินนั้นทูลเกล้าฯ ถวาย ถ้ามีฎีกาของผู้ต้องโทษคดีนั้น

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

2 เรื่องเดียวกัน.

ด้วย ก็ให้ทูลเกล้าฯ ถวายพร้อมกัน เมื่อทราบกระแสพระบรมราชโองการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ถาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดเว้นเสียประการใด จึงให้กระทำตามพระบรมราชโองการนั้นทุกประการ "

อนึ่ง การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษนั้น นับเป็นส่วนหนึ่งของการพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในกรณีต่าง ๆ นั้นเอง แต่เหตุที่ต้องจำแนกเป็นรูปแบบหนึ่งต่างหากจากการพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบหลัง เพราะว่าการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษนี้ เพิ่งปรากฏรูปแบบขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ มีโทษสำหรับใช้พลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งก่อนจะ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ย้อนขึ้นไปถึงช่วงปฏิรูปการศาล ใน พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) ไม่ปรากฏหลักฐานในคำพิพากษาซึ่งทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเลยว่าได้มีฎีกาผู้ต้องคำพิพากษาขึ้นมา

ในการพิจารณาฎีกาของผู้ต้องโทษซึ่งแนบมาพร้อมคำพิพากษานั้น กรมการศาลฎีกาจะเป็นผู้พิจารณาฎีกาและคำตัดสินของศาลซึ่งถึงที่สุดนั้นพร้อมกับถวายความเห็นของศาลฎีกาเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยด้วย เมื่อทรงมีพระบรมราชโองการอย่างไร ต้องบังคับไปตามนั้น

เนื่องจากการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา อยู่ในข้อบังคับว่าต้องเป็นการกล่าวโทษคำพิพากษาของศาลหรือเสนาบดีเจ้ากระทรวง ดังนั้นเพื่อความในฎีกาจำเลยจึงมีลักษณะกล่าวโทษการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย บ่อยครั้งที่จำเลยยืนยันว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและในท้ายฎีกาจึงเป็นการทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานลดหย่อนโทษจำเลยให้น้อยกว่าที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา ดังนั้นฎีกาจำเลยจึงมีลักษณะทั้งกึ่งกล่าวโทษและร้องทุกข์ไปพร้อมๆ กัน

สำหรับแนวพระบรมราชวินิจฉัยในฎีกาพบเฉพาะการลดโทษแต่เพียงประการเดียวไม่ปรากฏการพระราชทานโทษปล่อยตัวแต่อย่างใด โปรดพิจารณาคดีตัวอย่างต่อไปนี้

ฎีกาในคดีอายัดเค็ม ร.ศ.128 (พ.ศ.2452)¹

คดีนี้กรมอัยการเป็นโจทก์ฟ้องนายเค็มเป็นจำเลยต่อศาล

พระราชอาญาว่า จำเลยกับพวก 2 คน เอาดาบฟันแลเอาปืนยิงนายอ่องตายทันทีที่ตำบลแจรงร้อน จำเลยปฏิเสธ ศาลอาญาพิจารณาแล้วพิพากษาให้ประหารชีวิต อายัดเค็ม จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์เห็นชอบด้วยคำพิพากษาศาลอาญา จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา กรรมการศาลฎีกาเห็นชอบด้วยคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ แต่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นว่ามีเหตุที่จะทรงพระกรุณาพระราชทานโทษประหารชีวิตเปลี่ยนเป็นจำคุกตลอดชีวิต พร้อมทั้งขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายคำพิพากษาศาลพระราชอาญา ศาลอุทธรณ์และฎีกาอายัดเค็มจำเลย เพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย

เนื้อความในฎีกาอายัดเค็มจำเลย กราบบังคมทูลถึงความ เป็นมาแห่งคดี พร้อมทั้งกล่าวโทษคัดค้านคำพิพากษาของศาลว่ายัง เคลื่อนคลาดผิด พระราชกำหนดกฎหมายตลอดจนการพิจารณาสืบพยานของศาลก็เป็นการสืบพยาน ของโจทก์ฝ่ายเดียว พยานของโจทก์ที่ศาลเชื่อฟังล้วนแต่เป็นญาติ แลพวกห้อง เกี่ยวข้องของโจทก์ผู้ตาย ขอให้สืบพยานในศาลฎีกาใหม่ ในท้ายฎีกาจำเลยได้ กราบบังคมทูลพระกรุณาลดหย่อนโทษขอชีวิตว่า

"โดยเหตุว่าความสัตย์ความจริงของข้าพระพุทธเจ้ามิได้ กระทำแก่นายอ่องผู้ตายดุจดุหาคำพยาน ข้าพระพุทธเจ้ามีความอาลัยในชีวิตที่ จะต้องมาแตกขาดเสีย เพราะพยานเท็จแลคำพิพากษาที่เชื่อฟังคำพยานซึ่งเป็นบิดา มารดาแลพวกห้องของผู้ตายนี้ จึงเป็นความจำเป็นของข้าพระพุทธเจ้า ต้องขอ ร้องแก่พระมหากษัตริย์คุณเพื่ออาไศรยทั้งพระมหากษัตริย์คุณให้ความเป็นไปตาม ความเท็จ แลความจริงที่เป็นจริงของข้าพระพุทธเจ้า

ควรมีควรรพระราชอาญาไม่ฟันเกล้า ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า ลายมือนายเค็ม ผู้ถวายฎีกา"

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชราชเลขาธิการ คำพิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 14 ร.ศ.128 (พ.ศ.2452), หน้า 299-301.

กรมราชเลขาการได้มีหนังสืออัญเชิญพระราชหัตถเลขาที่ 9/434 ลงวันที่ 14 มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก 128 มายังกรมการศาลฎีกามี ความว่า

"ได้ตรวจดูข้อความตลอดแล้วเห็นว่า คำพิพากษาของ ศาลทั้งหลายชอบด้วยทางพิจารณาแลกฎหมาย แต่ยังมีเหตุที่ควรกรุณาแก่อ้ายเค็ม จ่าเลยอยู่ เพราะบาดแผลที่นายอ่องต้องรับอันตรายถึงสิ้นชีวิตนั้น ทางพิจารณาใน คดีนี้ปรากฏว่า มี 2 แผล อีกแผลหนึ่งซึ่งเป็นแผลบิ่น อ้ายคำซึ่งไม่ได้ตัวมา พิจารณานั้นเป็นผู้ยิง ๑ หักโทษประหารชีวิตอ้ายเค็มเสีย เปลี่ยนเป็นจำคุกอ้าย เค็มตลอดชีวิต ๑ ให้บังคับบัญชาไปตามคำสั่งนี้"

ฎีกาในคดีอ้ายเงินช้วน อ้ายด้วน ร.ศ.121 (พ.ศ.2445)¹

คดีนี้กรมการเมืองกระบี่เป็นโจทก์ ฟ้องอ้ายเงินช้วน

อ้ายด้วนจำเลยว่าเขาเป็นยิงนายจ้อยตาย จำเลยให้การรับตามโจทก์หา ศาลมณฑล ภูเก็ตพิจารณาได้ความตลอดถึงสาเหตุ พิพากษาให้จำคุกจำเลยทั้งสองตลอด ชีวิต ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษพิพากษาขึ้นอุทธรณ์เห็นชอบด้วย จำเลยทั้งสอง หลงเกล้าฯ ถวายฎีกา

ข้อความในฎีกาอ้ายเงินช้วน ปฏิเสธว่าตนมิได้เป็นผู้กระทำ ผิด โดยกล่าวโทษศาลว่าไม่ยอมสืบพยานฝ่ายตน ทั้งยังให้พยานเบิกความบรักรบรา จำเลย กับนำตัวไปทวนด้วยลวดหนังถึง 3 ยก จนจำเลยต้องยอมรับสารภาพ เพราะทนความกดขี่และเขียนตีไม่ได้ ทั้งเอาตัวจำเลยไปจำขังไว้ช้านานโดยไม่ มีการชำระความให้จำเลย ต่อมาภายหลังจึงเบิกตัวจำเลยมาฟังคำพิพากษา ซึ่งให้จำคุกจำเลยจนตลอดชีวิต และศาลอุทธรณ์ได้พิพากษายืนตามศาลเดิม

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำ พิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 4 ร.ศ.121 (พ.ศ.2445), หน้า 491-520.

ในท้ายฎีกาจารย์เลยได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานลดโทษ
ความว่า

"...ซึ่งศาลเดิมพิพากษาข้าพระพุทธเจ้ายังรุนแรงนัก ข้า
พระพุทธเจ้าสัวผู้ยากขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง เพื่อจะได้ทรงวินิจฉัยเอาความจริง
ต่อไป และข้าพระพุทธเจ้าขอพระมหากรุณาฝ่าล่องธูลีพระบาท ทรงลดหย่อน
ผ่อนโทษให้ข้าพระพุทธเจ้าน้อยลงมากกว่าคำพิพากษาเดิมบ้าง ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง "

ส่วนฎีกาอายัดเงินจ่าเลย บัญชีเสธว่าคนมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หากแต่เมื่อศาลเบิกตัวจ่าเลยขึ้นไต่พิงคำตัดสิน ศาลกลับยกเหตุว่า
จ่าเลยได้ให้การรับในชั้นศาลแล้ว และในข้ออุทธรณ์ของจ่าเลยศาลก็หาได้หยิบยก
ขึ้นมาพิจารณาไม่ ยังคงพิพากษาตามคำตัดสินเดิม

ในท้ายฎีกาจารย์เลยกราบบังคมทูลขอพระราชทานลดหย่อน
โทษว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าศาลเดิมพิพากษายัง
รุนแรงนัก ข้าพระพุทธเจ้าสัวผู้ยากได้รับความลำบากมาช้านานแล้ว ข้าพระพุทธ
เจ้าขอพระบารมีฝ่าพระบาทเป็นที่พึ่ง ซึ่งเป็นที่ร่มเย็นแห่งสัวผู้ยาก จงวินิจฉัยให้
ลดหย่อนผ่อนโทษน้อยลงมากกว่าคำพิพากษาเดิมบ้าง ข้าพระพุทธเจ้าขอพระมหา
กรุณาโปรดเกล้าฯ"

กรรมการศาลฎีกาได้พร้อมกันตรวจคดีเรื่องนี้ที่ศาลได้
พิจารณา ตลอดทั้งฎีกาจารย์เลยทั้งสอง แล้วทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นยื่นตามคำ
พิพากษาของศาลล่าง พร้อมทั้งขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายคำพิพากษาศาล
มณฑลภูเก็ต ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษและฎีกาจารย์เลย

กรมราชเลขาณการมีหนังสืออัญเชิญพระราชหัตถเลขาที
25/791 ลงวันที่ 21 กรกฎาคม ร.ศ. 121 มายังกรรมการศาลฎีกาว่า

"...ได้ตรวจดูข้อความแล้ว เห็นว่าที่ศาลพิพากษาดังนี้ก็
ชอบด้วยกฎหมาย แต่ให้ลดหย่อนผ่อนโทษลงคงให้จ่าคุกอายุเงินช้วน อ้าย
ด้วนคนละ 15 ปี ให้บังคับบัญชาไปตามคำสั่งนี้"

ข) การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา
ระหว่างมีการบังคับโทษ

การพระราชทานอภัยโทษประเภทนี้ คือการพระราชทานอภัยโทษเฉพาะในความผิดที่จำเลยต้องรับโทษจำคุก ไม่ว่าจะ เป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกมีกำหนดเวลา ซึ่งหมายถึงการพระราชทานโทษแก่นักโทษซึ่งติดอยู่ในเวรจำ

การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ระหว่าง มีการบังคับโทษ มีขั้นตอนในการทูลเกล้าถวายฎีกาที่เป็นแบบแผนของตนเอง คือต้องผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาฎีกา นักโทษขึ้นมาจนถึงขั้นนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อรับพระราชกระแสสั่งฎีกา

อย่างไรก็ตาม ต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่าแต่เดิมมานั้น การเรือนจำทั้งหลายในประเทศได้แยกย้ายกันสังกัดอยู่ในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มากมายหลายแห่ง โดยสังกัดอยู่ในกระทรวง ทบวง กรมที่บังคับบัญชากิจการนั้น ๆ เช่น กรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า กรมเมือง กรมวัง กรมนา กรมพระคลังมหาสมบัติ กรมพระธรรมการ กรมพระสุรัสวดี กรมแพ่ง กรมกองตระเวนชาย กรมกองตระเวนขาเป็นต้น การยื่นฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ จึงต้องกระทำผ่านกระทรวงเจ้าสังกัดนั้น¹ เช่นอยู่ในกระทรวงนครบาลก็ต้องผ่านกระทรวงนครบาล อยู่ในกระทรวงมหาดไทย ก็จะต้องผ่านกระทรวงมหาดไทย ดังนี้เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาตัวอย่างฎีกาที่ทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษในช่วงเวลานี้จะ เน้นฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษที่ผ่านมาจากกระทรวงนครบาล ทั้งนี้เพราะว่า คุณตะรางในกระทรวงนครบาลเป็นที่รวมของนักโทษในความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ อีกทั้งต่อไปภายหน้าคุณและตะรางซึ่งสังกัดในกระทรวง ทบวง กรม ทั้งหลายเหล่านั้น ก็จะรวมเข้าด้วยกัน

¹ กรมราชทัณฑ์, ประวัติการราชทัณฑ์..., หน้า 661.

เป็นกรณีหนึ่ง เรียกว่ากรมราชทัณฑ์สังกัดอยู่ในกระทรวงนครบาลนั่นเอง ดังนั้น เอกสารและข้อมูลฎีกานักโทษที่จะกล่าวต่อไปจึงยึดถือเอกสารกระทรวงนครบาลเป็นหลัก

อนึ่ง การทูลเกล้าถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษของนักโทษคุกโดยเฉพาะในยุคแรกของการปฏิรูประบบการศาลพบว่า นักโทษส่วนใหญ่ที่ได้รับพระราชทานโทษหาได้มีค่าปรึกษาโทษให้มีความหนักหน่วงโทษอย่างใดไม่ ดังนั้นเมื่อนักโทษทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาถึงพระเนตรพระกรรณครั้งใด ก็ทรงโปรดพระราชทานปล่อยตัวพ้นโทษเสียโดยมาก ซึ่งถือเป็นการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้วิธีหนึ่ง สำหรับแนวพระราชกระแสสั่งฎีกาที่ปรากฏนั้น มีทั้งพระราชกระแสปล่อยตัว และพระราชกระแสลดโทษ

ในการพระราชทานพระราชกระแสปล่อยตัวนั้น โดยความเป็นจริงแล้วจะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวนักโทษน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนฎีกานักโทษคุกที่ทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นมามากมายในแต่ละปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งกำหนดเวลาไว้ตามพระราชนิยมว่า คนโทษอย่างใดต้องคิดเวรจำมาได้นานเท่าใดแล้ว หรือว่าได้ทำความชอบพิเศษอย่างใด จึงทรงพิจารณาถ้าถวายฎีกาไม่เข้าในเกณฑ์ก็ยกฎีกาเสีย¹ ส่วนการพระราชทานพระราชกระแสลดโทษนั้น มีทั้งการลดโทษจากคุกตลอดชีวิตและจากคุกมีกำหนดเวลา แต่จากการศึกษาหลักฐานเกี่ยวกับฎีกานักโทษต่าง ๆ ปรากฏแนวพระราชกระแสลดโทษเฉพาะโทษจากคุกมีกำหนดเวลาเท่านั้น ไม่ปรากฏแนวพระราชกระแสลดโทษจากคุกตลอดชีวิตแต่อย่างใด

สำหรับขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของนักโทษคุณั้นต้องผ่านขึ้นมาจากทางเรือนจำหรือตะรางของหน่วยงานที่นักโทษสังกัดอยู่ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่าเราจะศึกษาเฉพาะกระบวนการและขั้นตอนที่ผ่านขึ้นมาทางกระทรวง

1 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, 2515), หน้า 108.

นครบาล ซึ่งมีคุณตรางสำหรับชังนักโทษคุกในคดีอุกฉกรรจ์ การถวายฎีกาของนักโทษคุกโดยมากในสมัยนี้มักทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ เพราะเห็นเป็นทางที่จะได้กราบบังคมทูลถึงความทุกข์ยากของตนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องฝากฎีกาให้ญาติพี่น้องมาถวายต่างตัว เฉพาะการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในช่วงแรกของการปฏิรูประบบการศาลนั้น เมื่อทรงอ่านเนื้อความฎีกานักโทษแล้วจะทรงเซ็นพระราชหัตถเลขา มาท่ายฎีกาจาเลย ให้สอบถามคอมมิตติกรมพระนครบาล เพื่อให้สอบถามคู้ว่าเป็นฎีกานักโทษนั้นจริงหรือไม่ คอมมิตติกรมพระนครบาลจะทำการตรวจบัญชีแลหมายฝากนักโทษว่านักโทษนั้นต้องโทษด้วยความผิดใด และจำขังอยู่ในคุกตารา งนั้นเป็นเวลาเท่าใดแล้ว แล้วทาหนังสือกราบบังคมทูลถึงความเป็นมารายละเอียดของนักโทษ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระราชหัตถเลขา อกภัยโทษมาท่ายสำเนาฝากกราบบังคมทูล คอมมิตติกรมพระนครบาลจะมีหนังสือถึงขุนพิศคีซึ่ง เป็นพนักงานรักษานักโทษให้ปล่อยตัวนักโทษพ้นโทษไป

ส่วนชั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ในยุคนหลังกรมราชเลขาอนุการจะทาหน้าที่ส่งความฎีกาสอบถามมายังกระทรวงนครบาล แล้วราชเลขาอนุการจะเป็นผู้นำความในฎีกาขึ้นกราบบังคมทูล เมื่อมีพระราชกระแสประการใด กรมราชเลขาอนุการจะมีหนังสือแจ้งมายังกระทรวงนครบาลต่อไป

โปรดพิจารณาตัวอย่างดังต่อไปนี้

ฎีกาอัยทิมนักโทษคุก ร.ศ. 109 (พ.ศ. 2433)¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงนครบาล ร. 5 น. 55.4 ก/27 คอเรสปอนเดนเรื่องอัยทิมนักโทษคุกถวายฎีกาขอรับพระราชทานพ้นโทษ

1) อ้ายทิมนักโทษชาวเมืองอินทบุรี ต้องจำคุกด้วยเป็น
โจรปล้นทรัพย์ ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ ความใน
ฎีกาว่า

ข้าพระพุทธเจ้า อ้ายทิมต้องรับพระราชอาญาจำอยู่
ณ คุก ขอพระราชทานท้าวฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายทางไปรษณีย์ ทราบได้ฝ่าละอองธุลี
พระบาทพระราชอาญาเป็นสิ้นเกล้า ข้าพระพุทธเจ้ามีความกตัญญูต่อแผ่นดินท้าวโฑะ
พันด้วยหวายโฑะหนึ่ง ท้าวพันด้วยหวายโฑะหนึ่งนั้นกาหนึ่ง แต่กาต่างกว่าคนทั้ง
หลายท้าว ที่ต้องรับพระราชอาญา 700 เศศ มิได้มีใครท้าวอย่างข้าพระพุทธเจ้า ๆ
ยากจนไม่มีเงินทองจะทำเครื่องติดคานันได้ ข้าพระพุทธเจ้าท้าวฎีกาทูลเกล้าฯ
ถวาย บิดามารดาก็ถึงแก่กรรม ข้าพระพุทธเจ้าจึงบิดสะแค้นบ่าใส่ตุ้ถึง เจ้าพนักงาน
ขอให้เจ้าพนักงานท้าวฎีกากับของ ๆ ข้าพระพุทธเจ้าขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรง
ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าจะเอาของใส่ตุ้ก็กลัวคนจะเอาไป
เสียบ ข้าพระพุทธเจ้า จึงเอาแต่ฎีกาใส่ตุ้ไป เดิมข้าพระพุทธเจ้าอ้ายทิมอยู่บ้าน
แขวงเมืองสิงคโปร์ มีอ้ายผู้ร้ายโทษปล้นเรือนรับเป็นสัจย์ชดข้าพระพุทธเจ้า ๆรับ
เป็นสัจย์ ท่านพระยานรรัตนราชมานิตย์ เมื่อยังเป็นเจ้าหมื่นสรรเพชภักดีหมายส่ง
ตัวข้าพระพุทธเจ้ามาจำไว้ ณ คุก คิดได้เป็น 10 ปี กับ 45 วัน ข้าพระพุทธเจ้า
ขอรับพระราชทานโทษสักครั้ง อายุศม์ก็ได้ 45 ปี เป็นโรคอาพาธข้าพระพุทธเจ้า
ขอรับพระราชทานผ้าไตร ครวมครุสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

2) เจ้าพนักงานกรมวังส่งฎีกาอ้ายทิมนักโทษคุกให้แก่นาย
เวรกรมพระตำรวจสนมทหารขวา เพื่อสอบถามอ้ายทิมว่าเป็นฎีกาของ
อ้ายทิมที่ทูลเกล้าฯ ถวายทางไปรษณีย์จริงหรือไม่ อ้ายทิมรับว่าจริง

3) ทรงมีพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 5 เมษายน ร.ศ.
109 ให้สอบถามคอมมิตตีบังคับการกรมพระนครบาลแล้วให้ได้ว่าความว่า บ้าภาติด้วย

4) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์
คอมมิตตีบังคับการกรมพระนครบาลในเวลานั้น ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลที่
79/3556 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม ร.ศ.109 เรื่องความฎีกาอ้ายทิมนักโทษทูล
เกล้าฯ ถวายทางไปรษณีย์ ได้ความว่าอ้ายทิมเป็นผู้ร้ายปล้นบ้านมีหมายฝากมาจำ
ไว้ ณ คุก จนถึงวันที่ 28 กรกฎาคม ร.ศ.109 คิดได้ 11 ปี กับ 4 เดือนเศษ

อ้ายทิมต้องจำคุกอยู่ในระหว่างคนฝาก หาได้เป็นคนลงพระราชอาญาโดยมี
คาบฤกษ์โทษไม่ สอบถามเจ้าพนักงานรักษาโทษคุกแล้วเห็นว่าอ้ายทิมเป็นคน
ปรกติดีอยู่ แลโตะและกาหาวยที่อ้ายทิมกล่าวนั้นอ้ายทิมได้ทำไว้จริงและส่งตัว
อ้ายทิมไป ให้หมอกาแวนตรวจสอบดู เห็นว่าอ้ายทิมเป็นปรกติดี จึงขอพระ
ราชทานทูลเกล้าฯ ถวายโตะ และกล่องหาวยของอ้ายทิม

5) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรโตะและ
กาหาวยแล้วเห็นว่า เป็นฝีมืออย่างประณีตดีจริง มีพระราชดำรัสว่า

"มันพูดจริง เราก็จะให้มันเห็นผลความจริง" และทรง
พระกรุณาโปรดยกโทษอ้ายทิม พร้อมทั้งมีพระราชดำรัสสั่งให้กรมพระนเรศวรฤทธิ์
สั่งตัวให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพอธิบดีกระทรวงธรรมการจัดการบวชอ้ายทิมเป็น
นาคหลวงพระราชทาน ¹

ฎีกาอ้ายกันทาลาวนักโทษคุก ร.ศ.108 (พ.ศ.2432)²

อ้ายกันทาลาวนักโทษคุก ต้องหาว่าปล้นบ้านเรือนและฆ่า
เจ้าทรัพย์ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ ความว่า
"เดิมข้าพระพุทธเจ้าตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองลาปูน ข้า
พระพุทธเจ้าเป็นโทษปล้นบ้านเรือนฆ่าเจ้าของค้ายที่เมืองเทิน พยาเสนาภูเบศ
เป็นข้าหลวงขึ้นไปเป็นตระลาการชำระ ข้าพระพุทธเจ้ารับเป็นลัศย์...พยาเสนา
ภูเบศได้ส่งข้าพระพุทธเจ้ามาจำไว้ ณ คุกจนทุกวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าต้องรับพระ

ศูนย์วิทยุโทรพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี, หน้า 108.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงนครบาล ร.5
น.45. 4 ก/3 คอเรสปอนเดนเรื่องอ้ายกันทาลาวนักโทษคุกทำฎีกาทูลเกล้าฯ
ถวายขอพระราชทานพ้นโทษ

ราชอาญา จำอยู่ ณ คุณได้ 13 ปีเศษ ข้าพระพุทธเจ้ามีความเข็ดหลาบเกรงกลัว
พระราชอาญาหาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานพ้นโทษออกจากเวร
จากคุณครั้งนี้ สมรรถเป็นไพร่หลวงยามารักษานักโทษอยู่ ณ คุณจนสิ้นชีวิต
ข้าพระพุทธเจ้าไม่ประพฤติกความชั่วอีกต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าจะหาประกัน
ทานบลให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานให้มั่นคง ถ้าสืบไปเมื่อนำข้าพระพุทธเจ้าผ่าน
ประพฤติกความชั่วล่วงพระราชอาญาเป็นผู้ร้าย ขอรับพระราชอาญาถึงสิ้นชีวิต ข้า
พระพุทธเจ้าเป็นสัตว์ผู้ยากจนทรัพย์ จึงทูลเกล้าฯ ถวายโดยทางไปรษณีย์ ขอพระ
บารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง ควรมีควรพระราชอาญาเป็นสิ้นเกล้าฯ

ขอเดชะ "

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระ
ปรมาภิไธยในพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน ร.ศ. 108 ให้สอบถาม
คอมมิตตีบังคับการกรมพระนครบาล

กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ คอมมิตตีบังคับการกรม

พระนครบาล มีหนังสือที่ 64/514 ลงวันที่ 24 มกราคม ร.ศ. 108 กราบบังคม
ทูลว่าอายกันทาลาวต้องรับพระราชอาญาติดได้ 14 ปี กับ 1 เดือนเศษแล้ว หา
ได้มีกำหนดพ้นโทษไม่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเซ็นพระ
ราชหัตถเลขามาท้ายหนังสือกราบบังคมทูลว่า

"ยังไม่ควรพ้นโทษ ถ้าอายกันทาลาวต้องจำอยู่ถึงกำหนด
18 ปี จึงให้พ้นโทษ

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

สั่งแต่วันที่ 17 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 108
สยามินทร์ "

ฎีกาอ้ายแปลกนักโทษคุก ร.ศ.125 (พ.ศ.2449)¹

อ้ายแปลกนักโทษคุกเลขหมาย 10175 ทูลเกล้าฯ

ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ มีความว่า

"เดิมวันเดือนปีใดจำไม่ได้ ร.ศ.120 ข้าพระพุทธเจ้า
ต้องทว่าเอากระสุนปืนยิงอาแดงคาตายที่ตำบลบ้านบางแขมแขวง เมืองนครชัยศรี
ศาลมณฑลนครชัยศรีพิพากษาลงโทษให้จำคุกข้าพระพุทธเจ้า 15 ปี แล้วส่งข้า
พระพุทธเจ้าเข้ายังกองมหันตโทษนี้ ข้าพระพุทธเจ้ารับพระราชอาญามาได้ 4 ปี
เศษแล้ว ต้องทนทุกข์ทรมานร่างกายของข้าพระพุทธเจ้ามาช้านาน มาบัดนี้ข้า
พระพุทธเจ้า พะเอิญให้เกิดเป็นโรคผอมแห้งขึ้นในร่างกายของข้าพระพุทธเจ้ามา
ได้ประมาณ 1 ปีเศษ หมอได้ประกอบยารักษาโรคก็หาหายไม่ โรคก็กำเริบทวีขึ้น
ทุกวัน ทั้งกำลังแรงก็น้อยถอยลงสุดกำลังจะพุงร่างกายให้ทรงไว้ได้ เห็น
ด้วยเกล้าฯ ว่าโรคผอมแห้งเกิดขึ้นในร่างกายของข้าพระพุทธเจ้าเช่นนี้ โหนเลย
ชีวิตของข้าพระพุทธเจ้าจะรอดไปได้ คงไม่พ้นซึ่งความตายด้วยโรคผอมแห้งนี้ ขอ
พระราชทานพระมหากรุณาได้ผ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าภาคโทษ ทรงพระกรุณา
โปรดปล่อยข้าสัจด์ผู้ยาก ซึ่งมีอาการป่วยโรคผอมแห้ง ให้พ้นโทษไปสักครั้งหนึ่ง "

กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าอ้ายแปลกโทษลอบยิงคนตาย ศาลมณฑลนครชัยศรีตัดสิน
จำคุก 15 ปี กำหนดพ้นโทษ วันที่ 21 มิถุนายน ร.ศ.135 ตามรายงานหมอมือ
ตรวจโรคว่า อ้ายแปลกเป็นวัณโรคครีตีสีดวงผอมแห้งไม่มีเวลาหาย และจะมีชีวิต
ไปไม่ได้ตลอดปี เว้นแต่อยู่นอกเรือนจำบางทีชีวิตจะยืนยาวไปได้

กรมราชเลขาอนุการมีหนังสือที่ 39/325 อัญเชิญพระ
ราชหัตถเลขาทรง เชนทำยฎีกาอ้ายแปลกนักโทษคุก ถึงกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ เอกสาร
เย็บเล่มชุดฎีการัชกาลที่ 5 เล่ม 18 ร.ศ.125 (พ.ศ.2449), หน้า
409-416.

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมว่า

"ที่ 39/325

ซึ่งอ้ายแปลกนักโทษคุกร้องขอโทษนี้ ให้กระทรวงยุติธรรมสั่งให้อ้าย
แปลกพ้นโทษไป

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ 27 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 125

พระบรมนามาภิไธย สยามินทร์"

ฎีกาอ้ายพ่วงนักโทษคุก ร.ศ.125 (พ.ศ.2449)¹

อ้ายพ่วงนักโทษคุกเลขหมาย 1744 ต้องหาว่าฆ่าคนตาย

ศาลตัดสินจำคุก 5 ปี ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ความว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าขอชี้แจงตามเหตุผลส่วนเฉพาะตัวว่าข้า

พระพุทธเจ้าเป็นคนมีอายุศม์มากถึง 60 ปี เศษแล้ว และเป็นคนที่การเสียแขนหนึ่ง

ข้าง มิได้เอนายจอนตายตามคำฟ้องของโจทก์ ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยให้จำคุกข้า

พระพุทธเจ้าถึง 5 ปี เช่นนี้ ข้าพระพุทธเจ้าก็เป็นที่ยินด้วยเกล้าฯ เพราะฉะนั้นข้า

พระพุทธเจ้า จึงทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระโศภิตสัมพาราณ

ครั้งนี้เพื่อจะทรงเมตตาแห่งข้าพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสัตว์ผู้ยากที่ไม่มีความผิดแลไม่

ได้ฆ่านายจอนตายจริง ให้หลุดพ้นโทษออกไปก่อสร้างการกุศลประกอบการทำมาหา

เลี้ยงชีพที่ภูมิลำเนาของข้าพระพุทธเจ้าสักครั้งหนึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเดชะ "

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ
เอกสารเขียนเล่มชุดฎีการัชกาลที่ 5 เล่ม 18 ร.ศ.125 (พ.ศ.2449), หน้า
399-408.

กรมขุนศิริธัชสังกาศ มีหนังสือที่ 29 ลงวันที่ 23 พฤษภาคม
ร.ศ. 125 ขอพระราชทานคัดฎีกาอ้ายพ่วง และคำชี้แจงของกระทรวงยุติธรรม
ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

กรมราชเลขาการ มีหนังสืออัญเชิญพระราชหัตถเลขาไปยัง
กรมหมื่นราชบุรดีเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ดังนี้

"ที่ 36/309

ซึ่งอ้ายพ่วง นักโทษคุกร้องขอโทษนี้ เห็นว่าถ้าอายุอ้ายพ่วงครบ
60 ปี แล้วให้กระทรวงยุติธรรมสั่งให้พ้นโทษไป

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ 25 พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก 125

พระบรมนามาภิไธย สยามินทร์"

โดยสรุปคือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ
ถวายฎีกานี้เป็นโบราณราชประเพณีสืบทอดมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย และเป็นการ
เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้าถึงองค์พระมหากษัตริย์ได้ การพระราชทานอภัยโทษ
แก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือการ
พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษและ
ระหว่างการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาการบังคับโทษ
การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ คือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกามาพร้อม
กับคำพิพากษาเพื่อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยซึ่งใน
กรณีนี้ฎีกานักโทษที่ทูลเกล้าฯ ถวายจะมีลักษณะกึ่งกล่าวโทษกึ่งร้องทุกข์ ส่วนการ
ทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างการบังคับโทษนั้น คือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของ
นักโทษคุกที่ติดใจในเวรจำทั้งโทษจากคุกตลอดชีวิต และจากคุกมีกำหนดเวลา ไร่ไรก็ดี
การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในกรณีนี้ ตามความเป็นจริงแล้วหมายรวมถึงการทูลเกล้าฯ
ถวายฎีกาในกรณีนักโทษยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดกล่าวคือ ยังอยู่ในระหว่างฝากขัง
หรือยังไม่มีคำพิพากษาโทษ ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงพระมหา
กรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังเป็นสิ่งช่วยแก้ไขความผิดพลาด

ในกระบวนการยุติธรรมได้อีกด้วย

3. การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป เป็นประเพณีเก่าแก่สืบต่อกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา¹ ซึ่งพระมหากษัตริย์แต่ครั้งกรุงเก่าพระราชทานอภัยโทษในลักษณะเป็นการทั่วไปในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ประเพณีการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปได้สืบทอดเรื่อยมาจนถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 เรื่อยมาก็ได้ทรงบำเพ็ญอภัยทานปลดปล่อยนักโทษในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองเสมอมา

การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองนี้ จะเป็นการพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษโดยทั่วไปซึ่งเข้าข้ายที่จะได้รับพระมหากรุณาพระราชทานอภัยโทษไม่ว่าจะเป็นนักโทษในโทษประเภทยกทัณฑ์โทษประหารชีวิต หรือโทษจำคุก การพระราชทานอภัยโทษมิได้ทั้งการพระราชอภัยโทษปล่อยตัว หรือลดโทษ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่นักโทษทั้งปวงเป็นที่ล้นที่พ้น และถือเป็นการหวังสูงสุดของนักโทษที่เดียวที่จะได้มีโอกาสกลับมาสู่อิสรภาพ

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปในรัชสมัยนี้ เป็นพระราชดำริ และพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์เอง ที่ทรงโปรดพระราชทานอภัยโทษนักโทษซึ่งแตกต่างกับการพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาซึ่งมักต้องอาศัยการกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษขึ้นมาเป็นรายบุคคลไปมากกว่าที่ทรงทราบด้วยพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ใน พ.ศ. 2411 นั้น ปรากฏหลักฐานการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป 2 ครั้งคือ

¹ ในสมัยกรุงสุโขทัย ไม่ปรากฏหลักฐานการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

ครั้งที่ 1 เมื่อ ร.ศ.116 (พ.ศ.2441) เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัติกลับจากยุโรปด้วยความเรียบร้อยสะดวกดีแล้ว พระองค์ได้พบเห็นความจงรักภักดีสัตย์ซื่อต่อพระองค์จากราชกรทุกหมู่เหล่า จึงทรงพระราชดำริอันเป็นเบื้องต้นส่วนพระองค์ขึ้นมาประการหนึ่ง คือความกรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจําพวกที่ติดอยู่ในเวรจําตามโทษานุโทษ หรือผู้ต้องกักขัง อยู่ระหว่างพิจารณาตั้งปรากฏตามพระราชหัตถเลขาเรื่องปล่อยแลลดโทษนักโทษ ดังนี้

พระราชหัตถเลขาเรื่องปล่อยแลลดโทษนักโทษ¹

พระราชหัตถเลขาพระราชทานไปยัง เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงนครบาล กระทรวงวัง กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แลกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระมหากรุณาปล่อยแลลดโทษนักโทษ พระราชหัตถเลขา ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก 116 ด้วยเมื่อฉันได้ไปยุโรป กลับมาโดยเรียบร้อยสะดวกดีแล้ว และเมื่อมาถึงแล้วได้พบแต่การแสดงความภักดีสัตย์ซื่อต่อตัวฉันจากราชกรทุกจําพวก ตามที่ได้เห็นแก่ตาเองที่นี่ และได้ยินจากหัวเมืองในพระราชอาณาจักรนี้แล้ว ความคิดอันเป็นเบื้องต้นของฉันอันหนึ่งนั้น คือความกรุณาต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของเราจําพวกซึ่งติดอยู่ในเวรจําตามโทษานุโทษ ถาการตามที่จะเป็นไป โดยต้องกักขังอยู่ระหว่างพิจารณา ด้วยว่าคนจําพวกนั้นได้ล่วงพระราชกำหนดกฎหมาย ถาต้องหาว่า ได้เลเมิดพระราชกำหนดกฎหมายเพราะเหตุฉนั้น จึงเป็นความประสงค์ของฉันให้เขามีคำสั่งพิเศษของเสนาบดี ไปยังเจ้าพนักงานทั้งหลายในกระทรวงของเขอทุกกรม ซึ่งมีตรงอยู่ในบังคับนั้น ให้นักโทษเหล่านี้ ทราบทั่วกัน

¹ ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 16 (กฎหมาย ร.ศ.116-117) : 335-337.

ว่า ฉันจะอนุญาตให้พ้นโทษ ถ่าก่อนโทษให้เบา ถ่าให้กรมอัยการถอนฟ้อง แลให้ยกโทษหลวงที่จะมีในคดีซึ่งมีโทษทั้ฟ้องเป็นความอาญา เป็นการกรุณาให้แก่นักโทษจำพวกที่จะกล่าวต่อไปนี้คือ

1. นักโทษที่จะต้องประหารชีวิต ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ให้ลดลงเป็นเพียงชังคุกตลอดชีวิต

2. นักโทษที่ก่าลังชำระ ด้วยความถึงแก่ชีวิต ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ถ่าได้ความเป็นสัจย์ ให้พ้นโทษอย่างที่สุดเพียงจำคุกจนตาย

3. นักโทษชรา ที่มีอายุล่วง 60 ปีแล้ว ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ทั้งนักโทษซึ่งพิการแลทนทุกข์เวทนา ด้วยโรคที่จะรักษาไม่หายนั้น ให้พ้นโทษแลปล่อยไป

4. นักโทษที่ต้องชังอยู่ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ด้วยชำระ เบินสัจย์ ถ่าก่าลังต้องคดีอยู่ว่า ได้กระทำความร้ายส่าหัสแต่มิใช่เป็นโจรนั้น ให้พ้นโทษถ่าให้กรมอัยการถอนฟ้อง แลยกโทษหลวงในคดีที่มีโทษทั้ฟ้องเป็นความอาญาแล้วปล่อยไป

5. นักโทษที่ต้องจำอยู่ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ด้วยชำระ เบินสัจย์ ถ่าต้องคดีว่าฉ้อโกง ถ่ายักยอกทรัพย์สิน (ยกเสียแต่ความปลอมตราแลลายมือ) นั้น ให้ยกโทษ ถ่าให้กรมอัยการถอนฟ้อง แลยกโทษหลวงในคดีที่มีโทษทั้ฟ้องเป็นความอาญาเสีย สูดแล้วแต่ความ แลให้ปล่อยไป

6. นักโทษที่ต้องจำอยู่ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ด้วยโทษทั้หนีจากทหารบกหรือทหารเรือ นั้น ให้พ้นโทษไป แลการที่ยกโทษเช่นนี้ไม่มีความหมายไปถึงว่านักโทษที่กล่าวนี้จะต้องยกเว้นจากราชการอันใดในเวลาที่ยังต้องอยู่ในราชการอีกต่อไป

ข้อก่าหนดห้ามอย่าง เดียวที่ควรมี ในการที่จะให้สำเร็จเป็นไปตามความกรุณาแลยกโทษทั้งบวงนี้ ก็คือในความที่จะ เป็นการปรากฏว่าถ่าปล่อยนักโทษบางคนซึ่งอยู่ในข้อที่กล่าวแล้วนั้นไปโดยเร็ว ก็จะเป็นที่น่ากลัวอันตรายสุขเรียบร้อยของคนทั่วไป ถ่าเป็นคดีพิเศษอย่างเช่นนี้ ให้เธอส่งเจ้าพนักงานในกรมนั้น ให้ท่ารายงานยื่นต่อเธอแลรายงานนั้น จะได้อื่นต่อฉันอีกเพื่อจะวินิจฉัยให้สำเร็จเค็ดขาดสืบไป

(พระบรมนามาภิธิย) สยามินทร์

เมื่อกระทรวงต่าง ๆ ได้ดำเนินการสำรวจบัญชีนักโทษแล้ว ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏรายงานของกระทรวงวังมีผู้อยู่ในขังพระมหากษัตริย์คุณจำนวน 32 คน¹

ครั้งที่ 2 ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกสมโภชสิริราชสมบัติถึง 42 ปี² มีพระราชประสงค์จะปล่อยนักโทษซึ่งสมควรจะได้รับพระราชทานพระมหากษัตริย์พ้นโทษได้ให้พ้นโทษไป ปรากฏตามประกาศปล่อยนักโทษที่มีโทษน้อย³ ดังนี้

"มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกสมโภชสิริราชสมบัติถึง 41 ปีคราวนี้ มีพระราชประสงค์จะปล่อยนักโทษ ซึ่งสมควรจะรับพระราชทานพระมหากษัตริย์พ้นโทษได้ให้พ้นพระราชอาญาไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้ากระทรวงสำรวจนักโทษ ที่ติดเวรจำมาช้านานแลฐานโทษควรจะปล่อยเป็นอิสระได้แล้วแลนักโทษที่มีความชอบในเวลาที่อยู่ในเรือนจำ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

เจ้ากระทรวงได้สำรวจทาบบัญชี ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณามีจำนวน	
ในมณฑลกรุงเทพฯ	41 คน
มณฑลกรุงเก่า	212 คน
มณฑลนครสวรรค์	66 คน
มณฑลพิษณุโลก	58 คน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กรมราชทัณฑ์, ประวัติการราชทัณฑ์... หน้า 626.

² พระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกในครั้งนั้น นับเป็นพระราชพิธีครั้งสำคัญยิ่งในทางประวัติศาสตร์ เพราะได้รับการยึดถือเป็นแม่แบบในการจัดพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เนื่องในมหามงคลสมัย พระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2531

³ ประชุมกฎหมายประกาศเล่ม 22 (กฎหมาย ร.ศ. 127) : 436

มณฑลนครราชสีมา	50 คน
มณฑลอุดร	79 คน
มณฑลอิสาน	187 คน
มณฑลพายัพ	110 คน
มณฑลนครไชยศรี	144 คน
มณฑลราชบุรี	288 คน
มณฑลชุมพร	47 คน
มณฑลปาจิณบุรี	120 คน
มณฑลจันทบุรี	28 คน
มณฑลนครศรีธรรมราช	136 คน
มณฑลภูเก็ต	73 คน
มณฑลปัตตานี	23 คน
มณฑลไทรบุรี	13 คน
รวม	1,615 คน

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยนักโทษเหล่านั้นให้พ้นโทษไป

ประกาศมา ณ วันที่ 28 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 127

เป็นวันที่ 14627 ในรัชกาลปัตยุบันนี้"

ศูนย์วิทยทรัพยากร

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับภาวะพระราชทานอภัยโทษทั้ง 2 คราว ในรัชกาลนี้ คือการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป มิได้จำกัดอยู่เฉพาะนักโทษที่มีคาพิพากษาถึงที่สุด และต้องรับโทษอยู่ในเวรจำเท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้ต้องกักขังอยู่ระหว่างพิจารณา เพราะละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย หรือต้องหาว่าละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายด้วย เช่นเดียวกับนักโทษที่ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษก็มิได้จำกัดอยู่เฉพาะนักโทษที่มีคาพิพากษาถึงที่สุด หากหมายรวมถึงนักโทษที่อยู่ในระหว่างฝากขังโดยไม่มีคาปรึกษาโทษหรือคาพิพากษา

โทษด้วย อาจกล่าวได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีได้ทั้งก่อนและหลังมีคำพิพากษาถึงที่สุด

กล่าวโดยสรุปทั้งหมดแล้ว จะเห็นภาพรวมของรูปแบบการพระราชทานอภัยโทษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่ามี 3 ประการ คือ

ประการแรก การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในอรรถคดีต่าง ๆ ในฐานะที่ทรงเป็นต้นเค้าของความยุติธรรมในอันที่จะพระราชทานความยุติธรรมแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินโดยถ้วนหน้า กอปรกับแนวความคิดที่ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแนวความคิดธรรมราชา และแนวความคิดแบบพ่อปกครองที่มีต่อการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ ทำให้ทรงมีพระมหากรุณาในการลงพระราชอาญาแก่ผู้กระทำความผิดเสมอ

ประการที่สอง การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ซึ่งนับเป็นประเพณีสืบเนื่องมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยสืบทอดมาจนถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นประเพณีที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และพลนิกรของพระองค์ให้กระชับแน่นแฟ้น ในยุคของการปฏิรูประบบกฎหมายและศาลเช่นนี้ สามารถจำแนกได้เป็นการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ อันได้แก่การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษในความผิดอาญาที่มีโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งศาลต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตก่อน ซึ่งในการนำความขึ้นกราบบังคมทูลนั้น จะต้องถวายพร้อมคำพิพากษาของศาลในระดับต่าง ๆ รวมทั้งฎีกาของจำเลยด้วย ส่วนการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษ มักได้แก่การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาของนักโทษซึ่งถูกตัดสินจำคุกโดยมีกำหนดเวลาซึ่งมักเป็นการขอพระราชทานพ้นโทษจากเวรจำเป็นส่วนใหญ่

ประการสุดท้าย ได้แก่การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ซึ่งมักมีการพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง เช่น การประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตลอดจนพระราชพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา โดยพิจารณาว่า

นักโทษาคที่เข้าข้ายได้รับพระมหากรุณาพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ เฉพาะในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นไปตามพระราชดำริและพระราชประสงค์ของพระองค์ในอันที่จะพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่นักโทษ ทั้งที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดและกำลังรับโทษอยู่ในเรือนจำ หรือกำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งได้มีการพระราชทานอภัยโทษ 2 ครั้ง คือ พระราชหัตถเลขาปล่อยแลลดโทษนักโทษเนื่องในโอกาสที่เสด็จนิวัติกลับพระนคร ร.ศ. 116 กับการพระราชทานอภัยโทษในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศก ร.ศ. 127 เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นเวลายาวนานถึง 40 ปี

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติระหว่าง พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ. 2468 รัชสมัยของพระองค์แม้จะเป็นช่วงเวลาไม่นานนัก แต่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการอภัยโทษในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการพระราชทานอภัยโทษในกรณีคดีต่าง ๆ การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษซึ่งถูกลงโทษด้วยกักขังหรือแม้แต่การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น ก็เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียด ในส่วนของรูปแบบและเนื้อหาของการพระราชทานอภัยโทษยังคงเหมือนในรัชกาลก่อน ซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับไปดังนี้

ส่วนที่ 1 การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในกรณีคดีต่าง ๆ

การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในกรณีคดีต่าง ๆ นี้ แม้จะถือเป็นพระราชภาระที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะขจัดปัดเป่าความทุกข์เข็ญทรมานของผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งปวง แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่า การมีพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษในรัชกาลนี้ มีแนว

น้ำมลดลงกว่าเดิมเป็นอันมากเมื่อเทียบกับรัชกาลก่อน โดยความเป็นจริงนับแต่
 ได้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา แนวโน้มของการมีพระบรมราชวินิจฉัยยกยโทษก็ลด
 น้อยลงเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากได้มีการประกาศพระราชทาน
 อำนาจให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดโทษแห่งความผิดต่าง ๆ ได้เองเรื่อยมา จน
 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน
 ร.ศ. 115 ซึ่งบัญญัติให้ศาลต้องนำคดีตัดสินที่วางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอด
 ชีวิตขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาต แม้ในการนี้จะทรงมีพระราช
 อำนาจที่อิสระและเด็ดขาด ในอันที่จะมีพระบรมราชวินิจฉัยในลักษณะที่ก้าว
 ล่วงเข้าไปเปลี่ยนแปลงความผิดถูกของคำพิพากษาได้ก็ตาม การณ์กลับปรากฏว่า
 แนวพระบรมราชวินิจฉัยที่ปรากฏหลักฐานในช่วงเวลานั้น มักทรงยินยอมหรือเห็น
 ด้วยกับคำพิพากษาศาลเสมอ หากจะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยลดหย่อนโทษ ก็
 เพราะทรงเห็นว่าจะเป็นการไม่ยุติธรรมเพียงพอแก่จำเลยหรือทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ
 เท่านั้น ซึ่งแนวโน้มเช่นนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาคำพิพากษาเท่าที่ปรากฏหลักฐานในรัชสมัยพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในช่วง พ.ศ. 2457 ถึง พ.ศ. 2459 นั้นพบว่า
 การพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยในคดีที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต
 น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนคดีที่ศาลนำขึ้นกราบบังคมทูล

พ.ศ. 2457 มีคดีที่ศาลนำขึ้นกราบบังคมทูลถึง 184 คดี ทรงมีพระบรม
 ราชวินิจฉัยยกยโทษเพียง 12 คดีเท่านั้น

พ.ศ. 2458 มีคดีที่ศาลนำขึ้นกราบบังคมทูล 78 คดี ไม่ปรากฏว่า
 ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยยกยโทษเลยแม้แต่คดีเดียว

พ.ศ. 2459 มีคดีที่ศาลนำขึ้นกราบบังคมทูลทั้งสิ้น 82 คดี ทรงมีพระบรม
 ราชวินิจฉัยยกยโทษเพียง 11 คดี

พระราชกระแสที่พระราชทานลงมา มักใช้ถ้อยคำที่อ่อนโยนตาม หรือเห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลเสียโดยมาก เช่น "เห็นชอบตามคำพิพากษา"¹ "ให้บังคับคดีไปตามคำพิพากษา"² หรือ "ให้ลงอาญาตามคำพิพากษา"³ เป็นต้น

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า การที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยยืนตามคำพิพากษาศาลซึ่งถึงที่สุดเสียเป็นส่วนมากนั้น น่าจะเนื่องมาจากการที่ทรงเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาศาลซึ่งถึงที่สุด ทั้งจะทรงปล่อยให้ศาลมีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี และจะทรงก้าวล่วงเข้าไปเปลี่ยนแปลงผลของคำพิพากษาก็แต่ในกรณีที่ทรงเห็นว่าจำเป็น หรือเพราะทรงมีพระมหากรุณาเป็นพิเศษเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลให้อำนาจตุลาการแยกตัวเป็นอิสระจากอำนาจบริหารมากขึ้นโดยลำดับ

สำหรับแนวพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษ เท่าที่ปรากฏหลักฐานได้ มีการเปลี่ยนแปลงบางประการ จากเดิมที่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยทั้งปล่อยตัวและลดโทษในความผิดที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตนั้น คงเหลือเฉพาะแนวพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษเพียงประการเดียว แนวพระบรมราชวินิจฉัยปล่อยตัวจะปรากฏเฉพาะในคดีที่มีโทษเบา ดังนั้นจึงอาจแบ่งแนวพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษลดโทษได้ 2 ประการ ตามประเภทของโทษคือ พระบรมราชวินิจฉัยลด

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำพิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 16 ร.ศ.133 (พ.ศ.2457) คดีอายเลื่อน, หน้า 561-567.

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำพิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 18 ร.ศ.134 (พ.ศ.2458) คดีลี้บตัวราชตรีช้อย, หน้า 424-440.

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำพิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 19 ร.ศ. 134 (พ.ศ.2458) คดีอายน้อย, หน้า 1072-1088.

โทษประหารชีวิต และพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษจากคุกตลอดชีวิต

1. พระบรมราชวินิจฉัยลดโทษประหารชีวิต

จากหลักฐานการมีพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษประหารชีวิต
ในรัชสมัยนี้ พบว่าแนวพระบรมราชวินิจฉัยมีเพียงสถานเดียว คือเปลี่ยนโทษ
ประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่ปรากฏแนวพระบรมราชวินิจฉัยเปลี่ยน
โทษประหารชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลาเหมือนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งการมีพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษประหารชีวิตเป็น
โทษจำคุกตลอดชีวิตก็มีเป็นจำนวนน้อยมากในแต่ละปี โดยมากแล้วแนวพระบรม
ราชวินิจฉัยยกโทษจะปรากฏในรูปของการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำ
คุกมีกำหนดเวลาเสียเป็นส่วนใหญ่ โปรดพิจารณาตัวอย่างดังต่อไปนี้

พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอ้ายผัน พ.ศ. 2459¹

คดีนี้ อัยการเมืองไชยาเป็นโจทก์ฟ้องอ้ายผันเป็นจำเลย
หาว่าฆ่าเงินเค็กอินตายแล้วเก็บทรัพย์ ศาลเมืองไชยา และศาลอุทธรณ์ข้าหลวง
พิเศษ พิพากษาต้องกันให้ประหารชีวิตอ้ายผันจำเลยให้ตายตกไปตามกัน จำเลย
ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

ศาลฎีกามีความเห็นยื่นตามคำพิพากษาของศาลล่างให้
ประหารชีวิตจำเลย พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวายคำพิพากษาศาลเมืองไชยา ศาล
อุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษและฎีกาจำเลยเพื่อขอพระบรมราชวินิจฉัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำ
พิพากษารัชกาลที่ 5 และ 6 เล่ม 21 ร.ศ. 135 (พ.ศ. 2459), หน้า
712-732.

กรมราชเลขาณการมีหนังสือที่ 23/623 ลงวันที่ 5
มกราคม พระพุทธศักราช 2459 อัญเชิญพระราชกระแสมายังกรมหลวงสวัสดิวัตน์
วิศิษฐ์มีความตอนหนึ่งว่า

"...ได้ตรวจดูข้อความเห็นว่าศาลฎีกาพิพากษาชอบแล้ว
แต่นายผันเป็นนักโทษซึ่งจะได้รับพระราชทานพระกรุณาตามพระราชกำหนดพระ
ราชอภัยโทษ พ.ศ. 2459 ข้อ 11 ให้ยกโทษประหารชีวิตอายุผัน เปลี่ยนเป็นจำ
คุกตลอดชีวิต ความอื่นนอกจากนี้ คงบังคับตามคำพิพากษาศาลฎีกา"

2. พระบรมราชวินิจฉัยลดโทษจากคุกตลอดชีวิต

แนวพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษจากคุกตลอดชีวิต คือ การ
ลดกำหนดเวลาจากคุกให้น้อยลงกว่าที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา โดยที่จำเลยผู้
กระทำผิดมักมีเหตุอันควรปราณีลดโทษให้ เช่น จำเลยกระทำผิดไปเพราะบันดาล
โทสะหรือถูกกลั่นแกล้งบีบบังคับทางจิตวจนทนไม่ไหว เป็นต้น

ก) พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอายุแฉ่ง พ.ศ. 2457²

คดีนี้กรมอัยการเป็นโจทก์ฟ้องอายุแฉ่งจำเลย ทว่า
เอา-hook-แทงนายบัวตายและแทงเอาแดงบ้ายกรรยาอายุแฉ่ง มีบาดเจ็บสาหัสที่

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

¹ นักโทษจำคุกออกฤกษ์โทษอันศาลยุติธรรมได้พิจารณาคดีถึงที่สุดแล้ว
พิพากษาให้ลงพระราชอาญาประหารชีวิต จะได้ทรงพระวินิจฉัยด้วยพระญาณ
ปรีชาราชอาญาสิทธิเป็นโสดว่ากรณีใดควรจะโปรดได้ โดยพระการุญอุธยาศรัย
ราชธรรมนิยามฯ

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, คำพิพากษา รัชกาลที่ 5-6 เล่ม 16
ร.ศ. 133 (พ.ศ. 2457), หน้า 347-355.

คาบบางชื่อ แขวงกรุงเทพฯ อ้ายแจ่มให้การรับว่าเพราะบรรดาลโหสะ เนื่อง
จากอาแดงบ้ายภรรยาจาเลยได้เป็นชู้กับนายบัวศาลพระราชอาญาและศาลอุทธรณ์
พิพากษาต้องกันว่า อ้ายแจ่มไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้สมข้อต่อสู้จึงตัดสินให้จำคุก
อ้ายแจ่มไว้ตลอดชีวิตร์ จาเลยไม่ทูลเกล้า ๆ ถวายฎีกาต่อไป คิดถึงที่สุด

เจ้าพระยาอภัยราชา (ม.ร.ว.ลพ สุทัศน์ ณ
อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในเวลานั้น มีหนังสือกราบทูล ที่ 70/3733
ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2455 ถึง พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงปราจิณกิติบดี
ราชเลขาธุการในเวลานั้น พร้อมทั้งนำส่งคำพิพากษาศาลพระราชอาญาและ
ศาลอุทธรณ์มาเพื่อราชเลขาธุการนำความขึ้นกราบบังคมทูล

กรมราชเลขาธุการ¹ มีหนังสือที่ 6/170 ลงวันที่ 6
มิถุนายน พ.ศ. 2457 เชิญพระราชกระแสมายังเจ้าพระยาอภัยราชา มีใจความ
สำคัญ ดังนี้

"...ได้ตรวจดูข้อความตามคำพิพากษาเห็นว่ามิเหตุ
อันควรเชื่อว่าอ้ายแจ่มได้กระทำความผิด เพราะมีเหตุยั่วโหสะจริงดังมันกล่าว จึงได้
แทงภรรยาของมัน แล้วตามไปแทงนายบัวแลเหตุที่มันกล่าวนั้นยากที่จะหาพยานรู้
เห็นได้ เพราะฉะนั้น ให้ลดโทษอ้ายแจ่มลงเป็นจำคุกมีกำหนดเพียง 5 ปี ให้
กระทรวงยุติธรรมบังคับบัญชาไปตามคำสั่งนี้"

ข) พระบรมราชวินิจฉัยในคดีอาแดงเทียบ อ้ายพร้อม
อ้ายผ่อง ร.ศ. 133 (พ.ศ. 2457)²

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เปลี่ยนนามเป็น กรมราชเลขาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2462
2 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ
คำพิพากษารัชกาลที่ 5 และ 6 เล่ม 16 ร.ศ. 133 (พ.ศ. 2457), หน้า
1161-1198.

คดีนี้ พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง อาแดงเทียบ
 อ้ายพร้อม อ้ายม่วง ทว่าฆ่านายค้อยตาย พิจารณาได้ความว่า เดิมอาแดงเทียบมี
 สาเหตุโกรธเคืองกับนายค้อย เรื่องนายค้อยเข้าหาอาแดงเทียบ ทั้งยังจะทาร้าย
 หลานอาแดงเทียบ อาแดงเทียบมีความเจ็บแค้น จึงได้วานนายพร้อม นายม่วง
 นายแดงให้ทาร้ายนายค้อย โดยให้เทียบห่อลงนายค้อยไปที่วัดเขาบรรไดอิฐ อ้าย
 พร้อม อ้ายม่วง อ้ายแดง ช่วยกันตีฟันนายค้อยจนตาย นายแดงหนีไปยังจับตัวไม่ได้
 ศาลเมืองเพ็ชรบุรี และศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ
 พิพากษาต้องกันให้ประหารชีวิตจำเลยทั้งสาม แต่จำเลยให้การรับสารภาพเป็น
 ประโยชน์แก่คดี ควรได้รับความปรานี คงให้จำคุกจำเลยทั้งสามไว้ตลอดชีวิต
 คดีถึงที่สุด

กระทรวงยุติธรรมมีหนังสือกราบบังคมทูลที่ 15/367
 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2455 ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลงโทษ
 จำคุกจำเลยตลอดชีวิต พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวายคำพิพากษา

พระยาจักรบาณิศร์ศิริวิสุทธ์สมุหพระนิตินาสตร์¹ ขอ
 พระราชทานคัดคำพิพากษาขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวาย
 ความเห็นเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยว่า

"เรื่องนี้ตามกฎหมาย ให้เทียบได้ทำการครอบงำที่
 เรียกว่าชนิดจิตรฆาต แต่นำเห็นใจผู้ตายได้รั้งแกมหนักหนา"

กรมราชเลขาการ มีหนังสือ ที่ 37/539 ลงวันที่
 22 ตุลาคม พ.ศ. 2457 เชิญพระราชกระแสมายังเจ้าพระยาวงษ์วรราชา เสนาบดี
 กระทรวงยุติธรรม ความว่า

1 คือตำแหน่งอธิบดีกองฎีกา ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อรัชกาลที่ 6
 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะกองฎีกาขึ้นเป็น กรมพระนิตินาสตร์ ใน พ.ศ.
 2457 จึงเปลี่ยนนามเป็นสมุหพระนิตินาสตร์ ดู อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย, บทบาท
ของกรมราชเลขาธิการ..., หน้า 97.

"ได้ตรวจดูข้อความเห็นว่า เรื่องนี้ปรากฏตามทางพิจารณาว่า ช่างฝ่ายผู้ตายเป็นผู้ที่มีเจตนาฆ่าสาธุการระราฐรังแกอียเทียบเป็นอันมาก ก็น่าเห็นใจที่อียเทียบโกรธ เพราะฉะนั้นให้เปลี่ยนโทษจากคุกตลอดชีวิตร์เป็นจำคุกอียเทียบเพียงมีกำหนด 20 ปี ส่วนอัยพร้อม อัยพ่องนั้น โดยเหตุที่อียเทียบตัวการก็ได้ลคโทษลงแล้ว เพราะฉะนั้นให้ลงโทษอัยพร้อม อัยพ่องเพียงมีกำหนดคนละ 20 ปีเหมือนกัน ให้บังคับบัญชาไปตามคำสั่งนี้"

จะเห็นได้ว่า ข้อเท็จจริงในคดีที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แม้ตามทางพิจารณาและรูปคดีมีความถูกต้องและชอบด้วยกฎหมาย แต่หากด้วยพระปรีชาญาณที่ลึกซึ้ง รอบคอบ กอปรกับพระมหากรุณาที่เต็มเปี่ยมในฐานะที่ทรงเป็นธรรมราชา จึงพระราชทานพระราชกระแสลดโทษจําเลยในคดีเหล่านั้น

3. พระบรมราชวินิจฉัยในคดีนักโทษก่อการกำเริบ

อนึ่ง ก่อนที่จะกล่าวถึงการพระราชทานอภัยโทษในรูปแบบอื่นนั้น เห็นจะละเว้นเสียมิได้ ที่จะต้องกล่าวถึงการพระราชทาน พระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษครั้งสำคัญยิ่งในรัชกาลนี้ ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษแก่คณะผู้ก่อการปฏิวัติ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) เนื่องจากเหตุการณ์ปฏิวัตินครั้งนั้น ไม่เพียงแต่เป็นเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเท่านั้น หากนับเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติด้วย เพราะเป็นการปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งแรกของเมืองไทย คณะผู้ก่อการเป็นนายทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่พอใจในการปกครองในระบบราชาธิปไตยในเวลานั้น คณะทหารหนุ่มคณะนี้ บางท่านเรียกว่า "แก๊งเหิงไทย"¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชการที่ 6 บ.17/9
เจ้าพระยามรชากราบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 มีนาคม
ร.ศ. 130

บางท่านเรียกว่า "ขบวนการยังเติร์ก"¹

คณะผู้ก่อการปฏิวัติ ได้ถูกจับกุม เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ร.ศ. 130 หลังจากได้มีการสอบสวนชั้นแรกด้วยการให้เขียนคำให้การเสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชิตปภักษ์โลกประชานาถทรงสรุปคำให้การ ชั้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการตั้งคณะกรรมการทหารชั้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาโทษ ประกอบด้วยกรรมการ 7 คน มี นายพลเอกพระยาสิทธิราชเดโชไชย ผู้ช่วยเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นประธาน ผลการพิจารณาปรากฏว่า มีผู้ถูกตัดสินประหารชีวิต 3 คน จากคุกตลอดชีวิต 20 คน จากคุก 20 ปี 32 คน จากคุก 15 ปี 6 คน และจากคุก 12 ปี 31 คน แต่เมื่อได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยลดโทษให้ทุกคน ในที่สุด มีผู้ได้รับโทษดังนี้คือ ผู้ถูกตัดสินประหารชีวิต ทั้ง 3 คน ได้รับพระราชทานอภัยโทษเหลือจากคุกตลอดชีวิต ผู้ถูกตัดสินจากคุกตลอดชีวิตทั้ง 20 คน ได้รับพระราชทานลดโทษเหลือจากคุก 20 ปี ส่วนผู้มีชื่ออีก 68 คน ให้รอการลงอาญาไว้ หลังจากนั้นไม่นานได้มีการพระราชทานอภัยโทษ แก่คณะผู้ก่อการอีกถึง 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่หนึ่ง ได้รับพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป เมื่อ พ.ศ. 2459 เนื่องในงานพระราชพิธีมหกรรมฉลองพระพุทธเชษฐาณแก้ว พลิก กับพระพุทธรูปลำดับพระชนมพรรษา 3 รอบบริบูรณ์

ครั้งที่สอง ได้รับพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป เนื่องในงานพระราชพิธีมหกรรมเฉลิมฉลองรัชพรรษา เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบรอบ 15 ปี

ซึ่งในคราวนี้เอง ปรากฏว่า ผู้ต้องโทษในคดี กบฏทั้งหมดได้รับพระราชทานอภัยโทษให้พ้นโทษไป เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน

¹ แกมสุข นุ่มนนท์, ขบวนการ ร.ศ.130 (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา, 2502), หน้า 1.

ร.ศ. 143 (พ.ศ. 2467)¹ เมื่อนับรวมกับการได้รับพระราชทานพระบรมราช
 วินิจฉัยอภัยโทษในครั้งแรกแล้ว นับว่า คณะผู้ก่อการปฏิวัติ ร.ศ. 130 ได้รับพระ
 ราชทานอภัยโทษถึง 3 ครั้ง และเป็นเหตุให้พ้นโทษไปหมดทุกราย

คณะผู้ก่อการ รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได
 รับพระราชทานอภัยโทษเป็นล้นพ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้รับพระราชทาน
 พระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษในครั้งแรก คณะผู้ก่อการได้บันทึกความรู้สึกของการ
 ได้รับพระราชทานอภัยโทษในครั้งนั้น ไว้ว่า

"พระมหากรุณาต่อพวกเราซึ่งนับว่าเป็นครั้งสำคัญ
 อย่างยิ่งล้นก็คือได้พระราชทานชีวิตพวกเราไว้จากคำพิพากษาของกรมการศาล
 ทหาร โดยเรามีแน่วใจนักว่าจะหากมิใช่พระราชอาพระองค์นี้ทรงเป็นประมุขแล้ว
 พวกเราจะได้พ้นจากการประหารชีวิตหรือหาไม่ ขอให้ดูการปกครองในระบอบ
 ประชาธิปไตยสมัยหลังจากนั้นมา ก็จะพบหน้าพระราชหฤทัยของพระองค์สูงกว่า
 น้ำใจของคนหลายคน ผู้ซึ่งยกตัวเองว่าเป็นนักประชาธิปไตยจนติดปาก ครั้นเมื่อ
 เสรีจล้นกระบวนความแห่งคดีปฏิวัติ ร.ศ. 130 แล้วเราจำได้ไม่ผิดว่าองค์พระ
 ประมุขได้ทรงยอมให้รัฐบาลของพระองค์ เรียกเก็บภาษีอากรได้จากทรัพย์สินสมบัติ
 ส่วนพระองค์เยี่ยงพลเรือนทุกประการ ยิ่งกว่านั้นยังได้ลดพระองค์ลงมาทาบกับ
 ระดับประชาธิปไตย โดยทรงเขียนความเห็นทางการเมือง ซึ่งใช้พระนามแฝงว่า
 "อศฺวพาหุ" บ้าง "รามจิตติ" บ้างลงในหน้าหนังสือพิมพ์ ท่านองจะใคร่
 สดับตรับฟังความคิดเห็น (Public Opinion) จากประชาชนที่รักของพระองค์
 และถ้าความเห็นฉบับใดขัดแย้งกับพระองค์ พระองค์ก็ทรงได้ด้วยน้ำพระทัยนัก
 ประชาธิปไตย มิได้เกรี้ยวกราดใช้พระราชอำนาจโดยโทสะคติที่อาจจะกระทำได้

¹ คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพ ครบ 100 ปี ของ
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ 1 มกราคม พ.ศ. 2524 (กรุงเทพฯ
 นคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2532), หน้า 207.

นั้นเลย นับว่าพระองค์เป็นนักกีฬาที่น่าสรรเสริญ"¹

ส่วนที่ 2 การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงมีรูปแบบและหลักการดังเช่นในรัชกาลก่อน หากแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมรายละเอียดขึ้นกว่าเดิมเป็นอันมาก ทั้งในเรื่องขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ซึ่งปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนกว่าในรัชกาลก่อน ตลอดจนการวางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งทำให้ระบบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกามีกระบวนการและขั้นตอนที่ซับซ้อนกว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาวางระเบียบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พ.ศ. 2457 ขึ้นใช้บังคับด้วยได้ทรงสังเกตเห็นว่า การทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ หรือขอพระราชทานพระมหากรุณาบารมีในกิจต่าง ๆ ตามที่กระทำกันอยู่ในเวลาที่แล้วมายังหาเป็นระเบียบเรียบร้อยดีไม่ เพราะความไม่เข้าใจระเบียบแบบแผนอันควรที่จะประพฤตินั้นแลเป็นเหตุ เช่น การที่มีผู้ถวายฎีกาคัดค้านหรือโต้แย้งคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่เนื่อง ๆ หรือผู้ถวายฎีกาบางคนไม่รู้จักกาลเทศะ เที้ยวคึกถวายฎีกาในเวลาและที่อันไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ดังความตอนหนึ่ง ในพระราชกฤษฎีกาวางระเบียบในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาว่า

"การที่พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ข้ามแผ่นดินทุกชั้นได้มีโอกาสทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตรงได้นั้น ก็เหมือนทรงประกาศพระราชประสงค์ให้ปรากฏชัดเจนว่า พระองค์ทรงดำรงอยู่ในตำแหน่งกษัตริย์ของชาวไทย มี

¹ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กฎ ร.ศ. 130 การปฏิวัติครั้งแรกของไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2519), หน้า 214-215.

พระราชหัตถ์บรรณาณาที่จะระงับทุกข์ผดุงสุขแห่งประชาชนอยู่เป็นนิจ และจะได้มีพระราชประสงค์ที่จะลดหย่อนพระมหากรุณาธิคุณข้อนี้ก็หาไม่ได้ แต่เป็นการสมควรอยู่เหมือนที่ข้าแผ่นดินจะเข้าใจว่า พระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ซึ่งต้องทรงปฏิบัติหรือทรงพระราชดำริห์และทรงแนะนำผู้ที่รับราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ อยู่เป็นเนืองนิจจะได้ประทับอยู่ว่างเปล่าก็หาไม่ได้ และถึงแม้จะต้องทรงเป็นพระราชธุระโดยพระองค์เองในการวินิจฉัยฎีกาทุกฉบับที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว ก็จะต้องหาเวลาทรงพระราชดำริห์ในราชกิจพแนกอื่น ๆ ไม่ได้เลย จึงมีความจำเป็นที่ต้องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมการศาลฎีกาไว้เป็นผู้พิจารณาอรรถคดีเป็นศาลอุทธรณ์ชั้นสูงสุด เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระส่วนหนึ่ง

ถึงกระนั้นก็ดี การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตรงจะได้ทรงห้ามปรามหรือคัดถอนเสียทีเดียวนั้นก็หาไม่ได้ ยิ่งทรงพระกรุณาธิคุณรับฎีกาของข้าแผ่นดินอยู่เหมือนกัน ทั้งนี้ นับว่าเป็นพระมหากรุณาอันควรจะรู้สึกอยู่ทั่วหน้ากัน แต่บางคนก็ยังเข้าใจผิดคิดเห็นไปว่า การที่ยังทรงรับฎีกาอยู่นั้น แปลว่าทรงรับอุทธรณ์จากศาลฎีกาอีกชั้นหนึ่ง จึงได้มีผู้ถวายฎีกาคัดค้านหรือโต้แย้งคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่เนือง ๆ ทำให้เปลืองเวลาเป็นอันมากส่วนหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งมีบุคคลบางคนซึ่งไม่รู้จักกาลเทศะ เห็นว่าดักถวายฎีกาในเวลาและที่อันไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงนั้นอยู่เนือง ๆ"¹

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจบางประการเกี่ยวกับความในพระราชกฤษฎีกาข้างต้น คือ

ประการแรก ถ้อยคำอันเป็นเหตุผลในการใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ ได้สะท้อนให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของระบบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทั้งในรัชกาลก่อนนี้ และในรัชกาลของพระองค์อย่างชัดเจน

1 พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา, ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 27, หน้า 448-452.

ประการที่สอง ข้อความที่ว่า "การที่พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เข้าแผ่นดินทุกชั้นได้มีโอกาสทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตรงได้นั้น ก็เหมือนทรงประกาศพระราชประสงค์ให้ปรากฏชัดเจนว่า พระองค์ทรงดำรงอยู่ในตำแหน่งกุลบิดรของชาวไทย มีพระราชหฤทัยปรารถนาที่จะระงับทุกข์บำรุงสุขของราษฎรอยู่เป็นนิจ" นั้นเหมือนเป็นการย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนถึงแนวความคิดแบบพ่อกับลูก ที่มีบทบาทต่อการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ควบคู่ไปกับแนวความคิดธรรมราชาซึ่งเป็นแนวความคิดสำคัญต่อการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษมาแต่เดิม ทั้งจะให้เห็นในเวลาต่อมาว่าบทบาทของแนวความคิดแบบพ่อกับลูกนี้พุ่งขึ้นอย่างสูงสุดในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

ประการที่สาม พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา นี้ ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะของฎีกาที่จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และจะทรงรับวินิจฉัย ดังนี้

ข้อ 1 ขอพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนผ่อนโทษ ซึ่งศาลหลวงใด ๆ ตั้งแต่ศาลฎีกาลงไป ได้วางบทแล้วตามพระราชกำหนดกฎหมาย (แต่ไม่ใช่โต้แย้งคำพิพากษาของศาลนั้น ๆ)¹

สำหรับการถวายฎีกานี้ ได้แก่ การถวายฎีกาทีก่อนมีการบังคับโทษในความผิดที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต และการถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษคือ นักโทษซึ่งต้องโทษจำคุก ซึ่งขอพระราชทานพระมหากรุณาลดโทษหรือปล่อยตัวจากเวรจำ

ข้อ 2. บรรดาที่มีฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย ต้องมีนามและตำแหน่ง และสถานที่อยู่ของผู้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานั้นปรากฏอยู่ในฎีกา เพื่อเจ้าน้ำที่จะได้พบตัวผู้ถวายฎีกาได้โดยง่ายโดยไม่ต้องเสียเวลานั้นกว่าที่จำเป็น (บัตรสนเท่ห์ไม่ทรงรับพิจารณาเป็นอันขาด)²

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า

2 เรื่องเดียวกัน

ประการที่สี่ พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ยังได้วางระเบียบและขั้นตอน
ในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตนเอง และการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทาง
ไปรษณีย์ กล่าวคือ

การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตนเอง ให้ปฏิบัติเป็นระเบียบดัง
ต่อไปนี้

1) ถ้าเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้
ในวันที่เสด็จออกขุนนางและให้พูดจาตกลงกับเจ้าพนักงานกระทรวงวัง ว่าจะให้
คอยเฝ้าในแห่งใดจึงจะเป็นที่เหมาะที่สุดสำหรับที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคือ
พระหัตถ์ได้ หรือถ้าเป็นการด่วนแต่ไม่มีโอกาสเหมาะที่จะทูลเกล้าฯ ถวายต่อ
พระหัตถ์ จะนำฎีกานั้นไปส่ง ณ ที่ทำการราชเลขาธุการเองที่เดียวก็ได้

2) ถ้ามิใช่ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ก็ให้ไปทูลเกล้าฯ ถวายที่
หน้าพระลานสวนดุสิตถ้าประทับอยู่ส่วนดุสิตหรือที่ถนนหน้าพระลานริมประตูวิเศษไชยศรี
ถ้าประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มี
นายตำรวจไปยืนคอยอยู่เพื่อรับฎีกาในเวลาเสด็จพระราชดำเนินผ่านไป หรือถ้า
เป็นการด่วนจะรอมิได้ ก็ให้นำฎีกาไปส่งยังทิมดาบกรมพระตำรวจที่เดียวก็ได้

3) ถ้าเป็นเวลาเสด็จเสียบมณฑลหัวเมือง หรือประทับอยู่ใน
พระราชสำนักในหัวเมือง ผู้ที่เป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตรจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา
โดยตนเอง ก็ให้พูดจานัดหมายกับเจ้าพนักงานกระทรวงวัง เพื่อนำเฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาทในโอกาสอันเหมาะ หรือถ้ามิใช่ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ก็ให้ถามที่
กรมพระตำรวจเพื่อนัดหมายไปรับฎีกาค่อนำพระที่นั่ง หรือจะส่งที่กรมพระตำรวจที่
เดียวก็ได้

ถ้าผู้ใดจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยวิธีผิดระเบียบซึ่งกล่าวมาแล้ว
นั้น ถ้าเป็นที่ภายในเขตพระราชฐานให้เป็นที่ที่เจ้าพนักงานกระทรวงวัง และ
กรมพระตำรวจว่ากล่าวตักเตือนให้ประพฤติให้ถูกระเบียบ และถ้าจำเป็นก็ให้
ห้ามปรามเสียอย่าให้เป็นที่ขุ่นเคืองราคาดุสิตเฝ้าล่องธุลีพระบาทได้

ถ้าเป็นที่ภายนอกพระราชฐาน ให้เป็นที่ที่เจ้าพนักงานกองอารักขา
คือกรมกองตะเวน (ในกรุง) และกรมตำรวจภูธร (ในหัวเมือง) ว่ากล่าว
แลห้ามปรามดังกล่าวมาแล้ว

อนึ่ง ถ้าพะเอินเป็นเวลาเจ้าน้ำที่มีทันที่จะว่ากล่าวห้ามปราม ผู้ถวายฎีกาได้เข้าไปยื่นฎีกาเสียแล้วนี้ไซ้ ห้ามมิให้ผู้รับฎีกาที่ถวายผิดระเบียบ เช่นนั้น ต้องให้ถวายใหม่ได้ถูกต้องตามระเบียบจึงค่อยรับ¹

ส่วนการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยทางไปรษณีย์นั้นก็ระเบียบปฏิบัติว่า

"ให้สอดฎีกาในซองสลักว่า "ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย" ซองนั้นต้องเปิดผนึกไว้ แต่ให้สอดลงในซองอีกชั้นหนึ่ง สลักหลังซองถึงราชเลขาณูการ ซองชั้นนอกนี้ให้ปิดผนึกและปิดด้วยตราไปรษณีย์ตามระเบียบการส่งหนังสือทางไปรษณีย์

ทั้งนี้ให้เป็นหน้าที่เจ้ากระทรวงผู้ปกครองท้องที่ออกคำสั่งแจ้งให้ประชาชนเข้าใจข้อความในพระราชกฤษฎีกานี้จึงทุกประการ และให้เจ้าน้ำที่ต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวนามมาแล้วข้างต้นนี้ปฏิบัติกิจการตามหน้าที่ของตนโดยเข้มงวดกวดขันสืบไป"²

อนึ่ง เพื่อจะได้เข้าใจในรูปแบบและเนื้อหาของการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงขอแยกพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาตามรูปแบบและเนื้อหาที่เคยจำแนกไว้ในรัชกาลก่อน คือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ และการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษ ดังนี้

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า

1. การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ

การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ คือการพระราชทานอภัยโทษในคดีที่ศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งบัญญัติให้ศาลต้องนำคำตัดสินซึ่งถึงที่สุด ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตลงโทษ หากจำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ต้องนำฎีกาจำเลยขึ้นกราบบังคมทูลพร้อมความเห็นของกรรมการศาลฎีกา และคำพิพากษาของศาลล่าง ในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย จะทรงพิจารณาทั้งความเห็นของศาลฎีกาตามหนังสือกราบบังคมทูล คำพิพากษาของศาลล่างและฎีกาจำเลย เพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษ ทั้งนี้ก็เพราะว่าลักษณะของฎีกาจำเลยที่กราบบังคมทูลมีทั้งลักษณะที่กล่าวโทษ คือการโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษา และร้องทุกข์คือขอพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนโทษไปเสียพร้อม ๆ กัน ทำให้ทรงทราบความเดือดร้อนของจำเลยจากฎีกาที่ทูลเกล้าฯ ถวาย แม้ตามกฎหมายจะไม่ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยในคดีที่จำเลยฎีกาโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาศาลซึ่งถึงที่สุด แต่ความเป็นจริงแล้วก็มักพระราชทานพระกรุณาพิจารณาฎีกาเช่นนั้นเสมอ

จากการศึกษาหลักฐานทางคำพิพากษาเท่าที่ปรากฏในช่วง พ.ศ. 2457 ถึง พ.ศ. 2459 พบว่า ฎีกาจำเลยที่ทูลเกล้าฯ ถวายทั้งในคดีที่ศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตนั้น เป็นการพระราชทานอภัยโทษลดโทษแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ปรากฏการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวแต่อย่างใด ดังนั้นจึงอาจแยกพิจารณาฎีกาที่จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายได้ตามประเภทของโทษ ได้แก่ การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษประหารชีวิต และการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิต

ก) การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษประหารชีวิต

แนวของการพระราชทานอภัยโทษในโทษประหารชีวิตในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีจำนวนน้อยมากนั้นพบ

ว่าเป็นการลดโทษประหารชีวิตเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตเพียงสถานเดียว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าจะทรงลดโทษประหารชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลาแต่อย่างใด

สำหรับเหตุผลที่จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก็คงเป็นไปในลักษณะเดิม คือจำเลยเห็นว่าศาลพิพากษาคดีไม่เป็นธรรม ทั้งขอพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนโทษด้วย โดยจำเลยมักอ้างว่ามีความหลายจำเกรงกลัวต่อพระราชอาญา โปรดพิจารณาฎีกาดังต่อไปนี้

ฎีกาในคดีอ้ายแสงจำเลย พ.ศ. 2457¹

คดีนี้ อัยการเมืองราชบุรีเป็นโจทก์ฟ้องนายแสงเป็นจำเลย ทว่าเอาผิดพันและแทงนายคำถึงแก่ความตายมีบาดแผลฉกรรจ์ถึง 9 แห่ง ที่ตำบลบางกะโดด แขวงเมืองราชบุรี อ้ายแสงต่อสู้ว่าผู้ตายได้พันมันก่อน จึงได้พันเอาบ้าง

ศาลมณฑลราชบุรีและศาลอุทธรณ์พิพากษาต้องกันว่าการฆ่ากันตายรายนี้ไม่ปรากฏสาเหตุ อ้ายแสงไม่มีพยานมาสืบประกอบข้อต่อสู้ให้ลงโทษประหารชีวิตอ้ายแสงให้ตายตกไปตามกัน

อ้ายแสงจำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

เนื้อความในฎีกา จำเลยกล่าวโทษว่า ศาลล่างลงโทษจำเลยรุนแรงเกินไป ทั้งที่จำเลยยอมรับสารภาพต่อศาลแล้วเพื่อไม่ให้ยุ่งยากแก่ทางพิจารณา จำเลยเพิ่งกระทำความผิดเป็นครั้งแรก ทว่าได้เป็นคนพาลกระทำความเดือดร้อนแก่บ้านเมืองไม่ ทั้งจำเลยอ้างว่าผู้ตายได้ก่อการวิวาททุบตีจำเลยก่อน จนจำเลยบันดาลโทษ แต่ในสำนวนไม่ปรากฏและจำเลยมิได้มีเจตนาที่จะให้นายคำถึงแก่ความตาย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ คำนวณพิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 16 ร.ศ.133 (พ.ศ.2457), หน้า 577-587.

ในท้ายฎีกา จ้าเลยกราบบังคมทูลขอพระราชทาน
พระมหากรุณาลดโทษประหารชีวิตจ้าเลย ความว่า

"...ข้าพระพุทธเจ้าต้องจงใจทำโทษประหารชีวิต มีความ
ความหลาบจำเกรงกลัวพระราชอาญาเป็นล้นเกล้าฯ ขอรับพระราชทานพระมหา
กรุณาได้ฝ่าลองธูลีพระบาทปกเกล้าฯ เป็นที่ร่มเย็นแก่ประชาชนทั้งหลาย
อาศรัยพระเมตตาเป็นที่พึ่ง ได้ตรวจฎีกาของข้าพระพุทธเจ้า แล้วด้วยพระปรีชาญาณ
โปรดประทานเปลี่ยนแก้คำพิพากษาของศาลเดิมเสียให้ทรงลดหย่อนเพียงให้ข้า
พระพุทธเจ้าได้รับพระมหากรุณา ข้าพระพุทธเจ้าขอรับราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ"

กรรมการศาลฎีกา¹ มีหนังสือกราบบังคมทูลที่
1392 พระพุทธศักราช 2456 ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นว่าย้ายแสงจ้าเลยเป็น
คนพาลสันดานดุร้าย เข้าพันแขวงฆ่านายคำตายมีบาดแผลกรรจ์ถึง 9 แห่ง โดยผู้
ตายหาได้ต่อสู้ไม่ จึงเห็นชอบด้วยคำพิพากษาของศาลล่าง ให้ประหารชีวิต
ย้ายแสงให้ตายตกไปตามกัน ส่วนฎีกาจ้าเลยเห็นว่า ควรยกเสียเพราะหาแก่น
สารมิได้

กรมราชเลขาธิการ มีหนังสือที่ 16/368 ลงวันที่
27 สิงหาคม พ.ศ. 2457 อัญเชิญพระราชกระแสมายัง กรมหลวงสวัสดิ์วัฒนวิศิษฐ์
มีความดังนี้

"เรื่องนี้นำที่ได้ตรวจดูคำพิพากษาศาลมณฑลราชบุรี
และศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษปรากฏว่า ย้ายแสงมีบาดแผลจริง แต่ไม่มีพยานเห็น
เมื่อมันถูกฟัน เห็นว่าเมื่อความไม่ปรากฏว่าทำตัวมันเอง คดีก็พอมีทางสันนิษฐาน
ได้ว่า บางทีจะได้ต่อสู้กันจริง เพราะฉะนั้น ย้ายแสงควรได้รับผลแห่งความสงไสย
ยกโทษประหารชีวิตเสีย เปลี่ยนเป็นจำคุกย้ายแสงไว้จนตลอดชีวิต ให้
บังคับบัญชาไปตามคำสั่งนี้"

1 ประกอบด้วยกรมหลวงสวัสดิ์วัฒนวิศิษฐ์ พระยาเกษมสุขการี และ
พระยานเรนดิบัญชากิจ

จากพระราชกระแสลตโทษอ้ายแสงจำเลยข้างต้น มี
ข้อสังเกตว่า เหตุผลในการพระราชทานอภัยโทษลตโทษแก่จำเลยนั้น น่าจะเป็น
ผลมาจากเนื้อความในฎีกาจำเลยซึ่งกล่าวอ้างว่าผู้ตายได้ทุบตีจำเลยก่อน ซึ่งสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานที่กล่าวมาแล้วว่าฎีกาจำเลยน่าจะมีส่วนอย่างมากในอันที่จะมี
พระราชกระแสลตโทษจำเลยประกอบกับพระราชวินิจฉัยฎีกาที่รอบคอบลึกซึ้ง ทำให้
ไม่ทรงละเลยแม้รายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในคดี

ข) การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิต
การทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษจำคุกตลอด
ชีวิตนี้ เช่นเดียวกับการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ซึ่งปรากฏ
แนวพระราชกระแสพระราชทานอภัยโทษน้อยมาก ทั้งปรากฏด้วยว่าแนวพระราช
กระแสที่พระราชทานลงมานั้น เป็นการลตโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมี
กำหนดเวลาแต่เพียงสถานเดียว โดยไม่ปรากฏพระราชกระแสปล่อยตัวแต่อย่างใด

ฎีกาในคดีอ้ายน้อยหย่าจำเลย พ.ศ. 2457¹

คดีนี้ กรมการเมืองนครลำปาง เป็นโจทก์ฟ้องอ้ายน้อยหย่า
เป็นจำเลย หว่านแห่งน้อยมอยตายที่ตำบลเชียงราย แขวงเมืองนครลำปาง
ทางพิจารณาได้ความว่าจำเลยเป็นเด็กหนุ่มอายุราว 18 ปี ประพฤติตนเป็น
ทาล และเคยต้องโทษฐานลักทรัพย์ จำเลยเห็นพวกน้อยมอยพูดจาเกี้ยวน้องสาว
จำเลย จึงสกรอยตามไป แล้วลอบแทงน้อยมอยจนขาดใจตาย

ศาลเมืองนครลำปาง ลงความเห็นจำเลยมีความ
ผิดฐานฆ่าคนโดยเจตนา หากจำเลยเป็นเด็กมีอายุเพียง 15 ปี จึงลงอาญา
อย่างเบากำหนดโทษจำคุก 15 ปี

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกรมราชเลขาธิการ. คำ
พิพากษารัชกาลที่ 5-6 เล่ม 16 ร.ศ. 133 (พ.ศ. 2457), หน้า 890-913.

ศาลข้าหลวงพิเศษ มณฑลพายัพสั่งให้สืบพยานเพิ่มเติม
ได้ความว่า จำเลยมีอายุเกิน 16 ปี รู้จักผิดแลชอบแล้วไม่มีเหตุอย่างใดอันควร
ปรานี พิพากษาจำคุกจำเลยตลอดชีวิต

จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาฐานคนอนาถ

เนื้อความในฎีกาจำเลยปฏิเสธข้อหาโจทก์ทั้งสิ้น

อ้างฐานที่อยู่ และชี้แจงว่าจำเลยมีอายุเพียง 15 ปี ไม่สามารถรู้จักผิดแลชอบ
อย่างไร ทั้งกล่าวโทษว่ากระบวนการพิจารณาไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งพยานที่
ให้การเรื่องอายุจำเลยเบิกความปรักปรำปราจำเลยเพราะ เคยมีเหตุคุมแค้น
จำเลยมาก่อน ขอให้วินิจฉัยยกคำพิพากษาศาลข้าหลวงพิเศษและยกฟ้องของโจทก์
เสีย (จำเลยไม่ได้ทูลขอพระมหากรุณาลดหย่อนโทษ)

กรมการศาลฎีกา มีหนังสือกราบบังคมทูลที่ 1463
พระพุทธศักราช 2456 ลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2456 ถวายความเห็นยืนตาม
คำพิพากษาศาล ข้าหลวงพิเศษมณฑลพายัพพร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวายคำพิพากษา
และฎีกาจำเลย

กรมราชเลขาญการ มีหนังสือที่ 37/462 ลงวันที่ 23
กันยายน พ.ศ. 2457 อัญเชิญพระราชกระแสมายัง กรมหลวงสวัสดิวัตน์วิศิษฐ์
ความว่า

"ที่ 37/462

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วันที่ 23 กันยายน พระพุทธศักราช 2457

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทูลกรมหลวงสวัสดิวัตน์วิศิษฐ์

ได้ตรวจดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1423 ลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2456
เรื่องอายุน้อยหย่าแห่งน้อยมอยตายที่ตำบลเชียงทราย แขวงเมืองนครลำปาง เห็น
ว่า ซึ่งอายุน้อยหย่าฎีกาคัดค้านในข้อเท็จจริงนั้น ไม่มีทางจะเถียงได้ ศาล
พิพากษาชอบด้วยทางพิจารณาแล้ว แต่เรื่องปรากฏว่าอายุน้อยหย่าได้ทำแก่ผู้ตาย

โดยความโกรธเคืองในการที่ผู้ตายเกี่ยวน้องสาว ทั้งปรากฏว่าอายน้อยหย่าเป็นภาพรำจึงรู้สึกเป็นหน้าที่ต้องปกครองน้องสาวแทนบิดามารดา มีข้อควรได้รับความกรุณาอยู่บ้าง เพราะฉะนั้น ให้เปลี่ยนโทษจากคุกตลอดชีวิตเป็นจากคุกอายน้อยหย่าไว้มีกำหนด 10 ปี ให้บังคับคดีไปตามคำสั่งนี้"

ความตามพระราชกระแสข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระราชวิจารณ์พิจารณาในการวินิจฉัยความด้วยความละเอียดถี่ถ้วน ทั้งในข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง แม้จำเลยมีความผิดตามกฎหมายโดยไม่มีเหตุผลโทษ หากเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงว่ามีเหตุผลโทษจริงแล้วก็ไม่ทรงริบรอที่จะพระราชทานพระมหากรุณาภัยโทษจำเลย

โดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ ซึ่งได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษในคดีที่ศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิตหรือจากคุกตลอดชีวิตนั้น มีแนวพระราชกระแสในลักษณะลดโทษแต่เพียงสถานเดียว โดยเนื้อความในฎีกาจำเลยมีทั้งลักษณะกึ่งกล่าวโทษและกึ่งร้องทุกข์ กับฎีกาที่มีลักษณะกล่าวโทษแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้พระราชวิจารณ์พิจารณาสนวนความและฎีกาจำเลยอย่างรอบคอบถ้วนถี่ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งฎีกาที่จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นโบมีส่วนอย่างสำคัญที่จะทำให้ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษให้แก่จำเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

2. การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษ

การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษนั้นคือการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานพ้นโทษจากเวรจำของนักโทษซึ่งต้องพระราชอาญาในความผิดมหันตโทษที่ได้รับโทษจากคุกตลอดชีวิตหรือจากคุกมีกำหนดเวลา ซึ่งนับแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา นักโทษคุกที่ติดในเวรจำได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานพ้นโทษขึ้นมาเรื่อยๆ ในแต่ละปี ทั้งในรูปของการทูลเกล้าฯ ถวาย

ฎีกาโดยผ่านกระทรวงนครบาล และการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยทางไปรษณีย์
 ครั้นมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงกำหนดหลักเกณฑ์ในการพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนผ่อนโทษแก่นักโทษ
 มหันตโทษนี้ 2 สถาน คือ

1. พระราชทานโทษนักโทษที่ได้รับพระราชอาญา
 ได้กึ่งหนึ่งของกำหนดเวลาที่ได้พิพากษาโทษไว้เดิม โดยสังเกตความประพฤติของ
 นักโทษนั้นว่า เป็นผู้มีความหมั่นพากเพียรต่อการทำงาน เป็นผู้ที่ได้เปลี่ยนแปลงนิสัย
 ชั่วกลับเป็นดี เป็นผู้ที่มีความชอบพิเศษอย่างใด ๆ เมื่อเวลารับพระราชอาญาอยู่
 นั้น

2. พระราชทานโทษนักโทษซึ่งเป็นคนพิการด้วยโรคภัย
 ต่าง ๆ เบียดเบียนซึ่งเห็นว่าถึงแม้จะพ้นโทษไปแล้ว ก็ไม่อาจประพฤติกความชั่ว
 ร้ายขึ้นอีกได้¹

ดังนั้นหากนักโทษคนใดอยู่ในข่ายที่จะได้รับพระราชทาน
 พระมหากรุณาลดหย่อนผ่อนโทษสถานใดสถานหนึ่ง หรือทั้งสองสถานนั้นข้างต้นก็จะทรง
 พระกรุณาพระราชทานลดหย่อนผ่อนโทษให้ หากไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับพระราชทาน
 พระมหากรุณา ก็จะทรงยกฎีกา

สำหรับแนวพระราชกระแสในการสั่งฎีกานักโทษคุกที่ทูล
 เล่าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษขึ้นมานั้น จากการศึกษาหลักฐานเกี่ยวกับฎีกาของ
 นักโทษที่ผ่านขึ้นมาจากกระทรวงนครบาล ทั้งช่วงก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการ
 ประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์ ใน พ.ศ. 2458² และหลังจากนั้นจนถึง พ.ศ. 2461

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 และ 6
 เล่ม 1 พระราชหัตถเลขาในฎีกานักโทษก่อนการกำเริบ พ.ศ. 2455, หน้า 306.

² ในประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2458 นั้นทรงมีพระบรมราช
 โองการให้รวมการคุกกองมหันตโทษ และลหุโทษ กับเรือนจำทั้งหลายที่กล่าวไว้
 ในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) นั้นขึ้นเป็นกรมหนึ่ง
 เรียกว่า กรมราชทัณฑ์ มีอธิบดีผู้หนึ่งบังคับการ กรมนี้ขึ้นอยู่ในกระทรวงนครบาล

ปรากฏแนวพระราชกระแสในการสั่งฎีกา 2 แนว คือพระราชกระแสปล่อยตัว และพระราชกระแสยกฎีกา ส่วนแนวพระราชกระแสลดโทษนั้นไม่ปรากฏหลักฐาน

ขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งมีทั้งการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนักโทษในกระทรวงนครบาลขึ้นมา และการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยทางไปรษณีย์นั้น ปรากฏว่ามีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม เพราะฎีกาของนักโทษที่ทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัยโทษขึ้นมาในแต่ละราย ต้องผ่านหน่วยงาน และบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับฎีกาเป็นจำนวนมากกว่าที่ฎีกานั้นจะถึงพระเนตรพระกรรณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งยังสืบเนื่องมาจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พ.ศ. 2457 อีกประการหนึ่งด้วยดังได้กล่าวมาแล้ว

ในการส่งฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายทางไปรษณีย์นั้น ให้ส่งไปยังกรมราชเลขาการ ส่วนระเบียบปฏิบัติในการส่งฎีกาเป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาวางระเบียบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว

เมื่อกรมราชเลขาการได้รับฎีกานักโทษทางไปรษณีย์แล้ว ก็จะมีหนังสือไปยังเสนาบดีกระทรวงนครบาล นำส่งฎีกานักโทษ เพื่อให้สอบถามเจ้าของฎีกาว่าเป็นฎีกาของตนจริงหรือไม่ เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูล

เสนาบดีกระทรวงนครบาลจะมีหนังสือไปยังพระทศดีกลางเจ้าหน้าที่แลนักโทษสังกัดอยู่ ให้สอบถามนักโทษว่าเป็นฎีกาของตนจริงหรือไม่ แล้วรายงานประวัติของนักโทษ ในกรณีที่นักโทษถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษเพราะเหตุป่วยเจ็บ หรือพิการ ต้องนำตัวนักโทษส่งแพทย์ตรวจ แล้วรายงานผลการตรวจของแพทย์ด้วย

เสนาบดีกระทรวงนครบาล จะมีหนังสือกราบทูลราชเลขาการถึงผลการสอบฎีกา พร้อมทั้งส่งคืนฎีกานักโทษคืนเพื่อให้ราชเลขาการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

กรมราชเลขาการจะมีหนังสืออัญเชิญพระราชหัตถเลขามายังกระทรวงนครบาล

กระทรวงนครบาลจะส่งคืนพระราชหัตถเลขาให้พระหัตถ์
กลางเจ้ากรมกองที่นักโทษสังกัดอยู่ เพื่ออ่านพระราชกระแสที่สั่งในฎีกาให้นักโทษ
เจ้าของฎีกาฟัง

ในกรณีมีพระราชกระแสปล่อยตัว พระหัตถ์กลางจะปล่อย
ตัวนักโทษพ้นโทษไปพร้อมทั้งรายงานมายังกระทรวง

ในกรณีมีพระราชกระแสยกฎีกา พระหัตถ์กลางจะอ่านพระ
ราชหัตถเลขาให้นักโทษเจ้าของฎีกาฟัง และส่งคืนพระราชหัตถเลขาคืนมายังกระทรวง

สำหรับขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยผ่าน
กระทรวงนครบาลขึ้นไปนั้น เช่นเดียวกับขั้นตอนในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทาง
ไปรษณีย์ จะแตกต่างกันเฉพาะฎีกาที่ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์นั้น กรมราช
เลขานุการต้องส่งเรื่องกลับมายังกระทรวงนครบาลก่อนเพื่อให้สอบฎีกานั้น แล้ว
จึงส่งเรื่องกลับไปยังกรมราชเลขานุการอีกครั้งหนึ่ง

อนึ่ง เพื่อจะได้เข้าใจถึงการพระราชทานอภัยโทษแก่
ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ชัดเจนขึ้น จึงขอยกตัวอย่างฎีกาขอพระราชทานพ้น
โทษของนักโทษคุกต่าง ๆ โดยจำแนกตามแนวพระราชกระแสในการสั่งฎีกานัก
โทษในแต่ละราย ทั้งพระราชกระแสปล่อยตัวและพระราชกระแสยกฎีกา ดังต่อไปนี้

1) พระราชกระแสปล่อยตัว
แนวพระราชกระแสปล่อยตัวนักโทษจากเวรจำนี้ มี
ทั้งการปล่อยตัวนักโทษซึ่งต้องโทษจากคุกตลอดชีวิตและจากคุกมีกำหนดเวลา โปรด
พิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ฎีกาอภัยโทษแก่นักโทษคุก พ.ศ. 2457¹

1) อภัยโทษแก่นักโทษคุก เลขหมาย 9154
อายุ 40 ปี ต้องหาว่าฆ่าคนตาย ศาลพิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิต ทูลเกล้าฯ ถวาย
ฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ มีความว่า

"ข้าพระพุทธเจ้า ต้องรับพระราชอาญา
ไว้เกล้าๆ ทนทุกข์เวทนากรากกรามาได้ 14 ปีเศษแล้ว มีความเกรงกลัวแลเช็ด
หลายราชอาญาเป็นที่สุดด้วยเกล้าๆ

มาบัดนี้ เป็นเวรกรรมของข้าพระพุทธ
เจ้า โดยข้าพระพุทธเจ้าได้อุสาห์ตั้งหน้าทาการงานของกองมะหันตะโทษมิได้
เกียจคร้าน มาวันหนึ่ง ไม้ขอนสักที่ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดเลื่อยแล้วเป็นไม้เหลี่ยม
ไม้พลาดพลัดตกทับเอาข้าพระพุทธเจ้าซึ่งข้าพระพุทธเจ้ากำลังทาการตามคำสั่ง
ของเจ้าพนักงาน มีบาดแผลสาหัสกระทำให้อวัยวะส่วนเท้าของข้าพระพุทธเจ้า
พิการเสียไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้ก็โดยข้าพระพุทธเจ้าได้รู้สึกเช็ดหลายแลเกรง
กลัวแต่พระราชอาญาอุสาห์ตั้งหน้าทาการงาน มิได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยยาก
เข็ญ การที่ข้าพระพุทธเจ้า ได้กระทำความผิดล่วงละเมิดพระราชอาญาลงไปนั้น ก็โดย
ความโง่เขลาของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้บังเกิดเหตุร้ายถึงเพียงนี้ นอกจากพระ
มหากรุณาแล้ว ชีวิตของข้าพระพุทธเจ้าคงจะดับสูญอยู่ในที่คุมขังนี้แน่นอน

ข้าพระพุทธเจ้าสัวผู้ยาก ซึ่งมีร่างกาย
ทุพพลภาพ ขอพระมหากรุณาธิคุณยกโทษโปรดปล่อยข้าพระพุทธเจ้าออกไปจากที่คุม
ขังสักครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้ออกไปอุปสมบทฉลองคุณบิดามารดา และได้ผ่า
ฉลองอุสัพระบาทสักครั้งหนึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าๆ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า อ้ายโปกกา ผู้ทูลเกล้าๆ ถวาย"

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงนครบาล ร.6
น.5.7ก/26 อ้ายโปกกา นักโทษคุกเลขหมาย 9154 ทูลเกล้าๆ ถวายฎีกาขอพระ
ราชทานพ้นโทษ

2) กรมราชเลขาการ โดยพระเจ้าพี่ยา
 เสด็จกรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขาการมีหนังสือที่ 36/510 ลงวันที่ 28
 กรกฎาคม พ.ศ.2457 มายังเจ้าพระยามรราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล ส่ง
 ต้นฎีกาอัยยิกานักโทษให้สอบถามเจ้าของฎีกาว่าเป็นของจริงหรือไม่ เพื่อชี้แจง
 ข้อความตามฎีกากราบบังคมทูลพระกรุณา

3) ปลัดทูลฉลอง กระทรวงนครบาล ส่งต้น
 หนังสือกรมราชเลขาการและฎีกานักโทษให้พระพิศดึกกลาง เจ้ากรมกองมหันตโทษ
 สอบดูว่าเป็นฎีกาของอัยยิกาจริงหรือไม่

4) พระพิศดึกกลาง เจ้ากรมกองมหันตโทษมี
 หนังสือที่ 128/1500 ลงวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2457 รายงานปลัดทูลฉลอง
 กระทรวงนครบาลว่า ฎีกาทางไปรษณีย์นั้นเป็นของอัยยิกาจริง อัยยิการับ
 พระราชอาญาจากมาได้ 12 ปี 7 เดือนเศษระหว่างต้องรับพระราชอาญา
 ประพฤติเรียบร้อย จึงเลื่อนเป็นนักโทษชั้นผู้คุม ต่อมากระทำผิดดำนลักทามีดชุย
 1 เล่ม ในกองมหันตโทษ เจ้าน้ำที่ได้ทำโทษเข็ดหลาบแล้ว แต่นั้นมาอัยยิกามี
 ได้กระทำความผิดสิ่งใดอีก และพึงเคยต้องรับพระราชอาญาเป็นครั้งแรก

ส่วนฎีกาอัยยิกา อ้างว่าเป็น
 คนป่วยนั้น หมอตรวจอาการแล้ว รายงานว่าเป็นโรคเท้าข้างขาพิการโดนไม้ทับ
 6 ปีมาแล้ว เดินไม่ครัดนัด

5) เจ้าพระยามรราชเสนาบดีกระทรวง
 นครบาล มีหนังสือที่ 453/6556 ลงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2457 กราบบทูล
 พระเจ้าพี่ยา เสด็จกรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขาการรายงานความฎีกาอัยย
 ิกาทันทีพร้อมทั้งถวายรายงานแพทย์และฎีกาอัยยิกาเพื่อกราบบังคมทูลพระกรุณา

6) กรมราชเลขาการ มีหนังสืออัญเชิญ
 พระราชหัตถเลขา มายังกระทรวงนครบาลความว่า

"ที่ 94/474

สวนดุสิต

ได้ตรวจดูข้อความ ตาที่อายโทพานักโทษคุก เลขประจำตัว 9614 ร้องฎีกาขอโทษกับคำชี้แจงของกระทรวงนครบาลแล้ว เห็นว่าอายโทภาต้องจำมานาน สมควรยกโทษให้ได้เพราะฉะนั้น อนุญาตให้ปล่อยตัวอายโทภาพ้นโทษไป

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ 29 กันยายน พระพุทธศักราช 2457

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์"

(7) ปลัดทูลฉลอง กระทรวงนครบาล มีหนังสือที่ 68/8174 ลงวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2457 ส่งต้นพระราชหัตถเลขา ถึงพระหัตถ์กลางให้ปล่อยตัวอายโทภาพ้นโทษไปตามกระแสพระบรมราชโองการ แล้วรายงานยังกระทรวง

ข. ฎีกาอายเกิดนักโทษคุก พ.ศ.2457¹

1) อายเกิดนักโทษคุก เลขหมาย 10402 อายุ 48 ปี ต้องหาว่าฆ่าคนตาย ศาลพิพากษาจำคุก 15 ปี ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ มีความว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงนครบาล ร.6 น.5.7ก/34 อายเกิดนักโทษคุกเลขหมาย 10402 โทษลอบหนีคนตาย ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานพ้นโทษ

"ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชอาญา
ทุกข์ทรมาณนับได้ 13 ปีเศษ ข้าพระพุทธเจ้ามาบัดนี้รู้สึกตัวเกรงกลัวพระราช
อาญา พระเดชานุภาพได้ผ่าล่องธูลีพระบาทเบนลันเกล้าฯ

โดยผลกำไรของของข้าพระพุทธเจ้า ำให้
เห็นผิดเบนชอบประกอบไปด้วยจิตรสันดาล ทั้งได้รับความกรุณาคำสั่งสอนของเจ้า
พนักงานกองมหันตโทษ ระงับจิตรอ่อนน้อมมีความอุสาหะ รับราชการใน
กองมหันตโทษ ปราศจากความชั่วและประพฤติดนอันอยู่นั้นที่ชอบด้วยกฎข้อ
บังคับของกองเรือนจำตลอดจนทุกวันนี้

เพราะฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอล
เกล้าฯ ถวายฎีกาพิเศษให้เป็นที่ขึ้นเคืองได้ผ่าล่องธูลีพระบาท ขอพระราชทาน
โทษพระมหากรุณาธิคุณปกเกล้าฯ ทรงพระเมตตาโปรดปล่อยข้าพระพุทธเจ้าสัตว์ผู้
ยาก ำให้หลุดพ้นออกไปประกอบภาระเลี้ยงชีพโดยทางชอบธรรมอีกครั้งหนึ่ง

ควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ
อ้ายเกิด"

2) กรมราชเลขาการโดยพระเจ้าพี่ยาเธอ
กรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขานุการมีหนังสือที่ 83/933 ลงวันที่ 19
พฤศจิกายน พ.ศ. 2457 มายังเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล
ส่งต้นฎีกาอ้ายเกิดนักโทษให้สอบถามเจ้าของฎีกาว่าเป็นของจริงหรือไม่เพื่อชี้แจง
ข้อความตามฎีกากราบบังคมทูลพระกรุณา

3) เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวง
นครบาล มีหนังสือที่ 758/13484 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช 2457
กราบทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขานุการ รายงานความ
ฎีกาอ้ายเกิดว่า อ้ายเกิดต้องรับพระราชอาญามาได้ 13 ปีเศษแล้ว ประพฤติตน
เรียบร้อยดีได้เป็นนักโทษชั้นผู้คุม ตั้งแต่รับพระราชอาญาไม่เคยกระทำความผิด
ใดและต้องรับพระราชอาญารั้งนี้เป็นครั้งแรกพร้อมทั้งส่งฎีกาอ้ายเกิดเพื่อกราบ
บังคมทูลพระกรุณา

4) กรมราชเลขาอนุการ มีหนังสืออัญเชิญ
พระราชหัตถเลขาไปยังกระทรวงนครบาลความว่า

"ที่ 4/11

ตามที่อ้ายเกิดนักโทษคุก เลขประจำตัว 10402 ร้องฎีกาขอโทษ
สอบสวนได้ความว่าในระหว่างที่ต้องจำ อ้ายเกิดประพฤติดัวเรียวร้อย และเพิ่ง
ต้องโทษครั้งแรก ในกระทรวงนครบาลสั่งปล่อยอ้ายเกิดพ้นโทษไป

พระคานักจัตถลดาโรฐาน

วันที่ 19 เมษายน พุทธศักราช 2458

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์ "

5) ปลัดทูลฉลอง กระทรวงนครบาล มี
หนังสือที่ 12/202 ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2458 ส่งคืนพระราชหัตถเลขา ถึง
พระหัตถ์กลางให้ปล่อยตัวอ้ายเกิดพ้นโทษไป

จากข้อเท็จจริง ในตัวอย่างฎีกาทั้ง 2 ราย
ข้างต้น เป็นกรณีนักโทษมหันตโทษเข้าข้ายได้รับพระราชทานพระมหากรุณาลด
หย่อนผ่อนโทษ คือ ในฎีกาอ้ายโพนานั้นอ้ายโพนามีร่างกายพิการ ทั้งยังต้องรับ
พระราชอาญามานาน ส่วนฎีกาอ้ายเกิดนั้น เข้าข้ายพระมหากรุณา เพราะมีความ
ประพฤติเรียบร้อย และเพิ่งต้องโทษเป็นครั้งแรก จึงมีพระมหากรุณาพระราชทาน
ปล่อยตัวพ้นโทษไปทั้ง 2 ราย

2) พระราชกระแสะกฎีกา

แนวพระราชกระแสะกฎีกานักโทษทูลเกล้า ฯ ขอ
พระราชทานอภัยโทษในรัชสมัยนี้เท่าที่ปรากฏหลักฐาน พบแต่ถ้ามีพระราชกระแสะ
ยกฎีกาในความผิดที่มีโทษจำคุกมีกำหนดเวลาซึ่ง เหตุผลที่มีพระราชกระแสะกฎีกา
นั้นมีหลายประการ เช่น ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในการพระราชทานพระราช

กระแสวิกฤตโทษ เพราะต้องจำมายังไม่ถึงกึ่งกำหนดโทษบ้าง เพราะนักโทษมิ
ได้ป่วยเจ็บหรือพิการจริงดังที่ร้องฎีกาบ้าง หรือปรากฏว่าระหว่างต้องพระราช
อาณัติโทษประพฤติดนเป็นคนพาล รวมทั้งมีเหตุผลอย่างอื่น เช่น นักโทษเพิ่งจะ
ได้รับพระราชทานบรมราชวินิจฉัยยกโทษในคดี เป็นต้น

โปรดพิจารณาฎีกาดังต่อไปนี้

ก. ฎีกาอายเพื่อนนักโทษคุก พ.ศ. 2456¹

1) อายเพื่อนนักโทษคุก เลขที่ 13770 อายุ
27 ปี ต้องหาว่าฆ่าคนตาย ศาลพิพากษาว่าจำคุก 20 ปี ทูลเกล้า ฯ
ถวายฎีกาทางไปรษณีย์ขอพระราชทานพ้นโทษ มีความว่า

"เมื่อข้าพระพุทธเจ้าต้องคดีเรื่องนี้ อายุ
ข้าพระพุทธเจ้าได้ 18 ปี นับว่ายังอ่อนแก่ความรู้ เพราะไม่ได้เล่าเรียนแลศึกษา
ในวิชาอันจะนำมาซึ่งความสุขสำราญ แลเป็นอาภรณ์เครื่องประดับสำหรับเชิดชูให้
สง่างามไปตลอดกาลนาน กับเป็นเครื่องมือสำหรับประกอบกิจการกระทำธุระให้
สำเร็จไปโดยเรียบร้อยด้วยไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็มิแต่จะต้อง เป็นเชลยหรือทาสแห่ง
ความชั่วได้รับผลแห่งความทุกเวทนาเท่านั้น ครั้นเมื่อข้าพระพุทธเจ้า มีความรู้สึก
ด้วยเกล้าฯ ถึงเกียรติคุณของการเล่าเรียนลี ต้องรับพระราชอาญาเสียแล้ว
ถึงกระนั้นก็ดีแม้ข้าพระพุทธเจ้าจะต้องรับพระราชอาญาอยู่ตราบใด ข้าพระพุทธ
เจ้าจะไม่ละ เลยการประพฤติดนให้ตั้งมั่นอยู่ในคลองยุติธรรม เช่น มีการประมาธ
แลสำรวมตนนอสุภาทักกิจการซึ่งจะเป็นหน้าที่ ฯ จะต้องทำงานเต็มสติกำลังแล
สามารถด้วยความซื่อสัตย์จงรักภักดีเป็นต้น โดยข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารกระทรวงนครบาล ร.6
น.5.7ก/15 อายเพื่อนนักโทษคุกทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานพ้นโทษ

จะเป็นไม้เท้าทองคำไปสู่ความสุขได้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้หวังด้วยเกล้าฯ ว่า
จะรอดพ้นจากห้วงทุกข์นี้ได้ ด้วยอาการที่ต้องรับพระราชอาญาต่อไปจนครบ
กำหนดโทษเลย เพราะยังห่างไกลมากทั้งพยาธิก็มาเบียดเบียนอยู่เนือง ๆ ส่อให้
เห็นว่ากำลังจะไม่พอพาสีวิตรแลสังขารร่างกายให้ข้ามพ้นจากฝั่งน้ำอันกว้างยาว
ได้แน่นอน นอกจากจะได้รับพระราชทานพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ โปรดกระ
หม่อมโดยพระบารมีเป็นที่สุดแล้ว ก็เป็นอันจบด้วยเกล้าฯ ด้วยกระหม่อม

อาศรัยเหตุนี้ ข้าพระพุทธเจ้า ขอรับ
พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ได้โปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อม
พระราชทานโทษข้าพระพุทธเจ้าสัจย์ผู้ยากให้รอดพ้นจากพระราชอาญาออกไป
ประกอบการเลี้ยงชีพตามภูมิลาเนาโดยความชอบธรรมตามเดิมครั้งหนึ่ง

ความสมควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อม

(ลงชื่อ) ข้าพระพุทธเจ้า อ้ายเผื่อน
ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา"

2) พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงปราจิณกิติบดี
ราชเลขาณการมีลายพระหัตถ์ที่ 24/428 ลงวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2456 มา
ยังเจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล ส่งสำเนาฎีกาของอ้าย
เผื่อนนักโทษ ขอให้ชี้แจงเพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

3) หลวงพิทักษ์ทินกร ทาการแทนเจ้ากรม
กองมหันตโทษ มีหนังสือที่ 138/2271 ลงวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2456 รายงาน
เรื่องการสอบสวนอ้ายเผื่อน ได้ความว่า อ้ายเผื่อนต้องคำพิพากษาศาลพระราช
อาญาตัดสินเด็ดขาด จากคุกมีกำหนด 20 ปี อ้ายเผื่อนรับพระราชอาญาจากคุกมาได้
7 ปี 8 เดือนแล้ว ในระหว่างต้องพระราชอาญาอยู่ ไม่ได้กระทำความผิดชั่วร้ายแต่
อย่างใด และอ้ายเผื่อนเป็นนักโทษยามใน และในฎีกาอ้ายเผื่อนที่อ้างว่า มี
พยาธิเบียดเบียนเนือง ๆ นั้นหมอตตรวจร่างกายแล้วยื่นรายงานว่า อ้ายเผื่อนไม่มี
อะไรร่างกายบริบูรณ์ดี

4) เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล มีหนังสือที่ 321/11856 ลงวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2456 กราบทูลพระเจ้านายเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขานุการชี้แจงความฎีกาอายเพื่อนักโทษคุก พร้อมทั้งถวายความเห็นว่าย้ายเพื่อน ไม่มีโรคสิ่งใดร่างกายบริบูรณ์ดี ไม่สมควรพระราชทานโทษ

5) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชกระแสฎีกาว่า

"ที่ 29/621

ซึ่งย้ายเพื่อนักโทษคุก ร้องฎีกาขอโทษนี้ ยังไม่สมควรให้พ้นโทษ ๑ หักฎีกาเสีย

พระราชวังสนามจันทร์

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2456

สยามินทร์"

6) พระพิศดึกกลาง เจ้ากรมกองมหันตโทษ อ่านพระราชหัตถเลขาฎีกาอายเพื่อนตามพระบรมราชโองการ และคืนต้นฎีกามา ยังกระทรวง

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. ฎีกาอายอภัย (วิฆเนศ) นักโทษคุก พ.ศ.2456¹

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงนครบาล ร. 6 น. 5.7 ก/19 อายอภัย (วิฆเนศ) นักโทษเลขหมาย 19777 โทษก่อการกำเริบทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานพ้นโทษ

1) อ้ายอัทย์ (วิฆเนศ) อายุ 39 ปี นักโทษคุกเลขหมาย 1977 ต้องหาว่าคิดจะก่อการกำเริบในคดีกบฏเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ.130 ซึ่งกรรมการพิเศษปลัดทูลเกล้าฯ ให้จำคุก 20 ปี ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ความว่า

"ด้วยข้าพระพุทธเจ้าต้องรับพระราชอาญาตามเป็นพรหมก่อกองการกำเริบ มีกำหนดโทษตามคำพิพากษาศาลรับสั่งพิเศษ 20 ปี ข้าพระพุทธเจ้าต้องรับทุกข์ตรากตรำตามอาญาคุก ต้องทุกข์เวทนาแสนสาหัสเมื่อข้าพระพุทธเจ้ารับพระราชอาญาไล่เกล้าฯ ได้ 3 เดือน มารดาของข้าพระพุทธเจ้าก็มีอาการป่วยถึงแก่กรรม ข้าพระพุทธเจ้าก็ตั้งใจทำการงานในหน้าที่ ทั้งกำลังทุกข์โทษมิได้คิดแก่ความเหน็ดเหนื่อย ข้าพระพุทธเจ้าได้รับความกรุณาเลื่อนชั้นเป็นอันดับ ที่สุดเวลานี้เป็นนักโทษยามานวิเศษ ซึ่งเป็นที่สุดของนักโทษชั้นสูง

เมื่อวันที่ 29 มกราคมพระพุทธศักราช 2456 ศรีภรรยาข้าพระพุทธเจ้าได้ถึงแก่กรรมลงอีกโดยเป็นไข้กาฬโรค บุตรข้าพระพุทธเจ้ามีอยู่รวม 7 คน... เด็กกำพร้าเหล่านี้ในเวลาข้าพระพุทธเจ้าทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานั้น ยังกำลังถูกกักขังอยู่ เมื่อเจ้าพนักงานเลิกการกักขังแล้วจะซัดเซไปอยู่แห่งใดก็ไม่ทราบด้วยเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้ามีความสงสารเป็นที่สุดแล้ว ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามิได้รับพระราชทานพระมหากรุณาในครั้งนี้ ชีวิตของเด็กทารกทั้ง 7 คน ก็จะตกอยู่ในความทุกข์ยาก น่ากลัวจะเป็นอันตรายไปด้วยเหตุต่าง ๆ และทารกทั้งหลายเหล่านี้ ก็เป็นเด็กมีโรคต้องรับความพยาบาลของมารดาอยู่เสมอ

โดยเหตุนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงจำเป็นต้องขอพระราชทานพระเมตตาโปรดเกล้าฯ ปลอภัยให้ข้าพระพุทธเจ้าสัตรีผู้ยาก ซึ่งเต็มไปด้วยทุกข์เวทนาจนเหลือที่จะประมาณ ได้หลุกหันพระราชอาญาไปสักครั้งหนึ่ง แลชีวิตของทารกกำพร้าทั้ง 7 คน ก็จะพลอยได้รับพระมหากรุณาด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายประวัติของข้าพระพุทธเจ้าที่ได้รับราชการมาพร้อมฎีกาฉบับนี้

ควรมีदारแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณา

โปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า อ้ายอภัย"

(2) พระพิศดึกกลาง เจ้ากรมกองมหันตโทษ มีหนังสือที่ 341/4210 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456 รายงานเรื่องที่ทำให้ตรวจสอบฎีกาอ้ายอภัยนักโทษคุก ได้ความว่า อ้ายอภัยเป็นนักโทษต้องหาว่าคิดจะก่อการกำเริบ กรมการพิเศษปรึกษาโทษจำคุก 20 ปี อ้ายอภัยต้องรับพระราชอาญามาได้ 1 ปี 9 เดือน ตั้งแต่รับพระราชอาญามีความประพฤติเรียบร้อยดี และยังไม่เคยต้องโทษในเรือนจำ

(3) เจ้าพระยายมราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล มีหนังสือที่ 383/13290 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2456 กราบทูลพระเจ้าที่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดีราชเลขาณุกการเพื่อชี้แจงข้อความในฎีกาพร้อมทั้งถวายต้นฎีกาคืนมาด้วย

(4) กรมราชเลขาณุกการ มีหนังสืออัญเชิญพระราชหัตถเลขานี้ที่ 59/764 ลงวันที่ 19 มีนาคม พุทธศักราช 2456 มายังกระทรวงนครบาลว่า

"ที่ 59/764

ความข้อความที่อ้ายอภัยนักโทษคุก เลขหมาย 19777 ร้องฎีกาบรรณา
มานั้น ก็เชื่อว่าเปนความจริง แต่เมื่ออ้ายอภัยจะคิดหาความละเมิดทางราชกำหนด
กฎหมายแผ่นดินควรที่จะไตร่ตรองดูถึงเหตุเภทภัยอันจะพึงมีมาแก่บุตรภรรยา
เพื่อความประพฤติกของมันนั้นก่อน เมื่อมิได้ไตร่ตรองก่อนแล้วได้กระทำผิดจนศาลได้
วางบทลงอาญามันให้จำไว้ตลอดชีวิต หากมีความกรุณาต่ออ้ายอภัยจึงได้ลดหย่อน
ผ่อนโทษลงเป็นให้จำมีกำหนด 20 ปี นับว่าได้รับความกรุณาสถาน 1 แล้ว ถ้า
ยกโทษให้อ้ายอภัยในเวลานี้ก็เป็นการขัดข้อง เพราะนักโทษที่ต้องรับอาญาในคดี
เดียวกันเท่ากันมีอยู่อีกหลายคน จะยกให้อ้ายอภัยคนเดียวก็จะไม่เป็นการเสมอ

หน้ากัน ทั้งอายุอภัยต้องจำมาก็ยังไม่ถึงถึงเวลากำหนดโทษ เพราะฉะนั้นให้ยกฎีกา
เสีย

พระราชวังสนามจันทร์

วันที่ 19 มีนาคม พุทธศักราช 2456"

(5) ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาลมี

หนังสือที่ 404/15193 ลงวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2456 ถึงพระพิศดึกกลางเจ้า
กรมกองมหันตโทษ อัญเชิญต้นพระราชหัตถเลขาที่อ่านให้เจ้าของฎีกาฟังแล้ว
อัญเชิญคืนยังกระทรวง 1

โดยสรุป การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ
ซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษคือการพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษ
ความผิดอาชญามหันตโทษซึ่งต้องรับโทษจากคุณทั้งจากคุณตลอดชีวิตและจากคุณมีกำหนด
เวลา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระมหากรุณาลดหย่อน
โทษโดยมีหลักเกณฑ์ 2 ประการ ประการแรกคือต้องเป็นนักโทษซึ่งจำมา
ถึงถึงกำหนดโทษ ในระหว่างต้องรับพระราชอาญาต้องมีความประพฤติเรียบร้อย
หรือมีความดีความชอบพิเศษ อีกประการหนึ่งคือต้องเป็นนักโทษป่วยเจ็บหรือพิการ
ซึ่งไม่อาจประพฤติชั่วได้อีกเมื่อออกไปนอกเรือนจำแล้ว

ส่วนแนวพระราชกระแสในการสั่งฎีกานักโทษ
นั้นแบ่งเป็น 2 ประการคือ แนวพระราชกระแสปล่อยตัว และแนวพระราชกระแส
ยกฎีกา ทั้งในความผิดที่ต้องโทษจากคุณตลอดชีวิตและจากคุณมีกำหนดเวลา ซึ่งต้อง
สอดคล้องกับหลักการข้างต้น ในกรณีปล่อยตัวเช่นฎีกาอายุโทษาซึ่งต้องโทษจาก
คุณตลอดชีวิต มีร่างกายพิการประกอบกับต้องจำมานาน หรือฎีกาอายุเกิดซึ่งต้องโทษ

1. อย่างไรก็ดี นักโทษรายนี้ได้รับพระราชทานอภัยโทษลดโทษและ
ปล่อยตัวพร้อมกับคณะผู้ก่อการ ร.ศ. 130 รายอื่นโดยผลของพระราชกฤษฎีกา
พระราชทานอภัยโทษดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

จาก 15 ปี และได้รับพระราชทานปล่อยตัวเพราะมีความประพฤติเรียบร้อยและ
เพิ่งต้องโทษครั้งแรก ในกรณีฎีกาคือกรณีที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น
เช่นในฎีกาอายุเฝื่อนซึ่งอ้างว่าร่างกายเจ็บป่วย แต่แพทย์ตรวจแล้วพบว่า
ร่างกายบริบูรณ์ดี หรือกรณีมีเหตุผลอย่างอื่น เช่นนักโทษเพิ่งจะได้รับพระราชทาน
พระบรมราชวินิจฉัยยกโทษในคดีเช่น ฎีกาอายุอภัยนักโทษก่อนการกำเริบ เป็นต้น

3. พระราชนิมิตในการพระราชทานอภัยโทษ

การพิจารณาความฎีกานักโทษที่ทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานอภัย
โทษขึ้นมา นั้น นับเป็นพระราชภาระที่แสนจะหนักหน่วงเป็นที่ยิ่ง เพราะต้องทรง
ใช้พระราชอุตสาหะตรวจฎีกานักโทษที่ทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นมาเป็นจำนวนมากมาย
ในแต่ละปี ถึงแม้ว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมพระนิติศาสตร์ขึ้น
โดยให้อยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงวัง และให้มีตำแหน่งสมุหพระนิติศาสตร์
ซึ่งแต่เดิมคืออธิบดีกองฎีกามีหน้าที่ตรวจดูลักษณะฎีกาให้ถูกต้องตามระเบียบ
พร้อมทั้งทำความเข้าใจเรื่องเพื่อประกอบพระบรมราชวินิจฉัยอีกชั้นหนึ่ง
เพื่อแบ่งเบาพระราชภาระแล้วก็ตาม แต่การพิจารณาความฎีกาก็ยังเป็นพระราช
ภาระที่หนักสำหรับพระองค์อยู่เป็นอันมาก จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมพระ
ราชนิมิตในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกาขึ้นไว้ในรูปของ "พระราช
บัญญัติพระราชนิมิตในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกา" โดย
พระยามโนปกรณ์นิติธาดา¹ ผู้ช่วยสมุหพระนิติศาสตร์ เป็นผู้รวบรวมร้อยกรองขึ้น
ไว้ เพื่อเป็นหลักฐานแก่การปฏิบัติราชการในกรมพระนิติศาสตร์นั่นเอง และเพื่อ
เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาเรื่องราวฎีกานักโทษโดยศาลการเทียบเคียงกับ
พระราชนิมิตในการสั่งเรื่องราวฎีกาแต่ก่อนมา ทั้งนี้ได้ประกาศใช้เป็นพระราช
บัญญัติตั้งชื่อที่เรียกแต่ประการใด

1 ต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทย

พระราชบัญญัติพระราชนิพนธ์แบ่งเป็น 3 ภาค มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 46 มาตรา ภาค 1 มาตรา 1-12 ว่าด้วยฎีกานักโทษ ภาค 2 มาตรา 13-21 ว่าด้วยฎีการาชฎร และภาค 3 เพิ่มเติมมาตรา 22-43 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเพิ่มเติมรายละเอียดทั้งในส่วนของฎีการาชฎรและฎีกานักโทษ อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะได้กล่าวเฉพาะภาค 1 ว่าด้วยฎีกานักโทษ และภาค 3 เพิ่มเติมเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับฎีกานักโทษ ได้แก่ มาตรา 22-25 มาตรา 28-29 มาตรา 32 มาตรา 34 มาตรา 38-39 และมาตรา 41-42 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติ

พระราชนิพนธ์ในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกา 1

ภาค 1

ว่าด้วยฎีกานักโทษ

มาตรา 1 นักโทษมหันตโทษที่ได้รับพระราชอาชญาายังไม่ถึงกึ่งกำหนดโทษตามคำพิพากษาท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 2 นักโทษ ที่ได้รับพระราชอาชญา มาถึงกึ่งกำหนดโทษที่ศาลได้พิพากษาท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 3 นักโทษ ที่ได้รับพระราชอาชญา มาถึงกึ่งกำหนดโทษในคำพิพากษาแล้วแต่มีความผิดในระหว่างต้องโทษ ซึ่งเป็นการกระทำให้เห็นว่า เกียจคร้านต่อการงานมิได้เป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงนิสัยชั่วกลับเป็นดี ถ้ามิได้มีความชอบเป็นพิเศษอย่างใด ในระหว่างต้องรับพระราชอาชญา นั้น ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 4 ในระหว่างต้องรับพระราชอาชญา ได้กระทำความผิดเล็กน้อย ท่านไม่พระราชทานโทษให้ก่อนได้รับพระราชอาชญาแล้วประมาณ 2 ใน 3 ของกำหนดเดิมฯ

1 ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 4, หน้า 371-379.

มาตรา 5 นักโทษซึ่งต้องโทษฐานทำเงินแดง ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 6 นักโทษ กำหนดโทษตามคำพิพากษาน้อยปี ถึงจะต้องจำมาถึงกำหนดแล้วก็ดี หรือถึงจะมีความชอบบ้างเล็กน้อยก็ดี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 7 นักโทษซึ่งต้องโทษฐานปล้น ศาลพิพากษาโทษมีกำหนดเกิน 15 ปี ต้องจำมายังไม่ถึง 19 ปี ถึงจะประพฤติดัวเรียบร้อยในระหว่างต้องพระราชอาชญาก็ดี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 8 นักโทษซึ่งต้องโทษฐานปล้น ศาลพิพากษาจำคุกตลอดชีวิต ต้องพระราชอาชญาเข้ามาเพียง 20 ปี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 9 นักโทษที่เคยทรงพระกรุณาพระราชทานอภัยโทษให้ครั้งหนึ่ง แล้วมากระทำผิดต้องรับพระราชอาชญาอีก ท่านไม่พระราชทานโทษให้ฯ

มาตรา 10 นักโทษจรจัดเมื่อไม่มีเหตุผลพิเศษแล้ว เคยพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยให้ยกภูิกากฯ

มาตรา 11 นักโทษมหันตโทษ จะได้รับพระราชอาชญาแล้วเพียงใดก็ดี ถ้าในระหว่างต้องรับพระราชอาชญาป่วยเป็นโรค ซึ่งเห็นว่าถึงแม้จะพ้นโทษไปแล้วก็ไม่สามารถประพฤติกความชั่วซ้ำได้อีกก็ดี ถ้ากายทรุดโทรมมากจะรักษาไม่หายก็ดี ถ้าเป็นโรคร้ายซึ่งจะติดต่อกับพวกนักโทษอื่น ๆ ก็ดี ท่านเคยพระราชทานให้พ้นโทษไป

มาตรา 12 ตามข้อความที่กล่าวมาในมาตรา 11 ถ้าปรากฏว่าโรคภัยเหล่านั้นได้เป็นทางมาตั้งแต่ก่อนเข้ามารับพระราชอาชญาแล้วท่านไม่พระราชทานโทษฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาค 3

เพิ่มเติม

มาตรา 22 นักโทษฐานปล้นก็ดี ฆ่าคนตายก็ดี กำหนดโทษเพียง 15 ปี หรือเกินกว่า 15 ปี และต้องจำมาไม่ครบ 15 ปี บ่อยอาการไม่มากมานักหนา แม้จะได้ประพฤติดัวเรียบร้อยในระหว่างต้องโทษก็ดี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 23 นักโทษฐานปล้นก็ตี ฆ่าคนตายก็ตี กำหนดโทษต่ำกว่า 15 ปี และต้องจำขังไม่ถึงกึ่งกำหนด ถ้าเพียงกึ่งกำหนด แม้ป่วยอาการมาก ฎาเรือรงก็ตี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 24 นักโทษกำหนดโทษเล็กน้อย และอีกไม่ช้าก็จะครบกำหนดโทษ แม้ป่วยมีอาการมาก แต่พอจะรออนุญาตนครกำหนดโทษ ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

อนึ่ง นักโทษที่มีกำหนดโทษเล็กน้อย และมีการปรับด้วยก็ดี ถ้ามีเหตุพิเศษแล้วเคยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รอลงอาญาไว้ เว้นแต่การปรับให้ไปเป็นไปตามเดิมฯ

มาตรา 25 นักโทษจรจัด ในระหว่างต้องโทษประพฤติดัวไม่เรียบร้อย แม้ป่วยอาการมากรักษาไม่หายก็ดี ท่านไม่พระราชทานโทษฯ

มาตรา 28 เจ้าหน้าที่ย้ายฐานะการ เป็นต้นว่าสมุหเทศา ผู้ว่าราชการเมืองและเจ้ากระทรวงก็ดี ไม่มีหน้าที่จะรับคำร้องทุกข์ของนักโทษขอพระราชทานโทษ แต่ไม่กินความถึงการที่จะรับฎีกาของนักโทษส่งมาทูลเกล้าฯ ถวายฯ

มาตรา 29 ตามพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ นักโทษที่ประพฤติดัวดี จะได้รับพระมหากรุณาลดโทษ 1/6 เพราะฉะนั้นนักโทษที่ไม่มีเหตุพิเศษไม่ควรได้รับพระมหากรุณา ยิ่งไปกว่านั้น

มาตรา 32 นักโทษที่ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิต และได้มีพระบรมราชวินิจฉัยเป็นเด็ดขาดแล้วนั้น ตามแบบอย่างแต่เดิมมาราชเลขานุการแผนกฎีกาไม่นำฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายฯ อีกเลย (ถึงจะเป็นฎีการ้องขอพระมหากรุณาที่ดี) มียกเว้นพิเศษอยู่ 2 รายคือเรื่องอ้ายชะหยงกับเรื่องอ้ายไล่ เพราะทรงพระราชนิพนธ์เห็นว่าเป็นเรื่องเข้าอยู่ในข่ายพระมหากรุณา ตามพระราชบัญญัติพระราชทานอภัยโทษ พระพุทธศักราช 2459 แต่ถึงกระนั้น ท่านก็มีให้ถือเป็นแบบอย่างต่อไป ให้คงปฏิบัติตลอดเดชพระคุณตามแบบอย่างแต่เดิมมาฯ

มาตรา 34 นักโทษที่มีโทษมาก ๆ และติดขังมานาน้อยปียังไม่ถึงกำหนดโทษอย่างเช่น พวกก่อการกำเริบ แม้จะป่วยมีอาการหนัก ท่านไม่พระราชทานอภัยให้ฯ

มาตรา 38 ผู้กานักโทษที่เป็นคนไทยนั้น จะเอาอย่างนักโทษที่เป็นคนต่างประเทศไม่ได้ เพราะท่านทรงพระราชวินิจฉัยเป็นส่วนพระราชไมตรี และเป็นต่างประเทศอันไม่พึงปรารถนาฯ

มาตรา 39 ผู้กานักโทษที่ศาลตัดสินให้ใช้ทรัพย์แก่เจ้าทรัพย์ด้วย ร้องขอพระมหากษัตริย์นั้น แม้ว่าจะยังไม่ได้ใช้ทรัพย์แก่เจ้าทรัพย์ตามคำตัดสินแล้ว ท่านไม่พระราชทานอภัยโทษฯ

มาตรา 41 นักโทษที่มีกำหนดโทษน้อยปี ต้องจำมายังไม่ถึง 2 ใน 3 ถึงจะอ้างว่าได้อาสาไปราชการสงครามทวีปยุโรปก็ดี ท่านไม่พระราชทานอภัยโทษฯ

มาตรา 42 ผู้กานขอพระมหากษัตริย์ ยกเว้นการเนรเทศในคดีที่ต้องหาว่ากระทำผิดร่วมกับผู้อื่น โดยอ้างว่าผู้อื่นนั้นได้รับพระราชทานอภัยโทษไปแล้ว ท่านไม่โปรดพระราชทานให้อ้างเป็นตัวอย่าง เพราะเป็นมหากษัตริย์พิเศษเฉพาะตัวบุคคลฯ

มาตรา 43 นักโทษฐานลักลอบขายฝิ่นเถื่อน บ่วยเป็นโรคลมชักประจำตัว แม้จะเป็นนักโทษหญิงมีความประพฤติเรียบร้อยในระหว่างต้องจำ และทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในเวลาเสด็จเสียบมณฑลฝ่ายเหนือ ท่านไม่พระราชทานโทษฯ¹

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ มีได้หลายกรณีต่าง ๆ กันดังจะยกตัวอย่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษดังต่อไปนี้

1. นักโทษได้ประกอบคุณงามความดี กระทำกรอันเป็นประโยชน์ต่อทางราชการเช่น กระทำกรตามหน้าที่จนเป็นเหตุให้ถูกพ้นกระดุกซึ่งโครงขาด¹ หรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ติดตามต่อสู้กับนักโทษอื่นซึ่งทำการหักทังเรือนจำเพื่อหลบหนี² เป็นต้น

¹ กรมราชทัณฑ์, ประวัติการราชทัณฑ์..., หน้า 651.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 650.

ส่วนกลด

ที่ ๓๑๑ มอ.พ.๕/๓/๕๕

วันที่
ที่ ๒๔/๑๙๕๕

ซึ่งข้าพช้ชนักโทษคุกเดี่ยวปรกัตัวที่ ๑๖๖๖๕
โง่งขอโทษโดยอ้างว่าถูกฟันในเรือนจำกระดกใจโดยรท
เพราะทำการตามแต่ที่...
ในรัฐท ทั้งได้ศกมทในระหน่งที่ต้งทำดีประพตดี
ตลอดมา เห็นสมควรให้พ้นโทษได้ ในกระทวง
นลรบทล้งปลอยอัยช้ชพ้นโทษไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พทที่ ๒ อัมพรสถน

วันที่ ๖ มิถุนายนพุทธศักราช ๒๔๙๕

๕.๕.๕๕

วิมล...

ที่ ๑๖/๕๑๐

กระทรวงมหาดไทย
วันที่ ๑๖ มิ.ย. ๒๕๕๖
กรมการปกครอง

ที่ ๑๖/๕๑๐

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ ๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๖

ถึงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ได้เรียนหนังสือมีมายังราชเลขาธิการที่ ๒๕๕๖
ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ค.ศ.นี้ ภายทวนเรื่องนักโทษ
จังหวัดสุโขทัยให้ทวงหนี้เงินกู้ยืม และเห็นสมควร
ลดหย่อนผ่อนโทษให้อัยวัฒน์นักโทษ ซึ่งได้กระทำ
การรับจำคุกที่ ส.๓๓๓๓ ต่อสู้ในขณะนี้นักโทษทำ
การหักล้างเงื่อนไขนั้น ได้ทบทวนแล้ว เห็นว่า
อัยวัฒน์มีความซื่อสัตย์สุจริตได้เริ่มความลด
หย่อนผ่อนโทษบ้าง เพระฉะนั้นให้ปล่อยอัยวัฒน์
นักโทษไปในวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ.นี้

กรมการปกครอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๗๕-๕๑๐
๓๓๓

ส.ว.ร.๓๓๓

2. นักโทษป่วยเจ็บด้วยโรคต่าง ๆ เช่น ป่วยเป็นโรคเหน็บชา ขาลีบ เดินไม่ได้ ¹หรือป่วยเป็นวัณโรค มีอาการมาก ² เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กรมราชทัณฑ์, ประวัติการราชทัณฑ์..., หน้า 652.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 655.

ตามข้อที่

ที่ ๑๓๓๖ ๖๖๖๖๖๖ ๗๕

วันที่ ๑๖/๖/๕๖

ซึ่งข้าพวงนั้กโทษคุณเลขประจำตัว -
๑๘๓๑๖ ร้องฎีกาขอโทษ โดยอ้างว่าป่วยเป็นโรค
เห็นซำทสี่บเดินไม่ได้ สอบสวนได้ตามจริง
ก่าข้าพวงทพิการ ทั้งป่วยมีอาการมาก และตั้ง
จำนาคี่คนแล้วไม่มีตามฉิด ให้กระทวงนครบาท
สั่งปล่อยตัวไปได้

พระที่นั่งอัมพรสถาน

คุณย์วิทชกรจักรพยาภกร
วันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๕๕

พ.ศ. ๕๕
พ.ศ. ๕๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๗ ม.๖ ม.๓๑/๓๑/๕๕

วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๕

ซึ่งข้าพเจ้านักโทษคดีเลขประจำตัวที่ ๑๕๑๖๕
ร้องขอโทษโดยอ้างว่าป่วยเป็นอหิวาตกโรคมาก
ลึบสำนึกได้ความที่ข้าพเจ้าป่วยมาจริง แต่ข้าพเจ้า
เป็นผู้ประพฤติผิดในเรือนจำหลายครั้ง เพราะฉะนั้นต้อง
ให้รอไว้จนได้ตั้งจำคุก ๑๐ ปีแล้ว และถ้าในระหว่าง
นี้ประพฤติตนดี ซึ่งให้กระทรวงนครบาลสั่งปล่อยพ้น
โทษไป

คุณย์วิทย์ทรัพย์ากร พ.ศ. ๒๕๕๕

วันที่ ๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิศวากรณ์

3. กรณีมีเหตุผลพิเศษ เช่น บุตรซึ่งมีความชอบในราชการสงคราม
ขอพระราชทานอภัยโทษให้บิดา ¹ หรือกรณีนักโทษชาวต่างประเทศขอพระราช
ทานอภัยโทษปล่อยตัว แล้วให้เนรเทศออกไปนอกราชอาณาจักรทันที ² เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 659.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 658.

ที่ ๑๓๓๓๕

ตามคำสั่ง

วันที่ ๒๖

กันยายน

ปี ๑๓๒๕๒๕๖๖

พุทธศักราช ๒๕๖๖

ถึงเจ้าพระยาอภัยภูธร

ด้วยเคยสืบศิริบุญธรรม เหนือมณี ทหาร
 กองร้อยที่ ๔ มณฑลราชบุรี ดทวยฎีกาว่าข้าบด้อแก้โทษ
 ฝืนคำสั่งหัวัดราชบุรีเลขประจำตัวที่ ๕๘ ผู้เป็นบิดา
 เป้นโรคนิโรคฉีประจักษ์ร้อย จากความกรุดนให้ข้าบด้อ
 ทั่นโทษ เจริงไปรักภักชยบาล เภเห็นท่าเคยสืบศิริ
 บุญธรรมมีคทามชอบที่ได้ชลาไปใในชานสงคภมกั้ง
 นี้ กั้งข้าบด้อก็ตั้งโทษมาเคนเคนเคนท่าตั้งท่นวน
 มีโรคและชายุก็มากถ้อย เภจึงยกโทษข้าบด้อ ใให้
 เสีเคบด้อการทงนกรบาลสั่งปล่อยข้าบด้อทั่นโทษ
 ไปเคด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๖๖

๒๑

ที่ ๑๒๒

ที่ ๒๑๕

ซึ่งย้ายมาที่หน้าตึก
 เล่มที่ ๒๗๔๓๕ ร้องฎีกาว่าป่วย
 ขอให้เนรเทศตัวเองออกไปรักษาตัวยังประเทศ
 อื่นเดิมนั้น ได้สอบสวนเห็นเป็นกรณีควร
 พิจารณาให้ปล่อยตัวออกจากราชอาณาจักร
 ปล่อยย้ายมาที่หน้าตึก
 แล้วให้เนรเทศตัวเองออกไปนอกเขตอำนาจ
 รัศมีโดยทันที

วังหลวง

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

คุณวิทย์ ทรัพย์อักษร

(Signature)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๒๒
๑๒๒

ส่วนที่ 3 การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ แม้จะเป็นระยะเวลาเพียง 15 ปี แต่ได้ปรากฏการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมืองถึง 4 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 การพระราชทานอภัยโทษในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ร.ศ. 129 ซึ่งกระทำในรูปของประกาศเลิกกรรมเนียบปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ โดยทรงเห็นว่าธรรมเนียมปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินนี้ ทำให้นักโทษบางจำพวกนิยมในการที่พระเจ้าแผ่นดินสวรรคต ดังนั้นเมื่อมีการพระราชทานอภัยโทษในครั้งนี้แล้ว ต่อนี้สืบไปให้ยกเลิกกรรมเนียบปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่เสีย ดังนี้

ประกาศ

เลิกกรรมเนียบปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่

.....

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เปนราชประเพณีโบราณเมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงเลือกปล่อยนักโทษให้พ้นจากเวรจำไปตามสมควร ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประเพณีเช่นนี้ที่เป็นไปโบราณกาลก็ชอบอยู่ เพราะนักโทษแต่ก่อนเมื่อต้องจำคุกแล้วไม่ว่าโทษหนักเบาอย่างไรก็ต้องจำคุกโดยไม่มีกำหนด แล้วแต่พระราชอัธยาไศรยของพระเจ้าแผ่นดินจะโปรดเกล้าฯ ให้พ้นโทษเมื่อใด ครั้นมาในรัชกาลของสมเด็จพระชนกาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่ต้องจำคุกมีกำหนดโทษตามสมควร และได้ทรงจัดระเบียบพระราชกำหนดกฎหมายต้องด้วยแบบแผนของประเทศที่รุ่งเรืองแล้ว ธรรมเนียมปล่อยนักโทษในสมัยที่เปลี่ยนแผ่นดินเช่นนี้ กลับทำให้นักโทษบางจำพวกนิยมในการที่พระเจ้าแผ่นดินสวรรคตเป็นธรรมเนียมที่ล่วงเวลาอันสมควรเสียแล้ว แต่ในการพระบรมราชาภิเษกทั้งนี้ ยังไม่ได้ประกาศยกเลิกกรรมเนียบปล่อย

นักโทษไว้แต่ก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้ากระทรวงต่าง ๆ สืบราว
หาบัญชีนักโทษที่สมควรจะปล่อยให้พ้นโทษไปได้ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ได้
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปล่อยนักโทษเหล่านั้นไปเป็นราย ๆ แล้ว ตั้ง
แต่บัดนี้ไป โปรดเกล้าฯ ให้บัญชีไว้ว่าให้ยกเลิกธรรมเนียมปล่อยนักโทษในการ
เปลี่ยนแผ่นดินใหม่เสีย

ประกาศมา ณ วันที่ 25 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก 129 เป็นวันที่
15 ในรัชกาลปัจจุบันนี้¹

มีข้อที่น่าสังเกตว่า การประกาศเลิกธรรมเนียมปล่อยนักโทษในการ
เปลี่ยนแผ่นดินใหม่นั้น มีปรากฏแต่ในรัชกาลนี้เท่านั้น ในรัชกาลต่อ ๆ มายังคง
ยึดถือเป็นโบราณราชประเพณี ในการพระราชทานอภัยโทษในการเปลี่ยนแผ่นดิน
ใหม่เสมอมา

ครั้งที่ 2 ประกาศยกโทษให้ทหารชั้นเก่าที่ขาดหนีราชการ เนื่องจากมี
พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารชั้นบังคับเมื่อ พ.ศ. 2456 เป็นผลให้บรรดา
ชายฉกรรจ์มีหน้าที่ต้องเข้ารับราชการทหารประจำการเพียง 2 ปีแล้ว จึงได้ปลด
ประจำการ ส่วนทหารที่ขาดหนีราชการอยู่ก่อนใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร
นั้น มีเวรผลัดกันเข้าประจำราชการตั้งแต่อายุ 18 จนถึงอายุ 50 ปี จึงจะได้
ปลด พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าทหารเก่าที่
ขาดหนีราชการอยู่ก่อนใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารเหล่านั้น ต้องประจำ
การอยู่หลายปีแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการประกาศยกโทษให้ทหารเก่าที่ขาด
หนีราชการเหล่านั้น เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2456

ครั้งที่ 3 การพระราชทานอภัยโทษเนื่องในวโรกาสพระราชพิธี
มหกรรมฉลองพระพุทธเชษฐาณแก้วมณีกับพระพุทธรูปลำดับพระชนมพรรษา 3
รอบบริบูรณ์ โดยตราเป็นพระราชกำหนดพระราชอภัยโทษพระพุทธศักราช

¹ ประชุมกฎหมายประกาศ (เล่ม 23 ร.ศ. 129): 347-348.

2459¹ โดยกำหนดหลักเกณฑ์นักโทษที่อยู่ข้างพระมหากษัตริย์ โดยสรุป ดังนี้

1. นักโทษจำพวกอกุศลโทษอันศาลยุติธรรม ได้พิจารณาตัดสินถึงที่สุดให้ประหารชีวิต ซึ่งทรงจะพระราชวินิจฉัยว่าวิธีใดควรจะโปรดเกล้า ๆ ลดโทษตามพระราชธรรมนิยม
2. นักโทษจำพวกมหันตโทษที่ต้องรับพระราชอาญาจำคุกตลอดชีวิต และต้องจำมาแล้วไม่ต่ำกว่า 20 ปี
3. นักโทษจำพวกครุโทษที่ต้องจำคุกมีกำหนดตั้งแต่ 15 ปี ถึง 20 ปี และต้องจองจำมาแล้วกว่ากึ่งเวลากำหนดโทษ
4. นักโทษจำพวกมัธยมโทษที่ต้องรับพระราชอาญาจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 15 ปี และต้องจำมาแล้วไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของกำหนดโทษ
5. นักโทษจำพวกลหุโทษ อันศาลยุติธรรมได้พิพากษาสำเร็จเด็ดขาดให้ลงโทษจองจำมีกำหนดต่ำกว่า 1 ปีลงมาหรือต้องจำใส่แทนเบี้ยปรับเป็นพินัยหลวงและค่าฤชาธรรมเนียม
6. นักโทษผู้ละเมิดพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร
7. นักโทษชราร่างกายทุพพลภาพไม่ว่าโทษหนักเบาอย่างใด และมีอายุล่วง 60 ปีแล้ว
8. นักโทษพิการเพราะโรคเรื้อรังต้องทนทุกข์เวทนาสาหัส

ในท้ายพระราชกำหนดได้มีการบัญญัติคำสั่งสอนคำเตือนสติ เดือนใจนักโทษด้วยทั้งนี้จะเรียกว่า พระบรมราชโองการ หรือ ราชานุญาตผ่อนผันก็ได้² โดยมี ความดังนี้

"บรรดามนุษย์หญิงชายที่ได้รับพระราชทานอภัยให้ลดโทษล่วงพ้นโทษทั้งนี้ จงตั้งกตเวทิต์รำลึกพระเดชพระคุณพระเจ้าอยู่หัว สงบเสงี่ยมเบียดเบียนตัวเบ

¹ ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 29 (กฎหมาย.พ.ศ.2459)
:279-285.

² กรมราชทัณฑ์, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, หน้า 630

สุภาพหลาบจา ยาเกรงพระราชอาชญา ประพติดนาให้สมแก่ที่ทรงพระกรุณาโปรด
 บราณย์ จงละพยสโทษกลิต่าข้าหันเข้าทางชอบ ประกอบช้พโดยธรรมสุจริต อย่า
 ใดช้องคิดจองเวรออาฎพยาบาทเบียดกันให้เคียดเนื้อร้อนใจ ขออย่าได้ประสบ
 ทุกข์ไ้ภัยพิบัติลาเค็ญ รักษาตนเปนสุขทุกเมื่อ ทวยราษฎรทั้งหลายจงมีจิต
 เอื้อเพื่อแผ่แผ่สามัคคีรสอดอมถนอมซึ่งกันและกันทุกชั้นทุกชาติ อย่าได้วิวาท
 ก้าวเกินก้าวร้าวแก่งแย่ง แสวงลาภที่ควรสงวนทรัพย์ศถงคารถึงซึ่งความสุข
 เกษมศานต์ สงบจบสกลราชอาณาจักร เปนศุภลักษณ์เลิศรัฐสมบัติขัตติยาธิปัตย์ยะจาง
 สำเร็จด้วยราชสงเคราะห์ระหะธรรม พระมหากุณาบารมีซึ่งได้ทรงบำเพ็ญนอกภักขิต
 สมัยนี้"

ครั้งที่ 4 การพระราชทานอภัยโทษเนื่องในวโรกาสพระราชพิธี
 เฉลิมฉัตรรัชพรรษา เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติค่านวประมวณนักษัตร ได้บัณเฑ
 สมสวัสดิ์ (15 ปี) เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2467 พระราชกำหนดอภัย
 โทษฉบับนี้ มีกฎเกณฑ์ทำนองเดียวกันกับพระราชกำหนดพระราชอภัยโทษ
 พ.ศ. 2459¹

โดยสรุปก็คือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น
 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการอภัยโทษในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น
 การเปลี่ยนแปลงของการพระราชทานอภัยโทษรูปของพระบรมราชวินิจฉัยใน
 อรรถคดีต่าง ๆ การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา
 ตลอดจนการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ทั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะ
 ในรายละเอียด

ประการแรก การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัย
 ในอรรถคดีต่าง ๆ นั้นพบว่า แนวโน้มของการมีพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษนั้น
 ลดน้อยลงเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ส่วนใหญ่จะทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยยินยอมหรือเห็นด้วยกับคำพิพากษาของ
 ศาลเสมอ การก้าวล่วงเข้าไปเปลี่ยนแปลงความผิดถูกของคำพิพากษาใด ๆ มิได้

¹ ดูรายละเอียดในประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 29, หน้า 163.

ก็แต่ในกรณีที่ทรงเห็นว่าจะไม่เป็นการยุติธรรมเพียงพอแก่จำเลย หรือเพราะทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเท่านั้น

ประการที่สอง การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกานั้น ยังคงมีรูปแบบและหลักการดังเช่นในรัชกาลก่อน หากแต่มีกระบวนการและขั้นตอนที่ซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม อันเป็นผลมาจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา พ.ศ. 2457

ในส่วนของ การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาก่อนมีการบังคับโทษ อันได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษในคดีที่ศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้พระราชอำนาจพิจารณาพิจารณาความและฎีกาจำเลยอย่างถี่ถ้วนทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยเฉพาะฎีกาจำเลยนั้นมีส่วนสำคัญยิ่งที่จะทำให้อรรถมีพระบรมราชวินิจฉัยอภัยโทษแก่จำเลย

สำหรับการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีการะหว่างมีการบังคับโทษ อันได้แก่การพระราชทานอภัยโทษนักโทษในความผิดอาชญากรรมโทษ ซึ่งต้องรับโทษจำคุก ทั้งจำคุกตลอดชีวิต และจำคุกมีกำหนดเวลานั้น จะทรงมีพระมหากรุณาลดหย่อนโทษโดยอาศัยหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ ประการแรกต้องเป็นนักโทษซึ่งจำมาถึงกึ่งกำหนดโทษ ในระหว่างต้องรับพระราชอาชญาที่มีความประพฤติเรียบร้อย หรือมีความดีความชอบพิเศษ อีกประการหนึ่งต้องเป็นนักโทษป่วยเจ็บหรือพิการ ซึ่งไม่อาจประพฤติชั่วได้อีกเมื่อออกไปนอกเรือนจำแล้ว

อนึ่ง เพื่อเป็นการแบ่งเบาพระราชภาระในการพิจารณาความฎีกานักโทษ ซึ่งมีขึ้นมาเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมพระราชวินิจฉัยในการพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฎีกาขึ้นไว้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาเรื่องราวฎีกาโดยเทียบเคียงตามพระราชวินิจฉัย

ประการสุดท้าย การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการพระราชทานอภัยโทษถึง 4 ครั้ง ได้แก่การพระราชทานอภัยโทษในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ร.ศ. 129 ซึ่งกระทำในรูปของประกาศเลิกกรรมเนียมการปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดิน

ใหม่ ประกาศยกโทษให้ทหารชั้นเก่าที่ขาดหนี้ราชการ พระราชกำหนดพระราช
อภัยโทษ พ.ศ. 2459 และพระราชกำหนดอภัยโทษ พ.ศ. 2467

เฉพาะการพระราชทานอภัยโทษในรูปของประกาศเลิกกรรมเนียม
ปล่อยนักโทษในการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่นั้น มีปรากฏก็แต่ในรัชกาลนี้เท่านั้น ใน
รัชกาลต่อมาก็กลับมายึดถือโบราณราชประเพณีในการพระราชทานอภัยโทษในการ
เปลี่ยนแผ่นดินใหม่เสมอมา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แนวความคิดและรูปแบบของการใช้พระราชอำนาจในการ
พระราชทานอภัยโทษ ในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยในกรณีต่าง ๆ การพระ
ราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ตลอดจนการพระราชทาน
อภัยโทษเป็นการทั่วไป ก็ยังคงเป็นเช่นในรัชกาลก่อนจนเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลง
การปกครองแผ่นดิน โดยคณะบุคคล ซึ่งเรียกตัวเองว่า "คณะราษฎร" ในวันที่
24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว แนวความคิดและรูปแบบของการใช้พระราช
อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษทั้งสามประการข้างต้น จึงเริ่มเข้าสู่การ
เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หลวงดังจะได้อีกกล่าวต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย